uluslararası siyaset dergisi

Ortadoğu Analiz

Mart-Nisan 2014 6/61

DEĞİŞEN İÇ DENGELER VE IRAK SEÇİMLERİ

ÜÇÜNCÜ YILINDA ARAP BAHARI

İRAN'DA RUHANİ DÖNEMİ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR

İNSANİ BOYUTUYLA SURİYE KRİZİ

ISSN 1308 - 7541

ORSAM

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
Center for Middle Eastern Strategic Studies
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Türkiye'de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu'daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır.

Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

ORSAM Yayınları

ORSAM, sürekli yayınları kapsamında **Ortadoğu Analiz** ve **Ortadoğu Etütleri** dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri ORSAM'ın 6 ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan ve hakemli, akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

ORSAM, **e-kitap** formatında Türkçe ve İngilizce yayınladığı kitaplarla, geniş bir coğrafyaya ait tarihsel ve günümüze dair bir kütüphane oluşturmayı amaçlamaktadır. **ORSAM Raporları** ise diğer tüm yazılara göre içerik, uzunluk ve şekil açısından daha detaylı çalışmalardır ve çoğunlukla alan çalışmalarına dayanmaktadır. ORSAM Raporlarının amacı, belli konularda derinlemesine bilgi ve analiz sunarak çözüm odaklı, farklı perspektifler ortaya koymaktır. Ayrıca ORSAM düzenlediği ulusal ve uluslararası çalıştay ve sempozyumları **Toplantı Tutanakları** halinde kamuoyu ile paylaşmaktadır. Ortadoğu'da güncel gelişmelerin takip edilmesi adına günlük, haftalık ve aylık olmak üzere **"Günlük Ortadoğu Bülteni"**, **"Ortadoğu Güncesi"**, **"Irak Türkmenleri Güncesi"** ve **"ORSAM Haftalık Su Bülteni"** hazırlanmaktadır. ORSAM uzmanları ve danışmanları tarafından haftanın önemli gelişmelerine ilişkin hazırlanan kısa değerlendirmelerden oluşan Yönetici Özeti ise uzun dış politika analizlerini okumaya fırsatı ve vakti olmayan okuyucularımızı hedeflemektedir.

ORSAM Ortadoğu Türkmenleri Araştırmaları Programı

ORSAM Ortadoğu Türkmenleri Araştırmaları Programı, Ortadoğu'da yaşayan Türkmenlere yönelik bilgi ve analiz ihtiyacını karşılamak için Ocak 2011 tarihinde kurulmuştur.

Programın amacı, Ortadoğu'da yaşayan Türkmenlerin mevcut durumları ve sorunlarının daha sağlıklı kavranması ve buna uygun pozisyonların geliştirilebilmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda, kamuoyuna ve karar alıcılara güvenilir ve aydınlatıcı bilgiler ve analizler sunmakta, analizleriyle ve raporlarıyla ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu Türkmenleri literatürünün gelişimini desteklemektedir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Su Araştırmaları Programı, Ocak 2011 tarihinden beri sınır-aşan sularla ilgili olarak çalışmalar yürütmektedir. Su Araştırmaları Programı, sınır-aşan su politikaları konusunda farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki su çalışmaları literatürünün gelişiminin desteklenmesini amaç edinmektedir.

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr

Ortadoğu Analiz

Mart-Nisan 2014 Cilt: 6 Sayı: 61

Sahibi: ORSAM adına Şaban Kardaş

Editör: Yrd. Doç. Dr. Murat Yeşiltaş
Editör Yardımcısı: Zeynep Sütalan
Yönetici Editör: Tamer Koparan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Habib Hürmüzlü

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Bülent Aras
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Ayşegül Sever
Prof. Dr. Talip Küçükcan
Doç. Dr. Mesut Özcan
Doç. Dr. Mehmet Şahin

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Şaban Kardaş
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya
Oytun Orhan

Yönetim Merkezi
Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)
Süleyman Nazif Sokak No: 12-B
Çankaya / Ankara
Tel: 0312 430 26 09 Faks: 0312 430 39 48

Tasarım
Sadullah Hatam

Grafik Uygulama
Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık
Dr. Mediha Eldem Sokak Kızılay Ankara
Tel: 0312 431 54 83
www.karincayayinlari.net
karinca@karincayayinlari.net

Baskı: Eflal Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad.
No:95-1A Altındağ - Ankara • Tel: 0312 341 47 48

Fotoğraflar: Associated Press

ISSN 1308-7541
Sayı 61, Cilt 6, Mart-Nisan 2014
Yerel Süreli Yayın
Basım Tarihi: 15 Mart 2014

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2014 ORSAM
Dergideki tüm yazıların telif hakları Türkmeneli İşbirliği ve Kalkınma Vakfı ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayınlanamaz.

ORSAM, The Middle East Studies Association (MESA) üyesidir.

EBSCO HOST tarafından taranmaktadır.

Başlarken…

Bugün Ortadoğuyu her zamankinden farklı bir biçimde "yeniliği" bağlamında tartışıyoruz. Bu yeniliğin şekillenmesine ise üç yılı aşkın süredir devam eden Arap Devrimleri damgasını vurdu. Artık gündelik dilimizin bir parçası olan Ortadoğu'yu konuşurken onun yeni oluşuna gönderme yapmaksızın geleceğe dönük siyasi bir tasavvur geliştirmek neredeyse imkânsızlaştı. Peki bu Yeni Ortadoğu'yu mümkün kılan ve Tunus'tan Suriye'ye uzanan "tamamlanmamış halk devrimleri" Ortadoğu'da eski olanı nasıl tasviye etti ya da edecek? Ya da "Yeni Ortadoğu"nun geleceğini nasıl düşünebiliriz?

Ortadoğu'nun geleceğine dair yeni bir tasavvur geliştirmek için bu soruya sarih bir cevap vermek giderek zorlaşıyor. Arap devrimleri başladığında her bir ülkenin demokratik konsalidasyonu ve yeni bir bölgesel restorasyon için önemli bir fırsat ortaya çıkarmıştı. Ne var ki, başlangıçta vaat ettiği "demokratik dönüşüm" ve "bölgesel restorasyon" umudunu gerçekleştirmek bir yana, Ortadoğu'nun makus talihini kötü bir tarihsel anlatıya çevirecek boyuta ulaştı. Suriye'deki iç savaş bunun en kötü kanıtı olarak karşımızda durmaktadır. Artık Yeni Ortadoğu'yu yeni oluşan *dini ve etnik* antagonizmalar, çatışma biçimleri, devlet-dışı aktörler ve var oluş hikayeleri etrafında tartışmak zorundayız. Bu durum başta İslam dünyası olmak üzere birçok bölgesel ve küresel aktörü farklı meydan okumalarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu meydan okumalar, Yeni Ortadoğu'da din-devlet ilişkilerinden sekülerizme, yeni toplumsal öznelliklerden yeni kimlik tahayyüllerine, yeni demokrasiye, yeni aktörlere ve yeni diplomasi kadar bir dizi kavramı, olguyu ve süreci farklı bir bakış açısıyla düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu düşünme sürecinde bir "yenilenmeye" ihtiyacımız olduğu son derece açık. Bu yenilenme, devlet-merkezci olmayan, özgürlük-güvenlik dengesini bütün bir siyasi anlayışımızın ve toplumsal süreçlerin merkezine alan ve en ön önemlisi de farklılıklara açık olacak bir sıçrama tahtasına dönüşmek zorunda.

Yeni Ortadoğu'nun, bu tarihsel meydan okumanın her bir ülke için ortaya çıkardığı "yeni siyasete" olan ihtiyacı anlamadan anlaşılması mümkün değildir. Kuşkusuz bunun henüz daha çok başındayız; ancak içinden geçtiğimiz dönem bize tartışmak ve yeni bir siyasi ve toplumsal dil kurmak için önemli bir fırsat sağlıyor.

Yaklaşık beş yılı aşkın bir süredir okuyucuyla buluşan *Ortadoğu Analiz* bu süreçte kendini de *yenileyerek* böylesi bir yenilenmenin anlaşılmasına katkı sağlamak için yenilenmiş bir formla okuyucuyla buluşuyor. Tek bir resimle bütün meselelerin anlaşılmayacağının farkında olarak, mümkün olduğunca farklı resim çekmek suretiyle Ortadoğu'ya ilişkin anlayışımızı derinleştirmek istiyoruz. Sadece tasvir etmenin yeterli olmadığına da inanarak anlamanın ve anlamlandırmanın önemine dikkat çekmek istiyoruz. En önemlisi de Ortadoğu'yla paylaştığımız ortak geleceğimize ilişkin yeni bir dil oluşturmanın peşindeyiz.

Bugün her zamankinden daha fazla savaşın insani olmayan yüzüyle karşı karşıyayız. Şiddet'in tek kelimeyle bir sosyal kurum olduğunun ve insan doğasının bir sonucu olmadığının farkındayız.

Yeni Ortadoğu'da değişimin diğer yansımalarını ve yönünü sorgularken bizimle birlikte olmak isteyen herkese merhaba…

Murat YEŞİLTAŞ

Ortadoğu Analiz

Kapak Dosyası
İnsani Boyutuyla Suriye Krizi

6 2014 Yılında ABD-Türkiye İlişkileri
Joshua W. WALKER

Türk Dış Politikası

Ruhani Dönemi

26 Ruhani Hükümetinin İran Dış Politikasında Yarattığı Değişimin İç Siyasetteki Yansımaları
Pınar ARIKAN

Arap Baharı

58 Mısır'daki Devrim Sürecini Anlamak: Aktörler, Dönüşen Roller ve Değişen Çıkarlar
İsmail Numan TELCİ

İÇİNDEKİLER Mart-Nisan 2014-Sayı: 61

14 Seçim Öncesi Irak'ta Siyaset Nereye Gidiyor?
Bilgay DUMAN

36 Suriye İç Savaşı'nın İnsani Maliyeti: Mülteci Krizi
Oytun ORHAN

Türk Dış Politikası

4 Arap Baharı Dönüşürken Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim
Şaban KARDAŞ

10 Türk Dış Politikasında "Barış Boru Hattı" Vizyonu
Emre İŞERİ

Irak Seçimleri

20 Irak Seçimlerinde Türkmenlerin Şansı
Mahir NAKİP

24 2014 Irak Seçimlerinin Etkileri
Yaser ABDULHÜSEYİN

Ruhani Dönemi

30 Ahmedinecad'dan Ruhani'ye İran Dış Politikasında Değişim: 'İtidalli Dış Politika'
Bayram SİNKAYA

Kapak Dosyası

40 İnsanlığın Kaybı Suriye
Yavuz GÜÇTÜRK

42 Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası
Suna Gülfer IHLAMUR-ÖNER

46 Suriyeli Sığınmacılar ve Sınır İllerindeki Yansımaları
Seyfi KILIÇ

48 Suriyeli Göçmenler ve Kamplarda Yaşanan Su Sorunu
Tuğba Evrim MADEN

56 Cenevre II Neyi Değiştirdi?
Tayyar ARI

Arap Baharı

62 Mısır Dış Politikasının Tarihi Açmazları
Mehmet ÖZKAN

64 Mısır'da Darbe Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri
Can ACUN

66 Arap Baharı Sonrası Mısır Sineması: Zafer, Şüphe ve Umutsuzluk
Burak Bilgehan ÖZPEK

70 Uzlaşarak Başarmak: Tunus'ta Yeni Anayasa
Nebahat TANRIVERDİ O YAŞAR

72 Suudi Arabistan'ın Dış Politikasında Yeni Rota: Fırsatlar ve Zorluklar
Abdullah ALSHAMMRİ

76 Arap Baharı, Çin Rüyası
Çağdaş ÜNGÖR

78 Rusya'nın Arap Baharı Politikası
Emre ERŞEN

82 Ortadoğu'nun Prova Odası Olarak Lübnan
Ceren KENAR

84 Ürdün Siyasetinin Değiş(e)meyen Yüzü: 'Siyasal İstikrar mı Reform mu?'
Nur KÖPRÜLÜ

İnceleme

86 Afganistan'da Başkanlık Seçimlerine Doğru
Salih DOĞAN

90 "Yeni" Çözüm Süreci: İsrail-Filistin Barışında Kaygı Sürekliliğinden Beklenti Yönetilebilirliğine mi?
Umut KOLDAŞ

Söyleşi

92 AFAD Başkanı Dr. Fuat Oktay: "Türkiye Başarısını Tecrübesine, Sistemli Olmasına ve Siyasi İradesine Borçlu"

100 Etkinlik İzlenimleri

102 Kitap Tanıtımı

ARAP BAHARI DÖNÜŞÜRKEN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

Türk dış politikası Arap Baharı'nın ilk dönemindeki angajman siyaseti kapsamında formüle edilmekte ve politikadaki değişiklikler bir kırılmadan ziyade süreklilik içerisinde hayata geçirilmektedir.

Şaban KARDAŞ

Ortadoğu'daki değişim dalgası Türk dış politikası için fırsatlar kadar meydan okumaları da beraberinde getirdi. Arap ayaklanmalarını demokratik taleplerin tetiklediği halk hareketleri olarak okuyan Ankara, aktif bir angajman siyaseti ile bunları destekleme yoluna gitti. Gösterilerin yaşandığı ülkelerde demokratik değişim çağrısı yaparken, geçiş sürecine giren ülkelerde ise yeni yönetimlerle yakın diyaloğu sürdürerek dönüşümün sancılarını azaltmayı ve istikrarlı bir bölgesel düzenin oluşumuna katkıda bulunmayı tercih etti. Bunun sonucunda Tunus, Mısır ve Libya gibi geçiş sürecindeki ülkelerle artan etkileşimler ve bölgede kazanılan yeni konum, Arap Baharı'nın ilk döneminde Türkiye'nin önünde açılan yeni fırsat alanlarının habercisi idi. Ne var ki, Suriye'nin iç savaş sarmalına sürüklenmesiyle birlikte rejimin ayakta kalması ve Mısır'da yaşanan darbe sonrasında eski rejim unsurlarının yeniden güç kazanması, bölgede Ankara'nın karşı karşıya kaldığı meydan okumaları öne çıkarırken, Türk dış politikasına yönelik eleştirilerin de artmasına neden oldu.

Arap Baharı'nın girdiği zorlu evrede Türk dış politikasında da yeni arayışlar gündeme geldi. Aynı süreçte Irak ve İran'la farklı konularda yaşanan ayrışmalar, dış politikanın gidişatına dair yapılan tartışmayı daha da derinleşmiştir. Bu süreçte, dönemsel olarak ikili ilişkilerde bazen tıkanma veya kriz havasının ortaya çıkmış olması, Ortadoğu politikasının köklü bir revizyona ihtiyacı olduğu argümanlarına yol açmıştır. Bölgenin içinden geçtiği yapısal dönüşüm, mevcut güç dengelerinin altüst oluşu ve bölgesel ve uluslararası aktörlerin pozisyonlarındaki kaymalarla birlikte ele alındığında, Türkiye bölgedeki bazı ilişkilerini veya önceliklerini yeniden tanımlama yoluna gitmiştir. Fakat yine de, Türk dış politikası Arap Baharı'nın ilk dönemindeki angajman siyaseti kapsamında formüle edilmekte ve politikadaki değişiklikler bir kırılmadan ziyade süreklilik içerisinde hayata geçirilmektedir.

Dönüşümün Meydan Okumaları

Suriye'deki iç savaşın, komşu ülkelere yansımalarıyla birlikte düşünüldüğünde, bölgede daha istikrarsız bir döneme kapı araladığı konusunda yaygın bir uzlaşı vardır. Suriye krizinin müzakerelerle çözümünü hedefleyen Cenevre görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması ve alternatif çözüm kanallarının devreye sokulamaması, mevcut durumun kısa vadede değişmeyeceğini göstermektedir. Suriye krizi sonrasında

bölgesel düzen önemli bir darbe almış ve bölgesel güvenliğe dönük yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. Öncelikle, Sykes-Picot ve Camp David düzenleri sorgulanmaya başlarken, Irak-Suriye veya Lübnan-Suriye örneğinde olduğu gibi mevcut sınırların anlamını yitirdiği görülmektedir. Yine, komşu ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeli mülteciler, ekonomik bir yük doğurmanın ötesinde bazı komşular için toplumsal ve ulusal güvenlik sorunu haline gelmiştir. Suriye'deki iç savaşın, Irak ve Lübnan'da benzer etnik ve mezhep temelli ayrışmalarını tetiklemesi, çatışmanın yayılması riskini arttırmaktadır. Bunların ötesinde, Suriye muhalefeti içinde radikal unsurların daha görünür hale gelmesi ve uluslararası ve bölgesel aktörlerin bunun yarattığı risklere odaklanması, Suriye krizinin çözümünü daha da zorlaştırmaktadır.

Bölgedeki istikrarsızlığın yaygınlaşıp, daha büyük çaplı krizlere gebe fay hatlarını derinleştirdiği bir ortamda, pek çok aktör güvenlik odaklı düşünerek bölgedeki dönüşüme karşı statükoyu önceleyen bir çevreleme politikasına yönelmektedir. Mısır'da darbe yönetimine verilen destek veya Suriye krizine gönülsüz müdahale, yönetilemeyen bir dönüşümün risklerini çevreleme ve izolasyonla yoluyla aşma arayışının yansıması olarak görülebilir. Benzer şekilde, Türkiye'nin Ortadoğu politikasına getirilen eleştirilerin pek çoğu benzeri bir varsayıma dayanmaktadır. Bölgede artan tehdit ve istikrarsızlık riskine karşı Türkiye'nin de çevrelemeyi öne alması ve bunu da Suriye krizinde daha düşük bir profil takip ederek uygulamaya sokması beklentisi yüksektir.

Kendi güvenliğini tahkim edici adımlara rağmen angajman siyasetine büyük ölçüde devam ederken, Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde süreklilik unsuru hakimdir. Türkiye, Suriye ve Mısır'a dönük politikalarında hala tercihini değişimin aktörleri yönünde kullanmaktadır. Fakat, dış politikanın özündeki bu süreklilik unsuru, değişimin yaşanmadığı anlamına gelmemektedir ve yeni bölgesel ortama uyum sağlamak için Türkiye dönem dönem pozisyonunda değişikliğe gitmiştir. Türkiye'nin süreklilik-değişim ekseninde yürüttüğü bölgesel politikasını kolaylaştırıcı bazı avantajları vardır.

Öncelikle, Türkiye, pek çok eleştirinin aksine, *ad hoc* ve esnek ittifaklar yürütebilme kapasitesini sürdürmektedir. Suriye'de rejim değişikliği gibi bazı konulardaki sürdürdüğü katı pozisyonuna rağmen, gerektiğinde değişen koşullara uygun biçimde bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkilerini yeniden tanımlayabilmekte veya pozisyon değişikliğine gidebilmektedir. Benzer şekilde, esnekliğin bir gerekliliği olarak, Türkiye ikili ilişkilerini kompartmantalize etme yeteneği de sergilemiştir. Örneğin, Suriye üzerinden ayrışmış olduğu İran veya Rusya ile diğer mesele ve alanlarda iş birliği dinamiklerini sürdürmüş, ilişkilerinin tamamen kopmasına müsaade etmemiştir.

Ayrıca, bazı kazanımlarından geri adım atmak zorunda kalsa da, bölgesel ölçekte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin görece olarak yaşamsal çıkarlarını koruduğu söylenebilir. Bölgenin geneline bakıldığında köklü meydan okumalar karşısında diğer aktörlerin de değişen ortama uyum sağlamak zorunda kaldığı ve çoğunun ciddi ölçüde zemin kaybına uğradığı görülmektedir. Bazı aktörler, istikrarsızlık dalgasından doğrudan etkilenirken diğerleri pozisyonlarını sürdürebilmek için önemli bedel ödemiştir. Türkiye halen bölgesel denklemlerde göz ardı edilemez bir unsur olarak durmaktadır ve sahadaki dengeleri değiştirecek adımları atabilme kapasitesine sahiptir. Tek başına bölgesel gelişmeleri şekillendiremese de Türkiye, kendi çıkarları hilafına sonuçların ortaya çıkmasını da engelleyebilecek konumdadır.

Türkiye dönüşüm dalgasının uzun vadede Ortadoğu'da demokratik ilkelere dayalı ve istikrar üreten bir bölgesel düzeni beraberinde getireceğine inanarak bu doğrultuda yapıcı angajman politikasını sürdürmektedir. Bölgesel dönüşümün ortaya çıkardığı risklere rağmen çevreleme politikasından uzak duran Ankara'nın angajman politikasını sürdürmesinin yukarda sayılan avantajları kadar önünde ciddi engeller de mevcuttur. Öncelikle, Suriye örneğinde olduğu gibi, zaman boyutu önemlidir. Dönüşümün uzaması, maliyetleri arttıracağı gibi, gerek Türkiye'nin gerekse diğer aktörlerin kararlılığını sınayacak, bölgesel politikaların gözden geçirilmesi için baskı oluşturacaktır. Nitekim diğer uluslararası müttefiklerini bu politikaya ikna konusunda Türkiye'nin yaşadığı zorluklar öğreticidir. Öte yandan, Türkiye'nin bölgeye dönük aktif politikasını sürdürülebilmesi için toplumsal destek ve siyasi elitler düzeyinde uzlaşı önemlidir. Türk siyasetinde iç gündemin giderek öne çıkması Ortadoğu'ya dönük angajman siyasetinin sürdürülmesini zorlaştıracaktır.

Doç. Dr., ORSAM Başkanı, TOBB Üniversitesi

2014 YILINDA ABD-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Her iki ülkede de 2014'te gerçekleşecek seçimler, Suriye ve Irak'ta belirli bir liderlik ya da yönetim olmadığı için devam eden bölgesel karışıklıklar ve bir zamanlar "model ortaklık" olarak adlandırılan ilişkilerin tepe noktasında birikmiş gerilimler nedeniyle Türkiye ve ABD zorlu bir eşiktedir.

Joshua W. WALKER

Yılın henüz ilk çeyreği olsa da ABD-Türkiye ilişkilerinin 2014'te zorlu bir süreçten geçeceği söylenebilir. Geçen yılın sonunda patlak veren geniş çaplı yolsuzluk soruşturmasını takiben ortaya çıkan siyasal tartışma nedeniyle bölgenin en istikrarlı demokrasisi olan Türkiye'nin dış politika önceliklerinden ziyade iç meselelere odaklandığı algısı hakimdir.

2013 ortasında olumlu bir çizgide seyreden ABD-Türkiye ortaklığının, önümüzdeki günlerde bazı engelleri aşması gerekecektir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın geçen yılki Vaşington ziyareti iyi karşılanmıştı. Suriye konusunun etraflıca ele alınmasının yanı sıra, bu ziyaret, Ankara'nın bölgesel bir lider olarak merkezi rolüne de katkıda bulunmuştur. Hakim medyanın Gezi Parkı protestoları hakkındaki yayınları, Taksim Meydanı'nın Amerikalıların zihinlerinde yanlış bir şekilde Tahrir Meydanı ile özdeşleştirilmesine neden oldu; bu analizler çoğu zaman Mısır ve Türkiye arasındaki büyük farklılıkları göz ardı etmekteydi. Bugün gelinen aşamada, içerdeki gelişmeler hakkındaki yorumları nedeniyle ABD Büyükelçisi'nin sınırdışı edilmesi yönünde ileri sürülen görüşler ikili ilişkileri daha da karmaşıklaştırdı.

Türkiye ve ABD'nin içine girdiği seçim yılında belediyeler, cumhurbaşkanlığı ve meclis seçimleri AK Parti'nin etkisini sınarken, bu süreç ilişkileri daha da karmaşık hale getirebilir. Tüm bu etmenler göz önüne alındığında, Vaşington'dan bakıldığında Türk siyasetinin önümüzdeki aylarda alacağı seyrin belirsizliği en önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Bu gelişmeler ve küresel piyasalardaki dalgalanma karşısında dış yatırımcıların Türkiye'den uzak durmaları, liranın değerinin ve İstanbul Borsası'nın aniden düşüşüne neden oldu. Son dönemdeki iç siyasi gelişmelerden önce bile, bazı analistler Türkiye'nin 2014 yılındaki ekonomik göstergelerinin düşündürücü olduğunu ifade etmekteydiler ve yeni dönemde ekonominin kırılganlığı bir diğer takip edilmesi gereken bir unsurdur.

Her iki ülkede de 2014'te gerçekleşecek seçimler, Suriye ve Irak'ta belirli bir liderlik ya da yönetim olmadığı için devam eden bölgesel karışıklıklar ve bir zamanlar "model ortaklık" olarak adlandırılan ilişkilerin tepe noktasında birikmiş gerilimler nedeniyle Türkiye ve ABD zorlu bir eşiktedir. Öyle görünmektedir ki, 2014 bu kısa süreli fırtınayı atlatma yönündeki çabaların yanı sıra, bu iki önemli müttefikine bugünkü mevcut değişiklikler ve dinamiklere rağmen II. Dünya Savaşı'ndan beri paylaştıkları uzun vadeli önceliklere odaklanmalarına sahne olacaktır.

2014'te Zamanlama: Seçim Yılı ve Yeni Büyükelçiler

Demokrasilerde seçim yılları çoğu zaman zorluklarla geçer. Seçim siyasetinden, adaylar için bağış toplayan güçlü siyasal eylem komitelerine uzanan bir yelpazede genellikle sistemde gerilimler yaşanır. Yine de, seçimler liderlerin seçmenlerinin günlük meselelerini anladıklarını gösterebilecekleri gerekli süreçlerdir.

Genellikle seçimler dış politika ile ilgili değildir. Başkan Obama tekrar seçimlere girmeyecek olsa da, Kongre'de bu yıl yaptığı "Ulusa Sesleniş" konuşmasında dış politika meselelerine asgari düzeyde değinirken, göreve geldiğinden beri iç meselelere ilişkin izlediği politikalar çerçevesinde partisini seçimler için harekete geçirdi. Başbakan Erdoğan da benzer bir yol izlemektedir. Erdoğan, Türkiye'nin parlamenter sistemi içerisinde, bir müddettir eş zamanlı olarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık için Türkiye'nin siyaset üslubuna aşina olmayan birçok dış gözlemciyi şaşırtan bir kampanya yürütmektedir. Türkiye'nin en başarılı siyasi kampanya yürütücüsü ve siyasetçisi olan Erdoğan'ın milliyetçi/populist tarzına odaklanan Batılı analistler sürekli olarak onun sözlerini Türkiye'nin eylemleri ile özdeşleştirmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin son yıllardaki en önemli seçim mevsiminin ortasında, ABD-Türkiye ilişkilerinin en ateşli savunucuları ve günlük akışının yönetiminden sorumlu olan ABD'nin Türkiye Büyükelçisi ve Türkiye'nin ABD Büyükelçisi'nin görev süreleri sona ermek üzeredir. Uzun süredir görevde olan bu iki diplomatı yitirecek olmak, Türk-Amerikan ilişkileri açısından bir diğer sorundur. Değişim her zaman zordur ve Vaşington gibi anlaşılması güç bir şehre alışmak zorlu bir süreçtir. Bu sırada, yeni Amerikan büyükelçisi ise Ankara'da herhangi bir grupla çok yakın ilişki içinde olmaksızın önceki elçiden devralacağı yeni Türkiye'yi anlamak zorundadır. Aynı zamanda, görevi devralan elçi halefinin yaptığı gibi Türkiye'nin değerini bilmek ve Türkiye'yi sevmek suretiyle sokaktaki sıradan insanla özel bir empati ve bağlantı kurmak durumundadır. Her iki ülkede de seçimlerin olduğu bir yılda Türk-Amerikan ilişkilerinin

ABD'nin Türkiye'ye yönelik politikasının vadesi çoktan dolmuş durumdadır. Vaşington'un 2014'te Ankara ile birlikte politikaları koordine etmek ve uygulamak için yeni ve daha kapsayıcı bir çerçeveye ihtiyacı vardır.

günlük işleyişinden sorumlu başlıca yetkililer olan yeni büyükelçilerin görevlerine alışması en basit ifadeyle zorlu bir süreç olacaktır.

Dış Sorunlar

Türkiye'nin çekiciliği sadece onun bölgesel stratejik konumunda değil, aynı zamanda ekonomik başarısı ve ortaklığının Obama göreve geldiğinden beri her yıl artan değerinde saklıdır. Vaşington gibi Ankara da "Arap Baharı" sonrası yeni bir dünya ile karşı karşıyadır. Ancak ABD'den farklı konumu nedeniyle ayaklanmalar, Türkiye'nin bölgedeki komşularıyla sorunlar yaratmaktadır. Bu yeni durum, bazen Türkiye'yi konumları zayıf olan ortaklarla ittifak kurmak gibi yeni dış politika tercihleri yapmaya zorlamaktadır. Türkiye bölgesel istikrar kurmayı umarak, Mursi'nin Mısır'ında Müslüman Kardeşleri ve Suriyeli muhalifleri desteklemiştir ve bu tercihleri bazı tartışmaları tetiklemiştir. Kendisini 21. Yüzyılın bölgesel gücü olarak inşa eden ve bu amaçla yeni bir yön belirleyen Türkiye, bir kez daha lider ülke konumuna yükselmeyi arzulamaktadır. Bu arayış, bazen, Türkiye'yi Amerika ile daha güçlü bağlar kurma yönündeki kararlılığından uzaklaştırmıştır. ABD'nin ortaklık kurabileceği güvenilir Ortadoğulu liderler arayışında olduğu bir dönemde bu işbirliğini potansiyelinin her zaman hayata geçirilememesi üzücü olmuştur.

Çözüm Yolları Nelerdir?

İkili ilişkilerde zaman zaman ortaya çıkan dış politika krizleri için mucizevi bir çözüm bulunmamaktadır. Ancak, ABD'nin bu krizleri daha iyi anlaması ve üstesinden gelebilmesini sağlamak için en azından bir politika çerçevesi bulunmaktadır: Her iki ülkede de iç siyasal sorunlar olsa bile daha derin bir Ankara-Vaşington ortaklığı mümkündür. Ortadoğu'nun en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomisine ve nüfusuna sahip Türkiye, ABD ulusal çıkarları açısından kritik derecede önemli bir bölgede hayati rol oynayabilecek konuma sahip tek ülkedir.

ABD -her ikisi de enerji nakli ya da yakın gelecekteki ihracat projeleri için Türkiye'ye yönelebilecek olan- İsrail ve Güney Kıbrıs ile geliştirilebilecek pragmatik işbirliğini desteklemek için Ankara'nın ara sıra izlediği milliyetçi ve populist politikaları ölçülü hale getirme arayışını sürdürecektir. Kapsamlı uzlaşı alanları ve karşılıklı ekonomik teşvikler dikkate alındığında, Ankara iyi polisi oynarken, Vaşington kötü polisi -ya da tam tersi- oynayabilir. Kısa vadede anlaşmazlıklar olsa da, uzun vadeli kazançlar, zaman içerisinde Türkiye'nin, gerektiğinde ABD'nin güçlü desteğini de hissederek, sorumlu bir bölgesel lider haline gelmesini kolaylaştıracaktır.

2014'te Atılması Gerekli Adımlar

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) hayati öneme sahip bir projedir ve gergin dış yatırımcıların güvenini tazelemek için iyi bir başlangıç noktasıdır. Türkiye'nin AB üyeliği gecikmeye devam ederken, Vaşington'un yaklaşımı Avrupalı müttefiklerini aynı şekilde davranmaya zorlayacak şekilde yaratıcı ve canlı olmalıdır. Vaşington, Ankara'daki ve diğer bölgesel ortaklarındaki artı değerleri, kilit bölge ve sektörleri geliştirmek üzere mobilize etmelidir. Türkiye'de Amerikan markalarının gücü ve Amerikan yatırımının sembolik değeri kritik öneme sahip Ortadoğu pazarına girme konusunda Amerikan özel sektörüne yardımcı olacaktır. Ayrıca, komplo teorileri ve Amerikan karşıtlığının bölgenin diğer yerlerinde iş yapmayı neredeyse imkansız kıldığı dikkate alındığında, Türkiye ve Amerika arasındaki bu fırsat her geçen gün çok daha önemli hale gelmektedir.

ABD'nin Türkiye'ye yönelik politikasının vadesi çoktan dolmuş durumdadır. Vaşington'un 2014'te Ankara ile birlikte politikaları koordine etmek ve uygulamak için yeni ve daha kapsayıcı bir çerçeveye ihtiyacı vardır. Farklı ve bütüncül bir yaklaşım benimsenmese ve her iki başkentteki iç siyaset meseleleri dikkate alınmasa da, ABD-Türkiye ittifakı özünde bir değere sahip olmaya devam edecektir. Fakat bu ittifakın 2014'te ve ötesinde tüm potansiyelini ortaya koyması ancak yeni bir yaklaşımla mümkün olacaktır.

Dr., German Marshall Fund, ABD

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA "BARIŞ BORU HATTI" VİZYONU

Bölgesinde yükselen güç konumundaki net enerji ithalatçısı Türkiye (petrolde %93, doğal gazda ise %97) her geçen yıl artmakta olan ihtiyacını makul/güvenilir bir şekilde karşılamanın çok ötesinde bir hedef olarak bölgesinde enerji merkezi olmayı amaçlamaktadır.

Emre İŞERİ

Uluslararası büyük enerji projelerinin hayata geçmesinde çoğu zaman ekonomi değil, siyaset ön koşuldur. Bir diğer ifadeyle, kazan-kazan denklemleri ışığında enerji iş birliklerinin kurulabilmesi için taraflar arasında öncelikle -en azından belli bir düzeyde- siyasi eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Bu durum özellikle -güvenlik açığı olan bölgeler dâhil olmak üzere uzun mesafeler kat eden- ekonomik karşılıklı bağımlılık sağlayan boru hatları için geçerlidir. Hakikaten de sınır aşan birçok doğal gaz hattını analiz eden kapsamlı bir çalışma, "boru hatlarının barışın tesis edilmesine yol açtığına yönelik herhangi bir kanıt olamadığı" sonucuna varmıştır. Enerji boru hatlarının tek başına bölgesel barış getir(e)meyeceğine yönelik bulgulara rağmen, birçok siyasetçi, akademisyen ve analist "barış boru hattı" fikrini canlı tutmuş, siyasi konjonktürün gerçekleşmelerine müsaade etmeyeceği projeler (Bakü-Erivan-Ceyhan, Katar-İsrail, Musul-Hayfa, vs.) önermişlerdir.

Bölge içi/dışı birçok devlet/devlet olmayan aktörün çatışan çıkarlarının olduğu Kafkaslar (BTC, BTE) ve Ortadoğu'daki boru hattı (İran-Türkiye) projelerinin hayata geçip işlerlik kazanmasında siyasi dinamikler belirleyici olmuştur. Hiç şüphesiz, kâğıt üzerindeki birçok projenin hayata geçmesi için de siyaset belirleyici olacaktır. Bu bağlamda İsrail-Kıbrıs-Türkiye ve Kuzey Irak-Türkiye boru hattı projesinin işlerlik kazanmasının önündeki siyasi engellerin irdelenmesi ve bunların aşılması yolunda öneriler getirmek son derece önemlidir. Söz konusu önerileri yapmadan önce, "barış boru hattı" vizyonu taşıyan Türkiye'nin dış enerji politikasında ilgili projelerin nereye oturduğuna değinmek yerinde olacaktır.

Türkiye'nin Boru Hatları Stratejisi

Bölgesinde yükselen güç konumundaki net enerji ithalatçısı Türkiye (petrolde %93, doğal gazda ise %97) her geçen yıl artmakta olan ihtiyacını makul/güvenilir bir şekilde karşılamanın çok ötesinde bir hedef olarak bölgesinde enerji merkezi olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, enerji güvenliğinin temel prensibi olan tedarikçi çeşitlendirmesini gözeterek -dünyanın ispatlanmış petrol/doğal gazının yaklaşık %70'ini barındıran- Kafkaslar ve Ortadoğu'daki kaynaklara erişim için hem doğu-batı hem de kuzey-güney ekseninde birçok boru hattının kesişme noktasında kendini konumlandırmıştır. Bu noktada belirtilmelidir ki Türkiye, kendisine bağlanacak olan çeşitli boru hatları projelerine verdiği destek yoluyla yakın bölgesinde kalıcı barış tesis etmenin hesaplarını yapmaktadır. Bugün söz konusu projelerden ön plana çıkanların başında İsrail-Kıbrıs-Türkiye ve Kuzey Irak-Türkiye boru hattı projeleri gelmektedir.

Afrodit'in Cazibesi, Kıbrıs için Nimet mi? Lanet mi?

Doğu Akdeniz bölgesi, tarih boyunda, üç kıtanın birleşme noktasındaki jeostratejik konumu nedeniyle -tek bir küresel hegemonun kontrolünde olmadığı dönemler dışında- büyük güçlerin rekabet alanı olmuştur. Günümüzde ise bu kritik bölgedeki "batmayan uçak gemisi" Kıbrıs'ın jeostratejik önemini daha da arttırmıştır. 2011 yılı Eylül ayında, Amerikan petrol şirketi *Noble Energy*, İsrail'in *Leviathan* sahasına bitişik olan Güney Kıbrıs Blok 12 (Afrodit) sahasında adanın yüz yılda tüketebileceğinden fazla miktarda (142-227 milyar metreküp (bcm)) potansiyel doğal gaz rezervi buldu. Bu gelişmenin hemen ardından Kıbrıs Rum tarafı İsrail'le iş birliği içinde sondaja başlayacağını ilan etmiş, buna cevaben Türkiye, Kuzey Kıbrıs'ın haklarını savunmak için "ne gerekiyorsa" yapacağını belirterek, konuya ilişkin sert bir

tutum takınmıştır. Şubat 2012'de ise Kıbrıs Rum tarafı, tartışmalı sularda yer alan sahalar için enerji şirketlerinden lisans başvuruları almaya başladı. Bunun karşısında Türk ordusu büyük ölçekli askeri tatbikatlar yaparak tartışmalı sahalardaki muhtemel Rum-İsrail enerji ortaklığına karşı gözdağı vermiştir. Hâlbuki taraflar, siyasi pozisyonları yerine iktisadi çıkarlarını ön sıraya koysalar keşfedilen kaynakların bölgeye barış gelmesi için nimet olduğunu görebileceklerdir.

Kimi analistler, keşfedilen kaynakların doğru yönetimini Kıbrıs barışı için "son fırsat penceresi" olarak sunmaktadırlar. Hakikaten de bu kaynakların kazan-kazan denklemiyle tüm paydaşların çıkarları gözetilerek yönetilmesi, barış yönünde önemli fırsatlar sunmaktadır. Herkesin kazanan olacağı bir denklemin hayata geçmesi noktasında -bölge kaynaklarını en kısa, çabuk ve makul maliyetlerle AB enerji pazarına ulaştıracak- Türk rotası öne çıkmaktadır.

Hâlbuki tüm bu avantajlarına rağmen Türk rotasının gerçekleştirilmesi önünde birbirinin içine geçmiş siyasi engeller bulunmaktadır: Bunlardan biri, yaklaşık yarım asırdır süregelen Kıbrıs sorunu ve diğeri ise bu konuyla ilintili tartışmalı Münhasır Ekonomik Bölgeleri'nde (MEB) yer alan kaynakların nasıl paylaşılacağıdır. Şubat 2014'te Rum Lider Nikos Anastasiadis ve KKTC lideri Derviş Eroğlu'nun çözüme yönelik ortak bir metinde uzlaşmaya varmış olması Kıbrıs'ta barışın geleceğine yönelik umutları arttırmıştır. Kimi analistlere göre iktisadi kriz içerisindeki Rum tarafının ivedi şekilde kaynakların geliştirilmesine ihtiyaç duyması sürecin başarıya ulaşma ihtimalini arttırmaktadır.

Tartışmalı MEB'in İsrail Leviant sahasının bitişiğinde yer alması nedeniyle İsrail-Türkiye siyasi ilişkilerinin düzeyi de Türk rotasının geleceğinde belirleyici olacaktır. Mayıs 2010'daki Mavi Marmara Krizi'nin ardından tarihinin en düşük seviyesine gerileyen ikili ilişkiler, İsrail Başkanı Netanyahu'nun 24 Mart 2013 tarihli özrüyle iyileşme sinyalleri vermiştir. Gelinen aşamada görüşmeler Mavi Marmara saldırısında ölenlerin ailelerine yapılacak tazminat miktarında tıkanmış durumdadır. Bunun yanı sıra, İsrail'in Filistin sorununa yönelik

tutumu -özellikle Gazze ablukası konusu- Türkiye'yle ilişkilerinin seyrini belirleyecektir.

Kürt Bölgesi Kaynakları ve Irak'ın Geleceği

Geleneksel olarak Türkiye, dış politikasını Irak'ın bütünlüğünün korunması yönünde kurgulamıştır. Özellikle 2010 yılında Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilmesinden sonraki dönemde Türkiye'nin Irak'a yönelik geleneksel politikasında nisbi değişiklik gözlenmiş, bu durum en somut halini ise Türkiye-Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) hattında almıştır. Türkiye'nin birincil güvenlik endişesi olan PKK'yla mücadele konusunda ortak tutumun sağladığı siyasi zemin üzerinde taraflar -özellikle enerji sektöründe- ekonomik iş birlikleri geliştirmişlerdir. Hiç şüphesiz, Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 2010 yılında Erbil'de Türk Konsolosluğu açmak için yaptığı ziyaret, bu süreçte mihenk taşı olmuştur. Bu ziyaret, Türkiye'nin 2023'teki petrol tüketiminin %32, doğal gaz tüketimin ise iki kat artacağı öngörülerinde bulunulduğu bir dönemde meydana gelmiştir.

Bu ortamda taraflar bölgenin zengin potansiyel kaynaklarını -45 milyar varil petrol ve 3 trilyon metreküp doğal gaz rezervi- Türkiye üzerinden Batı piyasalarına ulaştırılması için Kerkük-Yumurtalık'a ek boru hattı projelendirmişlerdir. (Harita 2) Hakikaten de Türk devlet şirketi TPAO ile orta-ölçekli özel Genel Energy (GE) bölgedeki enerji yatırımlarını arttırmışlardır. Hatta GE'nin Türkiye Başkanı Mehmet Sepil, Kürt bölgesindeki petrol kaynaklarının ihracına ilave olarak 2015 sonrası dönemde doğal gaz kaynaklarının da ihracatını gerçekleştirme yönünde niyetini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda GE, Irak merkezi hükümetinin siyasi iradesi dışında Kürt bölgesi kaynaklarını Ceyhan'a bağlayacak boru hattını projelendirmiştir. Şii Maliki liderliğindeki Bağdat merkezi hükümetinin itirazlarına rağmen 20 Mayıs 2012'de Ankara ve Erbil -Bağdat'ın denetiminin dışında olacak- boru hattının inşası için anlaşmışlardır. Geçen Aralık ayında ilgili boru hattının devreye girmesinin ardından, Türkiye'nin arabuluculuk çabalarına rağmen, Erbil-Bağdat gerilimi giderek artmıştır, hatta Şubat 2014'te Bağdat Hükümeti, Erbil ve Ankara arasındaki petrol anlaşmasının yasadışı olduğunu öne sürerek konuyu uluslararası yargıya taşıma kararı almıştır.

Keşfedilen kaynakların doğru yönetimini Kıbrıs barışı için "son fırsat penceresi" olarak sunmaktadırlar. Hakikaten de bu kaynakların kazan-kazan denklemiyle tüm paydaşların çıkarları gözetilerek yönetilmesi, barış yönünde önemli fırsatlar sunmaktadır.

Öneriler

Yukarıda Doğu Akdeniz ve Kıbrıs örneklerinde görüldüğü üzere sınıraşan boru hatlarının işlerlik kazanabilmesi için ekonomiden ziyade veya ekonomi değil, siyaset ön koşuldur. Ancak, taraflar arasında belli bir düzeyde siyasi uzlaşma sağlanması durumunda projelendirilmiş hatların hayata geçmesi mümkün olacaktır. Süreçte en kritik nokta, tarafların çatışmacı olan pozisyonlarını bir kenara koyarak, çıkarlarını (kaynakların geliştirilmesi) ön planda tutmaları olacaktır. Bunun için ise üçüncü tarafların - tüm eksikliklerine rağmen tercihen Birleşmiş Milletler- gözetiminde güven arttırıcı mekanizmaların devreye sokulması gerekmektedir. Türkiye'nin arabuluculuk çabaları da ancak bu oluşturulacak mekanizmalar çerçevesinde barışa hizmet edecektir. Türkiye'nin tek taraflı tehditkâr girişimleri ise projelendirilen "barış boru hatlarının" gerçekleştirilmesi bir yana, bölgesel gerilimi arttıracaktır.

Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi

SEÇİM ÖNCESİ IRAK'TA SİYASET NEREYE GİDİYOR?

2014 seçimleri, Irak'taki siyasi kamplaşmanın farklılaşmaya başladığını artık net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bilgay DUMAN

Irak'ta 30 Nisan 2014'te yapılması planlanan genel seçimlere yaklaşılırken ülkedeki iç siyaset son derece kritik ve karmaşık bir süreçten geçmektedir. Nitekim 325 sandalyeli Irak Parlamentosu'nda temsil edilmek için 277 koalisyonun seçimlere katılacak olması bile Irak'taki karmaşayı gözler önüne sermektedir. Seçim, Irak'ta başlı başına bir gündem oluştururken seçim öncesi Irak'ta şiddet eylemlerinin yeniden artması, Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) örgütünün eylemlerine hız vermesi, Erbil ve Bağdat arasındaki anlaşmazlıklar, Kürt iç siyasetindeki belirsizlik gibi konular da Irak'taki siyasi gündemin tansiyonunu yükseltmektedir. Irak'ta seçime 2 ay kala yaşanan bu gelişmeler, seçimin yapılmasını etkileyebilecek ve ertelenmesini gündeme getirebilecek (şimdilik böyle bir şey beklenmese de) bir durum ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle, seçim öncesi yaşanan gelişmelerin analiz edilmesi, seçim öncesi siyasi tabloyu ortaya çıkaracağı gibi, seçim ve seçim sonrasında ortaya çıkacak siyasi yapının anlaşılması için faydalı olacaktır.

Seçim Öncesi Irak'ta Temel Siyasi Yapılanma

2014 seçimleri, Irak'taki siyasi kamplaşmanın farklılaşmaya başladığını artık net bir biçimde ortaya koymaktadır. 2010 genel seçimlerinde ilk sinyallerini veren bu farklılaşma, 2013'te yapılan il meclisi seçimlerinde belirginleşmeye başlamış ve 2014 genel seçimleri öncesinde net olarak ortaya çıkmıştır. 2003'ten sonraki siyasi süreçte net çizgilerle birbirinden ayrılan, etnik ve mezhepsel aidiyetin şekillendirdiği Irak siyaseti, mevcut durum itibariyle bu yapıdan sıyrılmış gözükmektedir. Başka bir ifadeyle Irak siyaseti, 2003'ten neredeyse 2010 seçimlerine kadar Şii, Sünni ve Kürtler arasındaki kamplaşmalar üzerinden ilerlemiştir. 2010 seçimlerinde Irakiye Listesi'nin kurulması ve Şii grupların Nuri El-Maliki liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu ve Mukteda El-Sadr ve Ammar El-Hekim önderliğindeki Irak Ulusal İttifakı adı altında seçimlerde iki grup halinde yer almasıyla Irak siyaseti yeni bir yön çizmeye başlamıştır. Söz konusu Şii gruplar, seçimlerden sonra bir araya gelmiş olsalar da 2013 il meclisi seçimlerinde aralarındaki ayrışma iyice ortaya çıkmış ve bu ayrışma diğer gruplara da yansımıştır. 2014 seçimleri öncesinde belirgin ittifakların yerini illere

göre oluşan yerel ittifaklar almaya başlamıştır.

Bu süreç, 2014 seçimleri öncesinde Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınırları dışında ortak bir politika çizen Kürt gruplar bile ayrışmıştır. 2003'ten bu yana Bağdat siyasetinde ortak bir politika yürüten Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) dahi seçimlere Musul, Kerkük gibi Kürt politikası açısından önemli olan illerde ayrı listeler oluşturarak girmektedir. Bu anlamıyla Şii, Sünni ve Kürtler arasındaki grupsal ayrışmanın yönünü belirlediği Irak siyasetinde bir dönüşümden bahsetmek mümkündür. Ancak mezhepsel ve etnik kutuplaşma ile kimlikleşmenin hâlen temel düzeyde devam ettiğini söylemek gerekmektedir. Hangi taraftan olursa olsun partiler, etnik ve mezhepsel kimlikleri doğrultusunda hareket etmekte ve ulusal bir parti görüntüsü vermemektedir. Örneğin Diyala'da Şiilerin etkisini kırmak için neredeyse bütün önemli Sünni partilerin yer aldığı bir koalisyon oluşturulmuştur. Bu yapılanmayı belirleyen ana faktörün yerel düzeyde etki arttırmak ve hâkimiyet kurmak olduğunu söylemek mümkündür. Daha açık bir ifadeyle her etnik ve mezhepsel gruptan siyasi partiler, kendi nüfus yoğunluklarının bulunduğu yerde etkili olma çabasıyla ayrışmakta ya da birleşmekte ve ittifaklarını buna göre belirlemektedir. Bu nedenle genel siyaset açısından siyasi gruplar, hâlen etnik ve mezhepsel kimliğine göre hareket etse de yerel politikada güç kazanmak ve rakiplerinin önüne geçmek için diğer etnik ve mezhepsel gruplarla ortak hareket edebilmektedir. Bu durum, Irak'ta yerel siyasetin önemini de ortaya çıkaran bir olgudur. Nitekim Telafer ve Tuzhurmatu'nun il olmasına yönelik alınan Bakanlar Kurulu kararı sonrası ortaya çıkan siyasi tablo, yerel ve genel siyaset arasındaki ilişki ile etnik ve mezhepsel kaygıların üzerine kurulu

siyasetin hâlen etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Sünnilerin liderliğini isteyen Usame El-Nuceyfi ve grubu, bu karara, Sünnilere karşı atılmış bir adım olduğu ve Sünniler üzerinde baskı kurmayı amaçlaması sebebiyle karşı çıkarken, Nuri El-Maliki bu kararın asıl destekçisi olmuştur. Bu karar sebebiyle Usame El-Nuceyfi ve yaklaşık 40 milletvekili parlamento toplantılarından çekilmiştir. Diğer taraftan Nuri El-Maliki'nin uygulamalarına karşı çıkan ve "diktatör" olmakla suçlayan Mukteda El-Sadr siyasetten çekildiğini açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Mukteda El-Sadr'ın liderliğindeki Ahrar Kitlesi milletvekillerinin bir kısmı istifa etmiş, ancak daha sonra istifalarını geri çekmiştir. Mukteda El-Sadr siyasetten çekildiğini açıklasa bile, Ahrar Kitlesi seçimlere katılma yönünde tavır sergilemektedir.

Sonuç itibariyle seçim öncesi genel siyasette etnik ve mezhepsel kaygıların devam ettiği, ancak yerel siyasette kontrol sağlamak amacıyla farklı etnik ve mezhepsel grupların ittifak içerisine girdiği bir süreç yaşanmaktadır. Bu sürecin seçim sonrası ortaya çıkacak hükümette de kendini belli etmesi beklenmektedir. Nuri El-Maliki'nin yerel ve genel siyasetteki gücü ve uygulamalarından rahatsız olan Mukteda El-Sadr grubu ve Ammar El-Hekim, seçim sonrası Maliki karşıtı (Nuceyfi grubu ve KDP gibi) gruplarla ittifaka gidebilir. Nuri El-Maliki de üçüncü dönem başbakanlık için Salih El-Mutlak başta olmak üzere bazı Sünni gruplar ve KYB gibi güçlü Kürt partilerin desteğine ihtiyaç duyacaktır.

Şii, Sünni ve Kürtler arasındaki grupsal ayrışmanın yönünü belirlediği Irak siyasetinde bir dönüşümden bahsetmek mümkündür. Ancak mezhepsel ve etnik kutuplaşma ile kimlikleşmenin hâlen temel düzeyde devam ettiğini söylemek gerekmektedir.

Irak'ta Şiddet Eylemlerindeki Artış ve El-Kaide'nin Etkisi

Irak'ta seçim öncesi dönem itibariyle siyaset dışı faktörlerin siyasete etkisi önemli bir biçimde kendini hissettirmektedir. Özellikle güvenlik alanında yaşanan olumsuz gelişmeler, Irak'ta siyaseti de olumsuz yönde etkilemektedir. Yaklaşık son altı aydır yükselen şiddet eylemlerinin yanı sıra El-Kaide ve bağlantılı örgütlerin Irak'ta eylemlerine hız vermesi, seçim öncesi ve sonrası siyaseti de olumsuz yönde etkilemektedir. El-Kaide bağlantılı IŞİD'ın Suriye'deki gelişmelere paralel olarak, Irak'ta geniş çaplı eylemlere girmesi, seçim öncesinde merkezi hükümeti zor duruma sokmaktadır. Daha da ötesinde IŞİD'in Ramadi, Felluce ve Tikrit gibi bölgelerde kontrol alanları yaratarak hükümeti bu bölgelerde işlevsiz kılması büyük sorun yaratmaktadır. Bilindiği gibi son üç-dört aydır, Anbar'da (Felluce ve Ramadi) yaşanan olaylar hükümeti ciddi bir biçimde zora sokmuştur. IŞİD bu bölgelerin bir kısmında kontrol sağlamış, hükümeti işlevsiz kılmıştır. Hükümet güçleriyle birlikte bu bölgede yaşayan aşiret güçleri IŞİD'e karşı mücadele ederken, hâlen bu bölgelerde hükümetin tam kontrol sağlayabildiğini söylemek zordur. Diğer taraftan Felluce ve Ramadi'de yaşanan olayların seçim öncesi diğer bölgelere de sıçraması tedirginlik yaratmaktadır. Nitekim Selahaddin'e (Tikrit) bağlı Sülaymanbeg Nahiyesi'inde IŞİD kontrol sağlamaya çalışmış ve hükümet güçleri yetersiz kalarak kısa süreli de olsa IŞİD'in bu etkinliğini Bağdat, Kerkük, Musul, Diyala gibi illere doğru genişletmesi muhtemeldir. Bu

durum, güvenlik açısından büyük boşluklar yaratırken, hükümeti siyasi olarak da zora sokmakta ve seçimlerin geleceğini tehlikeye atmaktadır. Başbakan Nuri El-Maliki seçim öncesi avantaj sağlamak için şiddetli bir biçimde bu olayların üzerine gitmekte ve bastırmaya çalışmaktadır. Ancak Nuri El-Maliki'nin uygulamaları bu süreçte mezhepsel gerginliği de ortaya çıkartmakta ve yaşanan olaylardan bir kısım Sünnileri sorumlu tutmaktadır. Sünniler de Nuri El-Maliki'nin Sünni bölgelerinde denetim kurmak için IŞİD'i bahane olarak kullandığını öne sürmektedir. Bu durum, seçim öncesi siyaseti gerdiği gibi mezhepsel şiddetin Irak'ta yeniden belirmesine yol açabilir.

Kürt İç Siyasetindeki Belirsizlik ve Erbil-Bağdat Anlaşmazlığı

Seçim öncesi dönem itibariyle Kürt iç siyaseti belki de 2003 sonrası süreçte en karmaşık dönemini yaşamaktadır. 21 Eylül 2013'te yapılan seçimlerin ardından IKBY'de hükümetin kurulamamasının yanı sıra, 30 Nisan 2014'te Irak genel seçimleriyle birlikte il meclisi seçimlerinin de yapılacak olması ve Celal Talabani liderliğindeki KYB'nin iç sorunları, Irak'ta Kürt siyasi grupları zora sokmaktadır. Ayrıca IKBY ile Irak merkezi hükümeti arasında özellikle bütçe ve enerji anlaşmaları konusunda yaşanan anlaşmazlık, seçim öncesi Irak genel siyasetini olumsuz yönde etkileyebilecek bir boyuta ulaşmıştır. 2003 sonrası süreçte Irak siyasetinde belki de en bütüncül politikayı izleyen Kürt gruplar arasında iç ve yerel siyasette yaşanan çekişme, Irak genel siyasetini de etkilemiştir. Mevcut durum itibariyle etkili bütün Kürt siyasi partileri hem il genel hem de IKBY'de yapılacak il meclisi seçimlerine ayrı listelerle girmektedir. Özellikle KDP ve KYB arasındaki stratejik ittifakın fiilen sona ermesi Kürt iç siyasetindeki dönüşüm açısından önemlidir. Goran Hareketi'nin, Kürt siyaseti açısından yeni bir aktör olarak ortaya çıkması hem Kürt hem de Irak iç siyaseti dengeleri değiştirmeye başlamıştır. Goran'ın yükselişi karşısında, aynı seçmenden oy olan ve Goran'ın içerisinden çıktığı KYB ise düşüşe geçmiştir. Celal Talabani'nin sağlık durumunun belirsizliğini koruması ve KYB'deki liderlik sıkıntısı partiyi zor duruma sokmaktadır. KDP ise IKBY içerisinde en güçlü aktör konumuna gelmiştir. Bu nedenle KDP'nin IKBY dışındaki grupsal hedefleri de IKBY'nin hedefleri haline getirilmiştir. Özellikle Erbil-Bağdat arasındaki anlaşmazlığın temel konusu olan enerji anlaşmalarında bu durum net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Genel seçimler öncesi IKBY ve Irak merkezi hükümeti arasındaki sorunların giderilememesi, KDP ve IKBY siyasetinin örtüştüğü göz önüne alındığında, 2014 seçimleri sonrası hükümet çalışmaları etkileyecektir.

Seçimlerden İstikrar Çıkar mı?

Görüldüğü gibi 30 Nisan 2014'te yapılması planlanan seçim öncesi Irak iç siyaseti son derece karmaşık bir süreçten geçmektedir. Seçim sürecindeki bu karmaşık siyasetin seçimlere de yansıyacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Seçim sonrası ortaya çıkan tablonun yerel ve genel siyasetin birbiri arasındaki etkileşimi doğrultusunda şekilleneceği söylenebilir. Yerel düzeydeki çıkarlar doğrultusunda şekillenecek ittifaklar Irak genel siyasetindeki yönelimi de belirleyecektir. Etnik ve mezhepsel gruplar arasında farklı siyasi fraksiyonların ortaya çıkması Irak'taki siyasetin normalleşmesi ve demokratikleşmesine katkı sağlayacağı gibi, bütüncül bir etnik ve mezhepsel bir siyaset yürütülmese de bu fraksiyonların kaygılarının devam etmesi, etnik ve mezhepsel çatışmanın mikro düzeyden makro düzeye kadar ulaşmasına yol açabilir. Sonuç itibariyle Irak seçimler öncesi etnik ve mezhepsel ayrışmayı aşmak ya da derinleştirmek arasında kalmıştır. Bu süreçte hangi tarafın ağır basacağı, başta Suriye'deki gelişmeler olmak üzere, bölgedeki denklem düşünüldüğünde Irak'ın bütüncül yapısının korunup korunamayacağını konusunda belirleyici bir faktör olacaktır.

Araştırmacı, ORSAM

2014 IRAK SEÇİMLERİNE KATILACAK ÖNEMLİ SİYASİ OLUŞUMLAR

ŞİİLER

SÜNNİLER

KÜRTLER

TÜRKMENLER

Kanun Devleti Koalisyonu (KDK): Başbakan Nuri El-Maliki'nin lideri olduğu Dava Partisi'nin öncülüğünde kurulmuştur. 2010 genel seçimleri ve 2013 yerel seçimlerine de katılmıştır. 2010 genel seçimlerinde 89 milletvekili elde ederek ikinci olmasına rağmen, seçim sonrası diğer Şii gruplarla bir araya gelerek hükümeti kurmuştur. KDK'da 12 siyasi parti ve oluşum yer almaktadır. KDK içerisinde Türkmen, Feyli Kürt ve Şebek partileri de bulunmaktadır.

Vatandaş (El-Muvatın): Ammar El-Hekim'in liderliğindeki Irak İslam Yüksek Konseyi'nin (SCIRI) öncülüğünde kurulmuştur. SCIRI, 2010 seçimlerinde Irak Ulusal İttifakı içerisinde yer almış ve 18 milletvekili elde etmiştir. İçerisinde 20 siyasi parti ve oluşum yer almaktadır. 2013 yerel seçimlerinde aldığı sandalye sayısıyla dikkat çeken oluşumun içerisinde Ahmet Çelebi, Ali El-Dabbağ, Fevvaz El-Cerba gibi önemli isimlerin liderliğini yaptığı parti ve siyasi oluşumlar bulunmaktadır.

Ahrar (Özgürler) Kitlesi: Mukteda El-Sadr liderliğinde kurulmuştur. Mukteda El-Sadr seçim koalisyonlarının açıklanmasının ardından siyasetten çekildiğini açıklamıştır. Ancak Ahrar Kitlesi seçimlere katılacaktır. Ahrar Kitlesi, 2010 seçimlerinde aldığı 39 sandalye ile dikkat çekmiştir. Ahrar Kitlesi içerisinde 3 oluşum yer almaktadır.

Milli Reform İttifakı: Irak eski Başbakanı İbrahim El-Caferi liderliğinde kurulmuştur. İbrahim El-Caferi, 2010 seçimlerinden sonra Şii partilerin bir araya gelmesiyle oluşan Ulusal İttifak'ın başkanlığını yapmıştır. Irak Hizbullahı'nın da yer aldığı Milli Reform İttifakı içerisinde 7 parti bulunmaktadır.

Muttahidun (Birleşikler): Irak Parlamentosu Başkanı Usame El-Nuceyfi liderliğinde kurulmuştur. 2010 seçimlerinde İyad Allavi liderliğindeki Irakiye Listesi içerisinde Hadba Koalisyonu adıyla seçimlere katılmıştır. 2013 il meclisi seçimlerine Muttahidun adıyla giren koalisyonda 13 siyasi parti ve oluşum yer almaktadır. 2014 seçimlerinde en büyük Sünni grubu olarak kendini göstermektedir. Liste içerisinde Irak Türkmen Cephesi'nin yanı sıra, Cemal Kerbuli, Zafir El-Ani, Selim El-Cuburi, Ahmet Ebu Rişa gibi önemli isimlerin liderliğini yaptığı oluşumler yer almaktadır.

Ulusal (Vataniye) Koalisyon: 2010 seçimlerinin 91 milletvekili alarak galibi olan Irakiye Listesi'nin lideri ve Irak eski Başbakanı İyad Allavi tarafından kurulmuştur. Ancak 15 siyasi parti ve oluşumun içerisinde yer aldığı Ulusal Koalisyon, Irakiye Listesi kadar güçlü bir oluşum değildir. Önemli Sünni liderlerden Hamit El-Mutlak ve Abdullah Yaver'in liderliğindeki oluşumlar Ulusal Koalisyon içerisinde yer almaktadır.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP): Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin lideri olduğu partidir. 2010 seçimlerinde Kürdistan İttifakı içerisinde yer alan KDP, 30 sandalye elde etmiştir. Irak genel seçimlerine ilk kez tek başına katılacaktır.

Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB): Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin partisidir. Celal Talabani'nin rahatsızlığı sonrasında liderlik problemlerinin yaşandığı parti, 2010 seçimlerinde Kürdistan İttifakı içerisinde yer almış ve 13 sandalye elde etmiştir. KYB, pek çok ilde tek başına seçimlere katılacaktır.

Arap (Arabiye) Koalisyonu: Başbakan Yardımcısı Salih El-Mutlak başkanlığındaki Ulusal Diyalog Cephesi öncülüğünde kurulmuştur. Ahmet El-Cuburi'nin liderliğindeki siyasi oluşumla birlikte koalisyon içerisinde 9 parti ve siyasi oluşum bulunmaktadır.

Goran: KYB'nin eski Genel Sekreteri olan Nevşirvan Mustafa'nın liderliğindeki parti, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde 2009'da yapılan seçimlerden önce KYB'den ayrılarak kurulmuştur. 2010 Irak genel seçimlerine Kürdistan İttifakı'nın dışında katılan parti, 8 milletvekili elde etmiştir. 2014 seçimlerine yine ittifak yapmadan girecektir. Kürt siyasi hareketi içerisinde giderek güçlenmektedir.

Irak Türkmen Cephesi (ITC): Erşat Salihi başkanlığındaki Türkmenlerin en büyük siyasi kuruluşu olan parti, seçimlere Kerkük dışında Muttahidun listesi ile katılmaktadır. Kerkük'te ITC önderliğinde Kerkük Türkmen Cephesi Listesi oluşturulmuştur. Kerkük Türkmen Cephesi Listesi'nde Türkmen partilerinin yanı sıra Irak İslam Yüksek Konseyi ve Ahrar Kitlesi de yer almaktadır.

IRAK SEÇİMLERİNDE TÜRKMENLERİN ŞANSI

Türkmen siyasetçileri önümüzdeki seçimlerde önceki başarılarını tekrarlayabileceklerine ve Türkmenlerden seçime katılımın yüksek olacağına ittifakla inanmamaktadırlar.

Mahir NAKİP

Seçimler Yaklaşırken…

Irak'ta 30 Nisan günü genel seçimler yapılacaktır. 9 Ocak 2014 tarihinde ise genel seçimlere katılacak bütün siyasi listeler belirlenmiştir. Siyasi propaganda süreci yeni başlamışken, mevcut sorunlar da gün geçtikçe artmaktadır. Sünnilerin çoğunlukta yaşadığı Anbar Vilayetinde Irak Silahlı Kuvvetleri ile direnişçiler arasında ciddi boyutta bir çarpışma meydana gelmekte ve bu çatışma büyük ölçüde Suriye'deki çatışmaların bir benzeri ya da mütemmimi olmaktadır. Diğer taraftan da Parlamento kilitlenmiş durumdadır. Birçok Sünni Arap milletvekili parlamento çalışmalarını boykot etmiştir. Ayrıca Irak Merkezi Hükümeti ile Bölgesel Kürt Yönetimi arasında bütçe konusunda çıkan kriz de bütçenin meclisten geçmesini engellemektedir. Bu karmaşada Türkmenlerin de iki kanun taslağı mecliste sıra beklemektedir. Biri Türkmen Haklarını Koruma diğeri de Telafer ve Tuzhurmatu'nun il olma kanun taslaklarıdır.

Buradan iki önemli soru çıkmaktadır: Bütçe Meclisten geçmeden seçimler nasıl yapılacak ve Anbar sorunu çözülmezse Sünni Araplar seçime katılır mı?

Türkmenlerin Hayal Kırıklığı…

Türkmenlerin şu anda Parlamentoda sekiz milletvekilleri bulunmaktadır. Geçmiş yıllara nazaran bu bir başarı sayılabilir. Ancak Türkmen siyasetçileri önümüzdeki seçimlerde aynı başarıyı gösterebileceklerine ve Türkmenlerden seçime katılımın yüksek olacağına ittifakla inanmamaktadırlar. Bunun da kuşkusuz ki elle tutulur sebepleri bulunmaktadır.

1. Türkmen halkının mevcut vekillerinden umduklarını bulamadıkları söylenebilir. Mevcut Musul Milletvekili İzzeddin Devlet ve Diyala Milletvekili Muhammed Halidi Türkmen kimliklerini bir kenara bırakarak siyaset yapmayı tercih etmişlerdir ki bu davranışları Türkmen halkını ciddi anlamda rencide etmiştir. Başta yedi milletvekiline sahip olan Irak Türkmen Cephesi'nin bugün bünyesinde sadece üç vekili kalmıştır. Milletvekillerinin

bir kısmı, Türkmen konularından tamamen uzaklaşırken, bir kısmı da diğerleriyle uyumsuz hareket ederek antipati toplamıştır.

2. Tuzhurmatu ve Kerkük'te Türkmenlere yönelik şiddet olaylarının artması, hem halkı bezdirmiş hem de bölgeden göçü hızlandırmıştır. Nitekim son mahalli seçimlerde Türkmenlerin Selahattin İl Meclis Üyeliğine Tuzhurmatu'dan temsilci gönderememiştir. Bunu da Türkmenlerin El Muttahidun listesini seçmelerine ve Türkmenlere yönelik kimsenin durduramadığı terör olaylarına bağlamak yanlış olmayacaktır. Vekiller ve üç Türkmen Bakan, Türkmenlerin can güvenliği konusunda fazla bir şey yapamamışlardır.

3. Irak Türkmen Cephesi'nin üst yönetimi arasındaki fikir ayrılığı sahaya yansımış ve il teşkilatları siyasi görevlerini icra edemez hale gelmişlerdir. Bu da teşkilatın halktan kopmasına, teşkilat içi bölünmelere ve özellikle gençlerin siyasetten dışlanmasına sebep olmuştur.

ITC'nin Seçim Stratejisi…

Irak'ta yüzlerce siyasi parti onlarca listede birleşerek 30 Nisan'da seçime gireceklerdir. Bu siyasi tuhaflığı elbette Türkmenler de yaşamaktadır. Ancak kuşkusuz ki Türkmenleri en iyi temsil eden siyasi kuruluş ITC'dir. ITC, Türkmenlerin yoğun yaşadığı Kerkük, Musul, Selahattin, Diyala ve Bağdat'ta seçime girecektir. ITC bu illerde farklı ittifaklarla seçime katılacaktır; mesela Musul, Selahattin, Diyala ve Bağdat'ta Parlamento Başkanı Usame El-Nuceyfi'nin liderliğindeki El-Muttahidun (Birleşenler) listesiyle; Erbil'de ITC, Kerkük'te de Kerkük Türkmen Cephesi adı altında seçime iştirak edeceklerdir. Genel hatlarıyla bu strateji irdelendiğinde isabetli olduğu söylenebilir. Yani, her ilin genel yapısına bakarak ona göre farklı strateji çizmek, Irak'ın kaygan ve değişken zeminine uygun bir taktik olarak değerlendirilebilir.

Dağınık görünen bu stratejinin doğru olmakla birlikte, beraberinde bazı sorunları da getirmesi kaçınılmazdır. Her şehirde seçime farklı şekilde katılmanın propaganda faaliyetlerinin düzenlenmesini, uygulanmasını ve birleştirilmesini zorlaştıracağı açıktır. Kerkük İl Başkanı dahil, ITC'nin Yürütme Kurulu üyelerinin birçoğu Kerkük'ten aday oldukları için diğer bölgelerde düzenlenecek seçim propagandalarına katılmaları zorlaşacak hatta imkânsız hale gelecektir. Dolayısıyla her şehirde aday olan kişiler kendi kampanyalarını kendileri yürüteceklerdir. Bu doğrultuda iki tane ciddi sorun bulunmaktadır. İlki can güvenliği, ikincisi de kampanyaların finansmanıdır. Güvenliğin en zayıf olduğu yerler, Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı şehirlerdir. Bunun da katılımı azaltacağı kesindir. Özellikle Türkmenlerin Kürt ve Araplarla karışık yaşadıkları Musul, Kerkük ve Diyala'da Kürt ve Arapların sandığa rahat gitmeleri; buna makabil Türkmenlerin korku içinde gidebilmeleri, katılımı ciddi anlamda azaltabilecektir.

Türkmenlerin seçimleri finanse edecek kaynakları da yok denecek kadar azdır. Seçime giren, mali yönden en güçlü olan kesimler Şii Araplarla Kürtlerdir. Çünkü bunlar devletin imkânlarını kullanabilmektedirler. Ancak Sünni Araplarla Türkmenler bu kaynaktan yoksundurlar. Irak'ta henüz siyasi partiler yasası çıkmadığı için mevcut siyasi partiler devletten herhangi bir mali destek göremektedirler. Ancak iktidar partileri yasal olmayan yollarla devlet kaynaklarından yararlandıkları da bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla kıt kaynaklarla seçim kampanyalarını yürüteceklerinden Türkmenlerin işi zor görünüyor.

Bir diğer sorun, müzmin hale gelen Türkmeneli TV'nin propaganda aracı olarak kullanılması meselesidir. Bu televizyon kanalı Türkmenler tarafından kurulmuş bağımsız bir televizyon olduğu halde kimseyi memnun edememekte ve çok eleştiri almaktadır. Üstüne üstlük yönetimini de kimse değiştirememekte ve birkaç kişinin tekelinde görünmektedir. Dolayısıyla bu seçimlerde kanalın

Türkmenlerin Kerkük gibi çok hassas ve kendileri için hayati öneme haiz bir şehirde tek listeyle seçime gitmemesi, Türkmen aydınları ile kamuoyu arasında üzüntüye sebebiyet vermiştir.

besbelli ki ITC yönetiminin sadece belli adaylarının propagandasını yapacaktır. Ne diğer şehirlerde ne de aynı listede olan diğer Türkmen adaylara gereken yer verilecektir. Türkmeneli TV muamması çözülmediği için de bu hassas seçim arifesinde yirminin üstünde çok değerli mensubu istifa ederek devletin kurduğu Türkmaniye TV'ye geçmişlerdir.

Kerkük'te Seçim Tek Başına Sorun…

Kerkük'te bütün Türkmen siyasi kuruluşlarının birlikte seçime girmeleri, Türkmen kamuoyu tarafından desteklenmiştir. Bütün Türkmen siyasi teşkilatlarının şemsiyesi altında buluşması maksadıyla kurulan Kerkük Türkmen Cephesi, ITC başta olmak üzere birçok Türkmen siyasi teşkilatını da ortak bir harekette birleştirmesi, Türkmenler tarafından takdir toplamıştır.

Diğer taraftan başka Türkmen siyasi teşekkülleri de Kerkük Türkmen Listesi'ni kurmuş ve bu şemsiye altında birleşen Türkmen siyasi teşkilatlarının, 8 Ocak 2014 tarihine kadar Kerkük Türkmen Cephesi'nin şemsiyesi altında toplanması beklenmiştir. Özellikle Türkmenlerin Kerkük'te tek liste hâlinde seçime girmesi için Irak'ta ve Türkiye'de yaşayan Türkmen aydınları büyük çaba harcamışlardır. Ancak bu iyi niyetli teşebbüs çeşitli engellere takılmış ve taraflar arasında birleşme sağlanmamıştır. Bu konuda Türkmen kamuoyuna herhangi bir resmi gerekçe de sunulmamıştır. Aslında herkesin sorumluluk bilinci içinde davranıp, meydana gelen tıkanıklığın aşılmasında ve Türkmen kamuoyunun arzusu doğrultusunda birleşmenin sağlanmasında olumlu çaba göstermesi beklenirdi.

Taraflar arasında birleşmenin sağlanmaması doğrusu manidar ve düşündürücü olduğu kadar, Türkmen milli iradesine de aykırı bulunmuştur. Türkmenlerin Kerkük gibi çok hassas ve kendileri için hayati öneme haiz bir şehirde tek listeyle seçime gitmemesi, Türkmen aydınları ile kamuoyu arasında üzüntüye sebebiyet vermiştir.

Seçimlerden sonraki süreçte Kerkük'ün kaderi muhtemelen tekrar gündeme gelecektir. Dolayısıyla Türkmenlerin bu şehir hakkında söz sahibi olabilmeleri ve güçlü bir konumda bulunabilmeleri için, tek bir liste hâlinde seçim yarışına katılmaları ve nüfus yapısı ile orantılı bir sonuç almaları gerekir. Bu bakımdan Türkmen toplumunun beklentisini karşılamak ve mağduriyetine son vermek için, bütün siyasî aktörlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri bekleniyordu.

Bu konuda iki bildiri yayınlanmıştır. İlki Türkiye'de faaliyet gösteren tüm Türkmen sivil kuruluşlarını kucaklayan Türkmen Sivil Kuruluşlar Federasyonu kimseyi suçlamadan ve taraf da tutmadan olgunca bir bildiri yayınlamış ve "Bu sorumluluk anlayışı ile Türkmenleri temsil eden kurum, kuruluş ve kişiler dâhil bütün aktörlerin, 30 Nisan 2014 tarihinde yapılacak genel seçimlerde Kerkük'te oyların bölünmesinden doğacak olumsuz sonuçlardan sorumlu olacaklarını hatırlatıyor, tarihe tanıklık etmesi açısından, bu açıklamanın yapılmasını uygun görüyoruz." uyarısında bulunmuşlardır. Kerkük'te yayımlanan bildiride birleşmenin müsebbibi olarak ITC'nin bazı üyeleri gösterilmiştir. Doğrusu bu manidar bir durum olarak görülebilir. Çünkü birleşmeyi en çok istemesi gerek kuruluşun ITC olması beklenirdi. Bu noktada bir paradoksu da dile getirmekte yarar vardır. ITC'nin şu andaki Yürütme Kurulu'nda sadece başkan milletvekilidir. Yoksa Parlamentoda ITC adına milletvekilliği yapan hiçbir milletvekili ITC'nin Yürütme Kurulu'nda bulunmamaktadır. Bu tuhaf yönetim tarzının sebebini izah etmek güç görünüyor!

Bu karamsar tablo karşısında belki bir noktada şans Türkmenlerin yüzüne gülecektir. Çünkü Kerkük'te bölünme sadece Türkmenler arasında olmamıştır. Kürtler ilk defa, altı (bir kaynağa göre de sekiz) listeye, Araplar da dört (bir kaynağa göre yedi) listeye bölünmüşlerdir. Bu da Türkmenlerin iki milletvekili çıkarmalarına yardımcı olabilir. Beklentiler ise şöyledir: Türkmenler Kerkük'ten bir veya en fazla iki, Musul'dan üç ve Diyala'dan da bir milletvekili çıkarabileceklerdir. Şii listesinden de muhtemelen en fazla iki Türkmen çıkabilecektir. Yani Mecliste Türkmenlerin sayısının yine en fazla sekiz olması beklenmektedir.

Prof. Dr., Çankaya Üniversitesi

Sakarya Üniversitesi
Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

2. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi

Yeni Ortadoğu

14-16 Ekim 2014

Konferans Katılımcıları
Michael Mann, Thomas Pierret, OmarAshour, Fawas Gerges, Richard Falk, Khalil Al-Anani, Bobby. S. Sayyid, Michael Lüders, Madawi Al-Rasheed, Hamid Dabashi

Konferansa Davet

Yeni Ortadoğu'nun tartışılması, Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan yeni tarihsel meydan okumaların her bir ülke için ortaya çıkardığı yeni siyasete olan ihtiyacı anlamadan mümkün değildir. Kuşkusuz bu yeni siyasetin henüz daha çok başındayız, ancak bize tartışmak ve yeni bir siyasi ve toplumsal sözleşme kurmak için önemli bir fırsat sağlıyor. Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin 2. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi böylesi bir yeniliğe imkan sağlamak ve yukarıda bahsedilen sorulara ve tartışmalı olgulara cevap bulmak için farklı disiplinlerden akademisyeneri davet etmekten büyük bir mutluluk duymaktadır.

Bu bağlamda konferansa aşağıdaki başlıklar etrafında yazılmış metinler beklenmektedir.

- **Arap Devrimleri Geleceği**
- **Suriye'de İç Savaş ve Uluslararası Toplum**
- **Askeri Darbe Sonrası Mısır ve Demokratik Dönüşümün İmkanı**
- **İstikrar Arayışında Irak**
- **Yeni Ortadoğu'da İsrail**
- **İran Dış Politikasında Yeniden Yapılanma**
- **ABD'nin Yeni Ortadoğu'daki Rolü**
- **Din, Toplumsal Hareketler ve Yeni Siyaset İmkanı**
- **Ortadoğu'nun Ekonomi Politiği**
- **Ortadoğu'da Siyasal Sistem ve Sorunları**
- **Ortadoğu'nun Demokrasi Sorunu**
- **Ortadoğu'da Güvenlik - Özgürlük İkilemi**
- **Toplumlararası Güvenlik İkilemleri**
- **İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu**
- **Türkiye ve Yeni Ortadoğu**
- **Devlet-dışı Silahlı Aktörlerin Artan Rolü**

Yukarıdaki başlıklar bağlamına gönderilecek özetler 500 kelimeyi geçmemeli ve özetlerin sonunda yazar veya yazarlara ait iletişim bilgileri ve çok kısa bir özgeçmiş eklenmeli.

Özetlerin son gönderme tarihi: 30 Mayıs 2014
Konferans tarihi: 14-16 Ekim 2014

İletişim Adresi: www.ormer.sakarya.edu.tr
Email: middleeastcongress@gmail.com

2014 IRAK SEÇİMLERİNİN ETKİLERİ

Eğer Anbar sorunu çözülmezse, güvenlik nedeniyle seçimler ertelenebilir ve bazı Sünni bölgeler ayrı birer bölge oluşturma ya da Irak'tan ayrılmaya yönelik hamleler yapabilir. Eğer hükümet sorunu çözmeyi başarırsa, Maliki'yi üçüncü bir dönem daha başbakan olarak görebiliriz.

Yaser ABDULHÜSEYİN

Küreselleşme çağında siyasi olayların, yaşandığı ülkenin sınırlarında kalmadığı ve sınır dışında etki yarattığı bir düzen bulunmaktadır. Irak'ın da bir gözü ülke içi siyasete yoğunlaşırken diğer gözü bölgede ve uluslararası arenada neler olup bittiğine bakmaktadır. Zira uluslararası alanda güçlü olmayan ülkeler, bölgesel ve uluslararası alandaki gelişmelerden kendini izole edemez. Ayakta kalabilmek için olaylar arasındaki dengeyi iyi kurmak zorundadır. Bu kural, Irak için de geçerlidir. Irak, bugüne kadar çevresinde gelişen bütün olaylardan etkilenmiştir. Özellikle 2003'ten sonra dış etkiye daha açık olmuştur. Suriye'de yaşanan olaylardan, İran'ın nükleer krizinden, Türkiye'nin PKK ile mücadelesinden, ABD-Suudi Arabistan gerginliğinden, İran'ın Halkın Mücahitleri Örgütü'ne yönelik politikasından etkilenen ilk ülke, hep Irak olmuştur. Hatta Beyrut'ta patlayan bir bomba dahi Irak'ta hissedilir olmuştur. Ancak 2013'ün son aylarında Suriye krizindeki gelişmeler, İran'ın nükleer programına ilişkin çözüm arayışları, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını koruması için yeni vizyon arayışlarına sürüklemiştir.

Öte yandan Irak'ta yaşananlar da bölgeyi etkilemektedir. Bu nedenle Irak'ta 30 Nisan 2014'te yapılması kararlaştırılan parlamento seçimleri, mevcut siyasi durum itibariyle pek çok konudan etkilendiği gibi, farklı düzeylerde ve farklı konularda etkileşime girecektir. Söz konusu etkileşim, gelecekte birçok konuya da nüfuz edecektir. Buradan hareketle, 2014 seçimlerini etkileyen ve bu seçimlerden etkilenecek olan unsurları tek tek ele almakta fayda görülmektedir.

Anbar Savaşı'nın Rolü

Irak'ın modern tarihi iki aşamayı geçmeye çalışmakta; ancak bu iki aşama arasında sıkışıp kalmaktadır. Irak kaos ile güvenlik ve özgürlük ile zülüm arasında kalmıştır. Iraklılar kaostan güvenliğe doğru yol almak isterken, güvenlik ortamından kaosa sürüklenmekte; özgürlüğü giderken zulümle mücadele etmektedir. Böylece ülkede bir kısırdöngü ortaya çıkmakta ve ilerleme sağlanamamaktadır.

2003'te Saddam Hüseyin rejiminin düşüşünün mutluluğu çok uzun sürmemiştir. İnsanlar özgürlük beklerken, hayatlarını terör, cinayet, şiddet ve ölüm esir almıştır. Bu sahne hâlâ çeşitli boyutlarıyla devam etmektedir. Dolayısıyla Irak'ın geleceğini de tahmin etmek zordur.

Iraklılar Saddam Hüseyin'i deviren ABD'li ve Iraklı askerleri mutlulukla karşılamışlardı. Çünkü onların kurtuluş, huzur ve mutluluk getireceğine inanıyorlardı. Irak'ta 1958 ihtilalini gerçekleştirenler de böyle karşılanmışlardı. Bundan tam on yıl sonra Anbar saldırısının emrini veren Başbakan Nuri El-Maliki de aynı şekilde algılandı. Nuri El-Maliki, Irak'ın tüm bölgelerinde güven-

liği sağlamanın mümkün olduğu iddiasıyla, Anbar'ı (Ramadi ve Felluce) ele geçirmeye çalışan El-Kaide bağlantılı Irak ve Şam İslam Devleti Örgütü'nün varlığını ortadan kaldıracağını söyledi ve buraya büyük bir operasyon başlattı. Ancak bu operayonun bir çözüm getirdiğini söylemek zordur. Hâlihazırda Irak'ta gizemli bir manzara mevcuttur. Ancak kesin olan şudur ki Anbar sorununa askeri olarak çözüm getirmenin mümkün olmadığı görüldü. Bu yüzden hükümetin stratejik vizyonunun genişlenmesi gerekiyor. Maliki liderliğindeki hükümetin, sıcak bölgeler ve stratejik noktalara yönelik olumlu ve ılımlı davranış benimsemesi yerinde olacaktır.

Hükümetin Anbar sorununu çözüp çözemeyeceği sorusuyla ilgili olarak şu anda bir tahmin yürütmek zordur. Burada birkaç ihtimal ortaya çıkmaktadır. Eğer Anbar sorunu çözülmezse, güvenlik nedeniyle seçimler ertelenebilir ve bazı Sünni bölgeler ayrı birer bölge oluşturma ya da Irak'tan ayrılmaya yönelik hamleler yapabilir. Eğer hükümet sorunu çözmeyi başarırsa, Maliki'yi üçüncü bir dönem daha başbakan olarak görebiliriz.

ABD'nin Rolü

ABD'ye ilişkin söyleyebileceğimiz en net tespit, Irak'ın iç işlerine ve iç politikasına karışmaya niyetinin olmamasıdır. Bunun nedeni, ABD'nin Irak iç politikasına sunabileceği çok fazla şeyin bulunmamasıdır. Washington'un önemli bir rol oynamak için yeteneği mevcuttur ve bu rolü stratejik anlaşmalar ve ilkelere bağlı olarak, askeri ya da mali yardım yoluyla oynayabilir. Ama 2008'deki stratejik anlaşmanın içinde Irak'ın birlik ve bağımsızlığı ile demokratik değerlerin savunulması noktası mevcuttur. Bu anlaşma, teröre karşı mücadelenin ortak olarak sürdürülmesini de içermektedir. Bunların yanında, Irak'ın istikrarının korunması ve petrol akışının sağlanması da stratejik anlaşmanın önceliklerindendir. Bu yüzden ABD'nin bu unsurları da dikkate alması gerekmektedir.

Obama yönetimi tarafından belirtildiği gibi Irak'ın iç işlerine müdahale etmek onların da çıkarlarına değildir. Ancak Amerika'nın yaklaşan Irak seçimlerinin özgür ve adil olmasını sağlamak ile tarafsız kalmak gibi bir sorumluluğu da bulunmaktadır. Burada Irak Parlamento Başkanı Usame El-Nuceyfi'nin ABD ziyaretinde Barack Obama'ya ilettiği mesaja dikkat çekmek gerekiyor. Usame El-Nuceyfi, Barack Obama'ya şöyle demişti: "Sünni grupların sandığa güven kaybı olması durumunda tahmin edebilirsiniz ki tek alternatif silahlı çatışmadır ve bölgesel güçler, bu durumdan faydalanarak açık bir şekilde şiddeti teşvik edecektir."

Iraklı Seçmenlerin Eğilimi

2014 seçimleri öncesinde Iraklı seçmenler dört farklı bölüme ayrılmış görünüyor:

1. Mevcut hükümet yanlıları ve teröre karşı olanlar: Etkileşim içindeler ve çoğunluğunu Şiiler oluşturuyor.

2. Sivil toplum örgütleri ve sempatizanları: Özellikle yeni seçim yasası (*Sainte-Laguë* seçim sisteminin 1,6 oranıyla hesaplanmasını öngörüyor) orta ve büyük siyasi gruplarla siyasete katılımlarını sağlayacak.

3. Dini güçlerin yandaşları: Muhafazakârlardan oluşmaktadır. Ancak son dönemdeki Anbar olaylarından dolayı derin bir sarsıntı yaşıyorlar ve düşüşe geçtiler.

4. Kararsızlar: Yeni bir alternatif yapının ortaya çıkmasını bekliyorlar.

Aslında Irak nüfusunun çoğu, seçmen olarak oy kullanmıyor. Seçimlere güvenmiyor ve inanmıyor. 2013'te yapılan yerel seçimlere katılım, ortalama yüzde 33 seviyesinde kaldı. Seçimin kaderini belirleyecek grup ise kararsızlardır. Kararsızlar, seçime katılıp katılmama konusundaki kararsız kitlenin yanı sıra seçime katılım konusunda kararlı olup hangi partiye oy vereceğini bilmeyen bir kitleyi de kapsamaktadır. Parti bağlılığı gösteren gruptaki seçmen sayısı, bağlılığı olmayan seçmenlere göre çok azdır. Bu nedenle seçim sonuçlarını partilere bağlı olmayan seçmenler belirleyecektir. Bağlılığı olmayan ya da kararsız seçmenin seçimlere katılmaması durumunda Irak için etkin bir kazanım sağlandığını söylemek zor olacaktır.

Dr. Kasım Hüseyin Salih'e göre, Irak'taki 2005 seçimleri mağdur psikolojisi ortaya çıkarttı. Çünkü Irak Parlamentosu'nda Şii ve Kürtler parlamentonun hakimiydi. 2010 seçimlerinde ise çoğunluğu oluşturdular. Bu da bir çöküş psikolojisi yarattı. 2005 seçimleri kurban algısı yaratırken, 2010 seçimleri siyasi mezhepçilik paranoyası ortaya çıkarttı. Bu durum, 2014 seçimlerini de etkileyecektir. Bu nedenle 2014 parlamento seçimleri Irak tarihinde bir dönüm noktası olabilir. 2014 seçimleri Irak siyaseti için ya yeni bir nefes olacak ya da siyasi kavganın sonunu getirip değişikliklere yol açacak.

Direktör, Biladi Stratejik Araştırmalar Merkezi

Ruhani Hükümetinin İran Dış Politikasında Yarattığı Değişimin İç Siyasetteki Yansımaları

Ruhani, dış politikada elde edeceği başarıyı içeride gerçekleştirmek istediği reformlar için bir kale olarak kullanacaktı. Bu nedenle hükümet göreve geldiğinden bu yana mesaisinin önemli kısmını dış politika ve nükleer mesele konusunda harcadı.

Pınar ARIKAN

Devrim sonrası İran siyasetinde her yeni cumhurbaşkanı, yeni bir siyasi gündem ile iş başına geldi. Dolayısıyla seçimler, İran iç ve dış siyasetindeki değişimin temel belirleyicisi oldu. İran'da cumhurbaşkanı, mevki ve yetki olarak İran siyasi 'nizamının' önderi olan Dini Lider'den sonra gelmekte ve dış politikanın genel ilkelerini belirleyememektedir. Öte yandan, cumhurbaşkanının ülkenin Milli Güvenlik Yüksek Şurası'nın başkanı, dış politikanın uygulayıcısı ve Dışişleri Bakanlığı'nın kendi kontrolünde olması gibi unsurlar göz önüne alındığında, ülkenin dış ilişkilerinde önemli değişiklikler yapabilme gücüne sahiptir. 14 Haziran 2013'te yapılan seçimleri kazanarak İran'ın yeni cumhurbaşkanı olan Hasan Ruhani de daha seçim propagandası esnasında bu değişim vaadini vermişti. Ruhani, İran halkına "itidalli değişim sağlamak, ihtiyat ve umut hükümeti kurmak, güvenlik devletini sona erdirmek, iddialı ve yapıcı dış politika ile ekonomik darboğazı aşmak, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını sağlamak, yumuşama ve karşılıklı saygı siyaseti çerçevesinde İran'ın dünya ile olan ilişkilerinin geliştirmek, ifade özgürlüğü ile basın-yayın ve internet özgürlüğünü garanti etmek, anayasal hak ve özgürlüklerin kullanılmasının önündeki engelleri kaldırmak" gibi unsurlardan oluşan bir programla seslenmişti. Ruhani'nin aldığı yüksek oy oranı, halkın kendisini değişim için seçtiğinin delili oldu. 4 Ağustos 2013 tarihinde resmen göreve başlamasından bugüne kadar İran içinde cereyan eden tartışmalar, kendisini destekleyenler ve muhalifleri

arasında farklı şekillerde tezahür etmekte. Ruhani'nin destekçileri geleceğe umutla bakmakla birlikte bekledikleri değişikliklerin ne kadar gerçekleştiği ve daha nelerin yapılması gerektiğini değerlendirmekte ve cumhurbaşkanını beklentileri konusunda uyarmaya devam etmekteler. Yeni hükümete muhalif olan gruplar ise İran iç ve dış siyasetinde değişimin gidişatını her daim sorgulamakta, hükümeti 'nizamın' kendisine getirdiği yasal ve ideolojik sınırları aşmaktan alıkoymak için kontrol altında tutmak üzere seslerini yükseltmeye çalışmaktalar.

Ruhani'nin Dış Politikası: Değişimin Aynası

Ruhani'den önce iki dönem (8 yıl) cumhurbaşkanlığı yapmış olan Ahmedinecad döneminde "saldırgan" bir İran dış politikasına şahit olduk. Ahmedinecad, ulusal gurur ve çıkarları korumanın yolunun taviz vermemek ve tehditlere boyun eğmemekten geçtiğini düşünmekteydi. Özellikle ilk döneminde Rehberlik makamının desteğini ve Devrim Muhafızları'nın askeri gücünü arkasına alan Ahmedinecad, iç ve dış tehditlere karşı "direniş" göstermek üzere güvenlik temelli bir yönetim sergiledi. Bu saldırgan güvenlik politikaları, dışarıda şiddetli tepkiyle karşılanmasına ve İran'ın uluslararası sistemden giderek daha fazla izole olmasına neden olurken içeride uygulanan popülist siyaset ile ekonomi yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştı. Bu yeniden yapılandırma sürecinde petrol, enerji ve temel gıda ihtiyaçları ile dağıtılan sübvansiyonlar önemli ölçüde azaltılarak yerine fakir halka doğrudan nakit para dağıtılmasına dayanan bir sistem getirilmişti. Ancak İran'ın nükleer meselede Batılı ülkeler ile yaşadığı anlaşmazlık hem BM hem de ABD tarafından İran'ı ablukaya alarak küresel ekonomik sistemin dışına atacak çok ciddi yaptırımlar uygulanmasına neden olmuştu. Bu da İran'ın petrol satışının düşmesine ve İran parasının dolar karşısında yaklaşık üç kat değer kaybetmesine yol açmıştı. Yükselen enflasyon, devlet gelirinde azalma, sübvansiyonların kesilmiş olması ve artan işsizlik halk üzerinde yaşamsal baskılar oluşturmaya başlamıştı. Yurt dışında okuyan İranlı öğrenciler dahi İran'dan para transferi alamazken ilaç, sağlık, otomobil ve uçak yedek parçası gibi alanlarda uygulanan yaptırımlar da insan hayatını tehlikeye düşürecek boyuta gelmişti. Öte yandan, ABD ve İsrail tarafından İran'ın giderek artırdığı uranyum zenginleştirme kapasitesi ile nükleer silaha sahip olabilecek düzeye gelmesini engellemek amacıyla askeri saldırı seçeneğini sık sık dile getirmeleri İran halkı üzerinde ciddi bir baskı ve gerginlik yaratmaktaydı. Dolayısıyla İran'ın çıkarlarını ve milli gururunu korumak adına uygulanan siyasetin halkını korumakta "başarısız" olduğu aşikârdı ve 2013 seçimlerinde halk "değişim" için oy verdi.

Ülke böylesi zor bir durum içindeyken işbaşına gelen Hasan Ruhani'nin önceliği dış politikaydı. Ruhani, Batılı ülkelerle nükleer meselede anlaşarak yaptırımları hafifletmek ve böylece hem saldırı tehdidini bertaraf etmek hem de ekonomik durumu düzeltip önce halka rahat bir nefes aldırmak hedefindeydi. Nitekim çok kısa sürede, göreve geldikten sonraki ilk 100 gün içerisinde buna muvafık oldu. 24 Kasım 2013'te P5+1 ülkeleriyle imzalanan Cenevre Anlaşması ile İran'ın nükleer faaliyetlerini yavaşlatması ve bu faaliyetler üzerindeki uluslararası denetimin tam şekilde uygulanması kararlaştırıldı. Buna karşılık olarak İran'a uygulanan para transferi, sivil havacılık ve sağlık alanlarındaki yaptırımların hafifletilerek ülkeye yaklaşık 8 milyar dolarlık para girişi sağlanması ve yeni bir yaptırım kararının çıkarılmaması hususları garanti edildi.

Geçici bir anlaşma olan ve ilk altı aylık süreyi kapsayan Cenevre Anlaşması, nükleer meselenin çözümü yönünde atılan ilk adımdır. Ancak daha sonraki adımlar için karşılıklı güveni tesis etmiş ve yeni İran yönetiminin dış politika stratejisi olan diplomasinin zaferini göstermiştir.

İran İçerisinden Aynaya Yansıyanlar

İran içerisinde Ahmedinecad hükümetinin "saldırgan" politikasına destek vermiş iki unsur olan muhafazakâr İlkeciler (*Osoulgarayan*) grubu ile Devrim Muhafızları, Ruhani hükümetinin Batılı ülkelerle müzakerelerine ve nihayetinde varılan Cenevre Anlaşması'na muhalif tavırlarını sürdürdüler. Hamaney'nin 17 Eylül 2013'te Devrim Muhafızları komutanlarına yaptığı bir konuşmada "kahramanca esneklik" yaklaşımını kabul ettiğini ifade etmesi ve temel prensiplere bağlı kalındığı sürece bu yaklaşımın belirli durumlarda olumlu ve gerekli olduğunu belirtmesi, Ruhani'nin muhaliflerine en yüksek makamdan verilmiş açık bir mesajdı. Hamaney, Ruhani'nin Devrim Muhafızları'na yaptığı siyasete müdahil olmama çağrısını da yinelemiş ve muhafızlık etmeleri gereken şeyin siyaset sahnesi olmadığını söylemişti. Dolayısıyla, Ruhani hükümetinin nükleer meselede elde ettiği başarı, Dini Lider Hamaney'nin desteğiyle mümkün hale gelmiştir.

İran halkı ve bütün siyasi gruplar, İran'ın barışçı amaçlarla nükleer teknolojiye sahip olması ve geliştirmesi hakkı konusunda hemfikirdirler. Dolayısıyla Ruhani hükümetinin de nükleer anlaşmayı yaparken öncelik verdiği husus, İran'ın ulusal çıkarını korumak ve "vazgeçilemez hak" olarak görülen barışçı amaçlarla uranyum zenginleştirme hakkından vazgeçmemekti. Anlaşma sonucunda İran'ın kendi topraklarında %5 oranında uranyum zenginleştirmeye devam edecek olması, İran için bu hakkın korunduğu anlamına gelmektedir. Ancak Ruhani hükümeti ile muhafazakârların farklılaştıkları nokta, Batı ile yapılan müzakerelerdir. Devrimci ideolojik saiklerle hareket eden muhafazakârlar için nükleer meselede verilecek herhangi bir ödün ulusal çıkarlara terstir. Nitekim İlkecilerin önde gelen grubu olan Mukavemet Cephesi (*Jebhe-ye Paidari*), anlaşmanın resmi metninin yayınlanmamış olmasından yola çıkarak Ruhani hükümetinin kapalı kapılar ardında Batılı ülkelere ödünler verdiğini ve bunu İran halkından gizlediğini iddia etmektedir. Buna ilaveten, Ruhani'nin sekiz yıl süren radikal ve baskıcı siyaseti sona erdirmesinin ve özgürlükleri artıracak reformları yapabilecek güce erişmesinin yolunun nükleer meseledeki başarısından geçtiğini muhafazakârlar da bilmektedirler. Bu nedenle Cenevre Anlaşması, muhafazakârların İran siyasal sistemi üzerindeki gücüne yönelik tehdit oluşturmaktadır.

Cenevre Anlaşması'nı savunanların görüşleri ise Ahmedinecad dönemi "saldırgan" siyasetinin İran'a yarar değil zarar getirdiği ve bu anlaşmanın ülkenin hem ulusal hem de uluslararası durumunun iyileşmesi, ekonomik kayıpların önlenerek İran ekonomisinin güçlendirilmesi, halkın üzerindeki tehdit ve baskıların sona ermesi için atılması gereken zaruri bir adım olduğu yönündedir. Geçtiğimiz günlerde Ruhani'nin İranlı akademisyenlere Cenevre Anlaşması'na olan desteklerini göstermeleri yönünde yaptığı çağrının ardından Mukavemet Cephesi'nin devlet televizyonu *Seda-o-Sima* aracılığıyla eleştirilerini halka duyurma isteklerini ilan etmesi iki grup arasındaki çekişmenin en yakın örneğidir. Bu çağrıya karşılık aralarında Saeed Leylaz, Hermidas Bavand, Mahmoud Sariolghalam gibi İran'ın tanınmış akademisyenlerinin bulunduğu bir grup üniversite hocası, muhalifler ile radyo-televizyon aracılığı ile yapılacak tartışmaya hazır olduklarını beyan ettiler.

İç Siyasette Beklentiler ve Yapılanlar

Ruhani, dış politikada elde edeceği başarıyı içeride gerçekleştirmek istediği reformlar için bir kale olarak kullanacaktı. Bu nedenle hükümet göreve geldiğinden bu yana mesaisinin önemli kısmını dış politika ve nükleer mesele konusunda harcadı. Ancak içeride de insan hakları ve siyasi özgürlükler, kadın hakları, kültür, sosyal medya, basın-yayın özgürlüğü gibi çeşitli alanlarda küçük de olsa adımlar atılmaya başlandı. Henüz iç politikada yapılması hedeflenen reformlar hakkında söz söylemek için erken olsa da uluslararası toplumla kurulmaya başlanan diplomatik ilişkiler umutları artırmaktadır. Cenevre Anlaşması sonrasında yaşanan kısmi ekonomik rahatlama da geleceğe yönelik olumlu beklentileri kuvvetlendirmektedir. Nitekim yaptırımların hafifletilmesiyle birlikte ülkeye para girişinin artması ve piyasaların beklentilerinin olumluya dönmesi sonucu İran parasının değerinde yaşanan artış, enflasyonu %45'lerden %30'lara kadar geriletmiş ve İran halkını bir nebze de olsa rahatlatmıştır. Ancak

Ülke böylesi zor bir durum içindeyken işbaşına gelen Hasan Ruhani'nin önceliği dış politikaydı. Ruhani, Batılı ülkelerle nükleer meselede anlaşarak yaptırımları hafifletmek ve böylece hem saldırı tehdidini bertaraf etmek hem de ekonomik durumu düzeltip önce halka rahat bir nefes aldırmak hedefindeydi.

ülkedeki kırılgan ekonomik durum hala sürmektedir.

Siyasi tutukluların serbest bırakılması sözünü vermiş olan Ruhani hükümeti, Nasrin Sotoudeh, Mohsen Aminzadeh ve Isa Saharkhiz gibi tutuklu bulunan bazı insan hakları savunucularının serbest bırakılmasını sağladı. Ancak hala hapiste olan yüzlerce siyasi tutuklunun ve uzun süredir ev hapsinde tutulan Yeşil Hareket'in liderleri Mir Hüseyin Musevi ile Mehdi Kerrubi'nin serbest bırakılmasının sağlanamamış olması, Ruhani hükümeti için eleştiri konusudur. Muhafazakârlar iki liderin ülkeye ihanet ettiği ve cezalarının iptal edilemeyeceğine dair baskılarını sürdürmektedirler. Hükümet, yeni tutuklamaları ve infazları önlemekte de yetersiz kalmıştır. İnsan hakları bağlamında en kayda değer gelişme, Ruhani'nin 26 Kasım'da, Cenevre Anlaşması'nın imzalanmasından iki gün sonra, meclise sunarak tartışmaya açtığı vatandaşlık hakları bildirgesinin taslak metnidir.

Seçim kampanyasında kadınların hak ve fırsatlar bağlamında erkeklerle eşit muamele göreceği sözü veren Ruhani, bunun göstergesi olarak önemli siyasi mevkilere kadınları atadı. Elham Aminzadeh ve Masume Ebtekar cumhurbaşkanı yardımcılıklarına atanırken Marzieh Afkham İran'ın ilk kadın Dışişleri Bakanlığı sözcüsü oldu. Ancak muhafazakâr din adamları arasından uluslararası toplumda İran'ın görüşlerinin bir kadın tarafından temsil edilmesini eleştiren ve bunu dini değerlere aykırı bulan sesler yükselmektedir.

Ruhani hükümeti sosyal hayat, kültür ve internet üzerindeki kısıtlamaların sona ereceği sözünü vermişti. Bu bağlamda 2012'de kapatılmış olan Sinema Evi'nin açılması, kültürel özgürlük adına atılan bir ilk adım oldu. Ahmedinecad dönemindeki güvenlik temelli iç siyasetin bir diğer yansıması da İran halkını dünyadan soyutlayan internet yasaklarıydı. Cumhurbaşkanı Ruhani ve Dışişleri Bakanı Zarif'in aktif birer facebook ve twitter kullanıcısı olarak siyaset sahnesinde yer almaları ve İran halkının dünya ile bağlantıda olma hakkını her daim vurgulamalarına rağmen internet üzerindeki engellemeler henüz kaldırılmış değil. Ruhani'nin eleştirdiği bir diğer konu olan devlet-kontrolündeki medya ve muhalif basına getirilen yasaklar konusunda göreceli bir rahatlama yaşansa ve Ahmedinecad döneminde kapatılmış olan bazı reformcu gazetelerin yeniden açılmasına izin verilse de Ekim ayında kapatılan reformcu gazete *Bahar* örneğinde görüldüğü gibi hâlâ gazete kapatma olayları devam etmektedir.

Ruhani'nin Şansı

İran devriminin yıldönümü olan 11 Şubat, her yıl İran'da Milli Gün olarak kutlanmakta ve halkın kutlamalara katılım oranına bakılarak devrime, sisteme ve dönemin hükümetine olan bağlılığına dair yorumlar yapılmaktadır. Bu yıl, İran devriminin 35. yılının kutlandığı geçtiğimiz 11 Şubat'ta, başta başkent Tahran olmak üzere, İran'ın pek çok şehrinde toplanan büyük kalabalık bu defa halkın Ruhani hükümetine ve nükleer müzakere sürecine olan desteğinin bir göstergesi olarak yorumlandı. Ruhani'nin devrimin başından bu yana, siyaset içinde pek çok görevde yer almış olması ve kurduğu hükümetin sistemin içinden gelmesi, bu yorumun yapılmasını imkânlı kılmış ve muhafazakâr muhalefet karşısında hükümeti güçlendirmiştir. Ancak Mart 2012'de yapılan seçimle kurulan bugünkü İran Meclisi'nde çoğunluğa sahip olan grup, muhafazakâr İlkecilerdir ve muhafazakâr din adamları ile İlkeci gruptan siyasetçiler, devletin tüm kurumlarında söz sahibidirler. Bu gerçek göz önüne alındığında halihazırda Cenevre anlaşması etrafında düğümlenen muhafazakâr muhalefetin Ruhani hükümetinin iç ve dış siyasette bundan sonra atacağı adımları engellemeye çalışacağını söylemek mümkün. Her ne kadar Dini Lider'in ve halkın hükümete olan desteği ile dış politikada elde edilecek başarılar, bu noktada belirleyici olacaksa da önümüzdeki günlerde İran siyasetinde oldukça çekişmeli günlere tanık olacağız.

Araştırma Görevlisi, Doktora Adayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

AHMEDİNECAD'DAN RUHANİ'YE İRAN DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞİM:

'İTİDALLİ DIŞ POLİTİKA'

İran dış politikasındaki hareketliliği anlayabilmek için Ahmedinecad'dan Ruhani'ye dış politikada yaşanan değişiklikler ile süreklilik arz eden hususların incelenmesi gereklidir.

Bayram SİNKAYA

İran Cumhurbaşkanı Hüccetülislam Hasan Ruhani, 7 Şubat 2014'te İran televizyonuna verdiği mülakatta Haziran 2013'te yapılan "seçimler sonucunda açılan kapılar sayesinde İran'ın dış ilişkilerinde büyük bir gelişme" kaydedildiğini söyledi. Gerçekten de Ağustos 2013'te Ruhani'nin işbaşına gelmesi, İran dış politikasına yeni bir hareketlilik kazandırdı. Bu hareketlilik, hem dış politika söyleminde hem de İran'ın dış bağlantılarında göze çarpmaktadır. Oysa siyasal sistemin yapısı ve Ruhani'nin siyasi kariyeri dikkate alındığında İran'da 'değişime' pek şans verilmiyordu. Nitekim İran dış politikasındaki hareketliliğe karşın topyekûn bir değişimden bahsetmek imkânsızdır. Bu nedenle İran dış politikasındaki hareketliliği anlayabilmek için Ahmedinecad'dan Ruhani'ye dış politikada yaşanan değişiklikler ile süreklilik arz eden hususların incelenmesi gereklidir.

Süreklilik Unsurları

İran dış politikasında değişim tartışılırken öncelikle değişmeyen ve süreklilik arz eden hususlara bakmak faydalı olacaktır. İlk olarak, İran'da rejim değişmemiştir. Rejimin yapısı, hem kurumsal anlamda hem de ideolojik anlamda cumhurbaşkanının hareket alanını belirlemektedir. İran'da yürütme erkinin başı olduğu halde cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin anayasal/siyasal olarak kı-

sıtlı olduğu bilinmektedir. Diğer yandan, 1979 devrimi ile temelleri atılan İslam Cumhuriyeti'nin 'ideolojisi' İranlı seçkinlerin belirli bir doğrultuda hareket etmelerini gerektirmektedir. İkinci olarak, İran siyasetinde son yıllarda yoğun olarak görülen 'güvenlikleştirme' olgusu devam etmektedir. Bu durum, hem önemli meselelerde güvenlik merkezli yaklaşımların öne çıkmasına hem de güvenlik bürokrasisinin karar verme sürecinde etkili olmasına neden olmaktadır. Hatta Cumhurbaşkanı Ruhani'nin bile güvenlik bürokrasisinden geldiği görülmektedir.

Bir başka süreklilik unsuru ise Ruhani yönetiminin izlediği dış politikanın önceliklerinde görülmektedir. Bu öncelikler, rejimin ideolojik temelleri, devletin çıkarları ile bölgesel/uluslararası gelişmelerin etkileşimi sonucunda belirlenmektedir. Bu bağlamda, son yıllarda en çok öne çıkan husus, İran'ın nükleer politikasıdır. Tıpkı selefi Ahmedinecad yönetimi gibi Ruhani yönetimi de İran'ın nükleer programını sürdürme konusunda kararlıdır. İran dış politikasındaki süreklilik unsurlarının yanı sıra Ruhani'nin, selefi gibi uluslararası platformlarda boy göstermeyi, önemli bir dış politika pratiği olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ruhani ilk yurtdışı ziyaretini Eylül ayında Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) zirvesinin yapıldığı Bişkek'e yapmış, ardından BM Genel Kurulu'na katılmak üzere New York'a gitmiştir. Ruhani son olarak Ocak ayında Dünya Ekonomik Forumu'nun yapıldığı Davos'a gitmiştir.

Yeni Yaklaşım ve Üslup: İtidalli Dış Politika

Süreklilik unsurları bir yana, Ruhani ile birlikte İran dış politikasında kayda değer değişiklikler gözlemlenmektedir. İlk olarak, dış politikayı yürütmekle görevli seçkinlerde bir değişim görülmektedir. Ahmedinecad döneminde çoğu güvenlik bürokrasisinden gelen ve ideolojik nitelikleri ile ön planda olan yöneticilerin bir kısmı yerlerini dış dünyaya daha açık, pragmatist seçkinlere bırakmıştır. Bu seçkinlerin bir kısmı, Rafsancani ve Hatemi dönemlerinde görev almış olduklarından hem alanlarında tanınan hem de deneyimli kişilerdir. İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, Ruhani dönemi seçkinlerinin tipik bir örneğidir.

Ruhani yönetimindeki en çarpıcı değişim, dış politika yaklaşımında görülmektedir. Bu dönemde İran dış politikasına rengini veren söylemlerden birisi "itidal"dir. Peki, itidalli dış politika ne anlama gelmektedir? Ruhani, Asya Topluluğu (*Asia Society*) ile Dış İlişkiler Konseyi (*Council on Foreign Relations* - CFR)'nin birlikte düzenlediği bir konferansta itidalli dış politikanın ne anlama geldiğini açıklamıştır. Buna göre, itidalin dört unsuru vardır. Birincisi, itidal gerçekçilikle İslam Cumhuriyeti'nin çıkarları arasında dengenin kurulmasıdır. Yani Ruhani İslam Cumhuriyeti'nin dış politika ilkelerini ve "tanımlanmış çıkarlarını" takip edecektir, fakat bunu yaparken daha "gerçekçi" olmaya çalışacaktır. Tabii bu çaba, İran'ın sahip olduğu imkân ve kabiliyetler ile bölgesel ve uluslararası gelişmelerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. İkincisi, dış ilişkilerde "aşırı yaklaşımların" terk edilmesidir. Ruhani yönetimine göre dış politika "sloganlar" ile yapılmıyor; sloganların hakim olduğu aşırı yaklaşımlar, İran'ın itibarının zedelenmesine, dolayısıyla dış politikasının zarar görmesine neden olmaktadır. Üçüncüsü, dış dünya ile "etkili ve yapıcı etkileşim" kurmaktır. İran'ın dış politikada karşılaştığı sorunların önemli bir kısmının, geçmişteki aşırı yaklaşımlar nedeniyle ortaya çıkan "güven krizinden" kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çerçevede dış politikada güven inşasına önem verilmektedir. Son olarak itidalli yaklaşım, Ruhani'ye göre dış politikada ekonomik kalkınmaya öncelik verilmesi anlamına gelmektedir. Ekonomi temelli bir yaklaşımın benimsenmesi, İran dış politikasının genelini dönüştürme kapasitesi itibariyle bu alanda atılan önemli bir adım olarak görülebilir.

İran dış politikasındaki bu değişim, Ahmedinecad ve Ruhani'nin uluslararası ilişkilere bakışlarındaki farkla izah edilebilir. Ahmedinecad dünyayı emperyalistler ve sömürülenler diye ikiye ayırıp "uluslararası adalet" çağrısında bulunurken Ruhani, uluslararası ilişkilerde "karşılıklı bağımlılık"tan söz etmekte ve "kazan-kazan" yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Ahmedinecad yönetimi "ikiyüzlülük"le suçladığı "Batı" ile ilişkileri neredeyse askıya alıp İran dış politikasının yönünü "Doğu"ya çevirirken, Ruhani "hem Batı hem Doğu" demektedir. Ahmedinecad döneminde İran, ABD ve Siyonizm ile "mücadele" çerçevesinde girdiği ittifak ilişkileri ve kimi hamleleri nedeniyle bölgede istikrarsızlaştırıcı bir unsur olarak görülürken Ruhani,"uluslararası ve bölgesel barış ve istikrarın korunması" için katkıda bulunmayı vaat etmektedir. Selefinin "Siyonizmin ve emperyalizmin olmadığı bir

Ahmedinecad dünyayı emperyalistler ve sömürülenler diye ikiye ayırıp "uluslararası adalet" çağrısında bulunurken Ruhani, uluslararası ilişkilerde "karşılıklı bağımlılık"tan söz etmekte ve "kazan-kazan" yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Ahmedinecad yönetimi "ikiyüzlülük"le suçladığı "Batı" ile ilişkileri neredeyse askıya alıp İran dış politikasının yönünü "Doğu"ya çevirirken, Ruhani "hem Batı hem Doğu" demektedir.

dünya" çağrısına karşılık Ruhani BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada "saldırganlığa ve aşırılığa karşı bir dünya" çağrısında bulunmuştur.

Seçkinlerin ve temel dış politika yaklaşımının değişmesine paralel olarak Ruhani yönetiminin kullandığı dış politika araçlarında da değişiklikler görülmektedir. Yukarıda değinildiği üzere, Ruhani, selefi Ahmedinecad gibi uluslararası toplantılarda boy göstermektedir, fakat uzun bir aradan sonra Davos'a giden ilk İran lideri olmuştur. Dünya liderlerine yazdığı bir dizi mektupla anılan Ahmedinecad'dan farklı olarak Ruhani'nin göreve geldikten sonra yaptığı telefon konuşmaları öne çıkmıştır. Özellikle Obama ile yaptığı konuşma, hem İran içinde hem de dışında büyük yankı uyandırmıştır. Ruhani yönetiminin kullandığı yeni enstrümanlardan birisi de "facebook" ve "twitter" gibi sosyal medya araçlarıdır. Ruhani ve bakanları hem gündelik konularda hem de bazı önemli gelişmelerle ilgili olarak görüşlerini sosyal medya üzerinden takipçileri ile paylaşmaktadır.

İran Dış Politikasında Değişenler ve Değişmeyenler

Ruhani'nin yeni yaklaşım ve söylemleri ile içeride ve dışarıda yarattığı beklentiler uluslararası alanda yankı bulmuştur. Özellikle Amerikan yönetimi ile Avrupa ülkelerinden gelen olumlu mesajlar psikolojik bir rahatlık sağlamış ve İran'ın önündeki seçenekleri artırmıştır. İran'a yönelik yaptırımların ağırlaştırılması veya askeri vuruş ihtimalleri tartışılırken Ruhani ile birlikte İran nükleer meselesine diplomatik çözüm ihtimali öne çıkmıştır. Ruhani'nin göreve gelmesiyle İran'da ve dışarıda oluşan iyimser hava P5+1 görüşmeleriyle test edilmiştir. Taraflar arasında Kasım ayında Cenevre'de varılan anlaşmanın İran ile ilgili olumlu havayı güçlendirmesiyle İran ile ABD arasındaki ilişkiler "yumuşama" (*detente*) evresine girmiştir. Bu minvalde, Cenevre Anlaşması'nın geçici bir anlaşma olduğunu; İran-ABD ilişkilerindeki yumuşamanın iki ülke arasındaki sorunların tümünün çözüldüğü anlamına gelmediğini hatırlatmak isabetli olacaktır.

Cenevre Anlaşması ile Batı ile ilişkilerinde kısmen rahatlayan Ruhani yönetimi yönünü Ortadoğu'ya çevirmiştir. Dışişleri Bakanı Zarif'in, Aralık ayının başlarında dört Basra Körfezi ülkesi ile Ürdün'ü ziyaret etmesi "itidalli" dış politika anlayışının bir göstergesi olarak okunabilir. Umman Sultanı Kabus, Ruhani'nin göreve gelmesinden sonra Tahran'ı ziyaret eden ilk bölge lideri oldu. Ayrıca Başbakan Erdoğan'ın 28-29 Ocak'ta Tahran'a yaptığı ziyaret, Türkiye-İran ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Son olarak Irak Başbakan'ı Nuri Maliki, Şubat ayının başında Tahran'a resmi bir ziyarette bulundu. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasındaki stratejik iş birliğinin süreceği mesajları yinelendi.

Ruhani'nin İran dış politikasına getirdiği hareketliliğin karşılık bulmadığı iki ülke oldu; İsrail ve Suudi Arabistan. İran'da değişimi inandırıcı bulmayan bu iki ülke, Cenevre Anlaşması çerçevesinde İran ile ABD ilişkilerinin yumuşamasından da rahatsız oldu. Nitekim Ruhani'nin 'yeni' dış politikasına rağmen bazı bölgesel sorunlar karşısında İran'ın tavrı değişmemiştir. Özellikle Suriye meselesinde Ruhani yönetimi önceki hükümetin pozisyonunu neredeyse aynen korumuştur. Suriye meselesi karşısında İran'ın tutumundaki devamlılık, Ruhani'nin İran dış politikasını dönüştürme konusundaki niyetinin ve kapasitesinin bundan sonra daha fazla sorgulanmasına neden olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki itidalli dış politika hem tanımı gereği hem de İran siyasetindeki yapısal süreklilik unsurlarından dolayı hızlı değişimlere yol açmayacaktır. O

Yrd. Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İNSANİ BOYUTUYLA SURİYE KRİZİ

UNHCR

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN İNSANİ MALİYETİ: MÜLTECİ KRİZİ

Oytun ORHAN

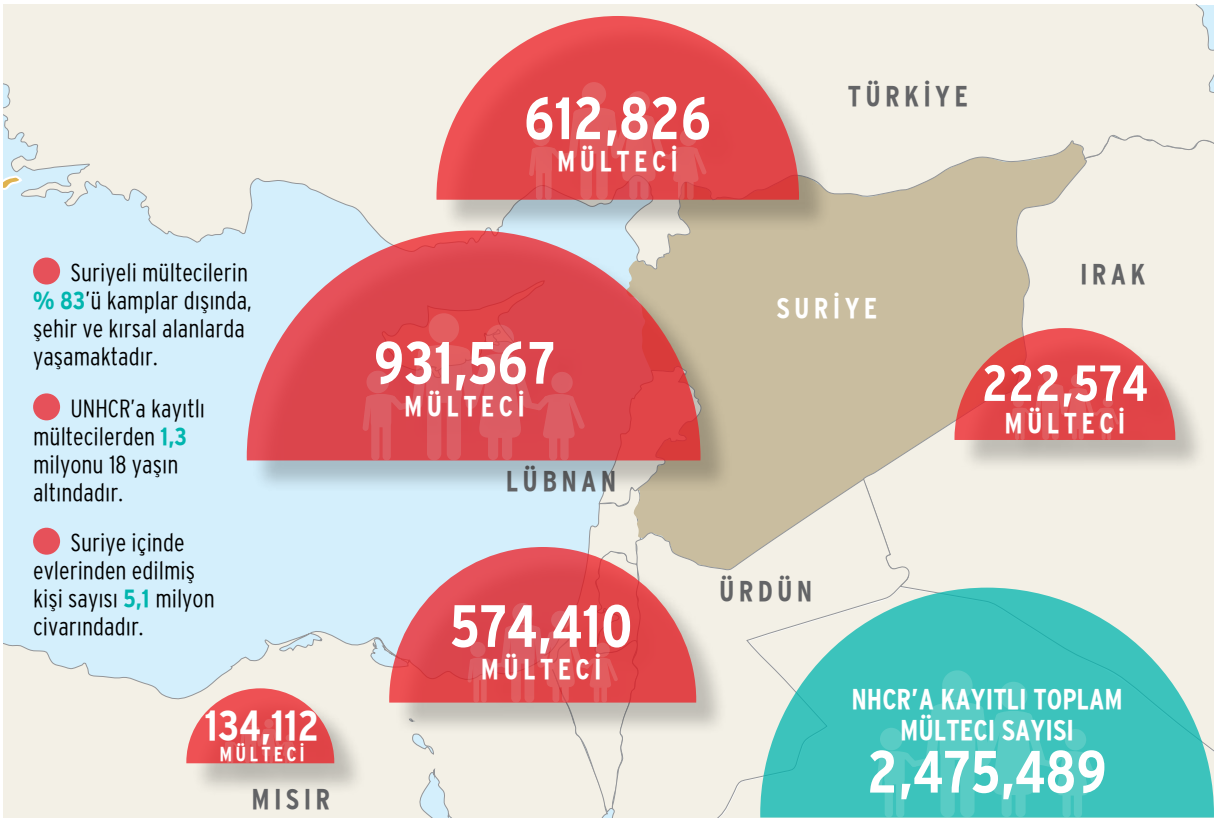
Üç yıldır devam eden Suriye iç savaşı şimdiden Ortadoğu bölgesinde siyasal, ekonomik ve toplumsal etkiler bırakmış durumdadır. Bu sonuçlardan öte Suriye krizini önemli kılan unsurlardan biri insani boyuttur. Suriye'de resmi rakamlara göre 130 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir. 3 milyona yakın Suriyeli ülke dışına göç etmek durumda kalmış, 6 milyona yakını evlerini terk ederek ülke içinde güvenli bölgelere göç etmiştir. Dolayısıyla 10 milyon civarında Suriyeli iç savaştan doğrudan etkilenmiştir. İç savaş öncesi toplam nüfusun yaklaşık 23 milyon olduğu düşünülecek olursa, Şubat 2014 itibarıyla nüfusun neredeyse yarıya yakını iç savaşın etkilerine doğrudan maruz kalmıştır. Mültecilerin yarısından fazlasını ise 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturmakta ve büyük çoğunluğu kamplar dışında zor koşullar altında yaşamlarını sürdürmektedir. Suriyeliler iyi bir yaşam sürmekten ziyade; güvenlik, beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama arayışındadır. Mülteciler, ev sahibi ülkeler açısından da olumsuz etkiler doğurmaktadır. Ekonomik paylaşım, sosyal sorunlar, salgın hastalıklar gibi sağlık problemleri veya etnik-mezhepsel dengelerin değişmesinin yarattığı gerginlikler mültecileri kabul eden ülke halkı arasında tepki gelişmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada, Suriyeli mültecilerin çok büyük çoğunluğunu ağırlayan Suriye'ye komşu ülkelerdeki mültecilerin durumu ve mültecilerin ev sahibi ülkede yarattığı etkiler ele alınacaktır. Türkiye, Lübnan ve Irak ile ilgili değerlendirmeler, saha çalışmasında elde edilen bilgi ve gözlemlere dayanmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeliler: Sorun Kamplar Dışında

Türkiye'deki Suriyelilerin sorunları ve ihtiyaçlarına ilişkin çalışmalar Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir. AFAD'ın Suriyeli mültecilere ilişkin yayınladığı son veri 30 Aralık 2013 tarihinde ilan edilmiştir. Buna göre, hâlihazırda Türkiye'de Suriye'den gelenler için kurulan 15 çadırkent, 1 geçici kabul merkezi ve 6 adet konteynerkentte 210.358 Suriye vatandaşı bulunmaktadır. Ayrıca kampların dışında çeşitli illere dağılmış yaklaşık 450.000 Suriye vatandaşının günlük insani ihtiyaçları ve sağlık hizmetleri karşılanmaktadır. Yani, Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı 660.000 kişiyi aşmıştır. Resmi rakamlar bu yönde olmasına rağmen Türkiye'deki Suriye vatandaşlarının gerçek sayısının 1 milyonu aştığı söylenmektedir. Başta sınır vilayetleri olmak üzere Türkiye'nin pek çok ilinde ülkeye kaçak yollardan geçen Suriyeliler bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan Suriyeliler gerçeği, kamplarda ve kamp dışında yaşayanlar olarak iki ayrı başlıkta ele alınmalıdır. Kamplarda yaşayanların büyük kısmı, refah ve sosyal imkânlar açısından kamp dışındakilere göre iyi durumdadır. AFAD'ın kampların kurulması ve idaresi açısından dünyaya örnek olacak çapta bir çalışma gerçekleştirdiği yerel ve uluslararası gözlemcilerce söylenmektedir. Suriyeli mültecilerin ağırlandığı diğer ülkelerdeki kamp koşulları ile kıyaslandığında, sosyal alanlar, eğitim imkânları, sağlık hizmetleri, barınma imkânları, güvenlik koşulları, hijyen, düzen vb. açılardan son derece iyi konumdadır. Ancak birkaç nedenden ötürü tüm Suriyeliler kamplarda toplanamamaktadır: a. ülkeye kaçak giriş yapan ve herhangi bir yere kaydolmayan ya da olmak istemeyen kişilerin varlığı; b. kamplarda yaşamaya başlamalarına rağmen kamp yaşamına uyum sağlayamayan kişilerin ayrılmak istemesi; c. maddi durumu iyi olan kişilerin kişisel ya da özel nedenlerle kamp dışı yaşamı tercih etmesi; d. kampların kapasi-

SURİYELİ MÜLTECİLERE İLİŞKİN TEMEL VERİLER

Mülteci rakamları UNHCR tarafından kayıt altına alınan resmi rakamlardır. Bunların dışında kayıt altına alınamamış 1,5 milyon civarında daha mülteci olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca 49,363 Suriyeli kayıt yaptırmak için beklemektedir. 50 bin civarında mülteci Kuzey Afrika ve Avrupa ülkelerine yerleşmiştir. Suriye içinde evlerinden edilmiş yaklaşık 6 milyon kişi de eklendiğinde iç savaştan doğrudan etkilenen insan sayısı 10 milyonu geçmektedir. İç savaş öncesi Suriye nüfusu yaklaşık olarak 23 milyondu. Dolayısıyla Şubat 2014 tarihi itibarıyla ülke nüfusunun neredeyse yarıya yakını iç savaştan doğrudan etkilenmiş durumdadır.

tesinin dolması nedeniyle dışarıda beklemek zorunda olanlar; e. akrabalık ilişkileri nedeniyle kamplar yerine akrabalarının gösterdikleri yerlerde yaşamayı tercih edenler.

Kamplarda yaşamayan Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonunun tamamen sorunsuz olduğu söylenemez. Sonuçta, hukuki olarak nasıl tanımlanırsa tanımlansın sosyolojik olarak bir yer değiştirme ya da göç olgusu söz konusudur. Öncelikle kısa süreli ve geçici bir durum olarak görülen göç, gün geçtikçe kalıcı bir hâl almaktadır. Bu durum göç eden ve göçü kabul eden insanların psikolojilerini ve tepkilerini etkilemektedir.

Türkiye'deki kamplarda bulunan Suriyelilerin durumu diğer ülkelerdeki örneklerle karşılaştırıldığında iyi olmasına rağmen, kampların dışındaki yaşam zorluklarla doludur. Yukarıda sayılan nedenlerle kamp dışında yaşamak isteyenlerin sayısı artmaktadır. Kamp dışında yaşayanların sayısı artsa da bu insanların önemli bir kısmı yine Türkiye'nin yardımlarıyla hayatlarını sürdürmektedir. Kamp dışındakiler kiraladıkları evlerde son derece kalabalık gruplar halinde, genelde zor koşullarda yaşamaktadır. Beraberinde getirdiği parası tükenenler çalışmaya başlamasına rağmen, piyasa koşullarının altında ücretlere istihdam edildikleri için temel yaşam ihtiyaçlarını güçlükle sağlayabilmektedirler.

Sıralanan sıkıntılar uzunca bir süre daha artarak devam edecek gibi gözükmektedir. Zira Suriye'de kısa vadede istikrarın sağlanması son derece zordur. Bu

da Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalmaya devam edeceği anlamına gelmektedir. Hatta yeni kitlesel göç dalgaları ile sayının 2014 yılı içinde 1,5 milyona ulaşacağı tahminleri yapılmaktadır. Önümüzdeki dönemde Türkiye'ye yönelik göçün seyrini Halep merkez ve kırsalındaki çatışmalar belirleyecektir. Bu bölge uzun zamandır muhaliflerin kontrolündedir. Nispeten güvenli olduğu için yerleşim yerleri boşalmamıştır. Ancak son dönemde muhalifler ile Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) arasında yaşanan çatışmalar bu durumu tersine çevirmeye başlamıştır. IŞİD'in Türkmenler ve İslami Cephe'ye saldırıları neticesinde halk güvenli bölgelere göç etmeye başlamıştır. Göçün önemli bir kısmı Türkiye'ye yönelmiş ve bir günde 4000'i aşkın Türkmen sınırı geçmiştir. IŞİD'in bölgede kontrol sağlaması ya da rejimin Halep merkezde gerçekleştireceği operasyonlar Türkiye'ye yönelik yeni kitlesel göç dalgalarını gündeme getirecektir.

> Türkiye'deki kamplarda bulunan Suriyelilerin durumu diğer ülkelerdeki örneklerle karşılaştırıldığında iyi olmasına rağmen, kampların dışındaki yaşam zorluklarla dolu. Yukarıda sayılan nedenlerle kamp dışında yaşamak isteyenlerin sayısı artmakta.

Kırılgan Ülke Lübnan

Lübnan, küçük bir ülke olması, mezhepsel dengelere dayalı hassas toplumsal ve siyasal yapısı nedeniyle Suriyeli göç dalgasından en fazla etkilenen ülkedir. Şubat 2014 itibarıyla Lübnan'da BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'ne kayıt olmuş 934.895 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Yaklaşık 50.000 kişi kayıt için beklenmektedir. Resmi rakamın yanı sıra, çok sayıda kaydını yaptırmamış Suriyelinin Lübnan'da yaşadığı bilinmektedir. Lübnan'da toplam Suriyeli mülteci sayısı hakkında 1,2 ile 1,5 milyon arasında değişen rakamlar verilmektedir. Bu rakamın önemi Lübnan toplam nüfusunun 4 milyona yakın olduğu düşünülürse daha iyi anlaşılacaktır. Lübnan, orantısal olarak bakıldığında, Türkiye'ye 25 milyon civarında Suriyeli mültecinin akın etmesine benzer bir durum ile karşı karşıyadır. Lübnan hükümetinin Suriyeli mültecilere "açık kapı ve sınır dışı etmeme" politikası uygulaması bu yüksek rakamları açıklayan önemli bir sebeptir.

Lübnan'da en temel sorun, mülteciler konusunda çözüm geliştirecek ve bunu uygulayabilecek güçlü bir hükümetin olmamasıdır. Suriye iç savaşının etkisiyle uzun süredir hükümet krizi ile boğuşan ülkede hükümet kurulsa dahi mülteciler gibi hassas bir konuda uzlaşıya dayalı bir strateji belirlenmesi ve uygulanabilmesi neredeyse imkânsız gibidir.

Lübnan'da Suriyeli mültecilerin önemli bir bölümü Akkar, Trablus, Zahle gibi Lübnanlı Sünni nüfusun yoğun olduğu bölgelere yerleşmiştir. Mültecilerin geldikleri yerlere bakıldığında ise Humus, Halep ve İdlib gibi Sünni nüfusun yoğun olduğu vilayetler öne çıkmaktadır. Her ne kadar mezhepsel gerginlikler Lübnan toplumunun bir parçası olsa da mülteci meselesine şu ana kadar insani pencereden yaklaşılmaktadır. Lübnanlı Şiilerin yaşadığı Güney Lübnan ve Bekaa Vadisi'ne yerleştirilen daha az sayıdaki mülteciye şimdiye kadar yerel halk veya sivil toplum kuruluşlarından herhangi bir tepki gelmediği görülmektedir. Lübnan'da ilginç olan, aralarında akrabalık bağı olması ve Suriye iç savaşında aynı pozisyonda yer almalarına rağmen Lübnanlı Sünni toplumun mültecilere tepki geliştirmiş olmasıdır. Bu da mültecilerin yarattığı ekonomik, sosyal ve güvenlikle ilgili etkilere Lübnanlı Sünnilerin doğrudan muhatap olmasından kaynaklanmaktadır.

Suriyeli mültecilerin Lübnan'da en büyük sıkıntısı barınmadır. Bunun nedeni Lübnan hükümetinin mültecilere kamp yapmayı reddetmesidir. Filistinli mülteciler tecrübesi bu yaklaşımın temel nedenidir. 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrası gelen Filistinli mülteciler halen Lübnan'da kamplarda yaşamaya devam etmektedir. Bu da, kamp inşa edilirse Suriyeli mültecilerin ülkede kalıcı olacağı endişesini körüklemektedir. Kamp olmadığı için mültecilerin %70'e yakını kiralık ev, depo veya dükkânlarda yaşamlarını sürdürmekte, bir evde genelde iki ya da üç aile birlikte kalmaktadır. Ülke dışından gelen yardımlar ve UNHCR'ın desteğiyle kamplar inşa edilmiş olsa da buralarda nispeten daha az Suriyeli yaşamaktadır. UNHCR ve Lübnanlı yetkililer, mültecilerin şartlarının iyileşmesi ve ülkeye yüklerinin azaltılması

açısından kamp inşa edilmesinin zorunlu olduğunu savunmaktadır.

Lübnan için felaket senaryosu, Suriye'nin en büyük kenti Şam'da çatışmaların yoğunlaşması ve aynen Halep'te olduğu gibi şehrin büyük ölçüde boşalmasıdır. Bu durumda Şamlıların büyük bölümü coğrafi yakınlık sebebiyle Lübnan'a yönelecektir. Lübnanlılar "eğer Şam boşalırsa ortada Lübnan kalmayacak" demektedir.

Suriye ve Irak Kürt Bölgelerinde Demografik Değişim Yaşanıyor

Suriye'den Irak'a göç eden toplam mülteci sayısı Şubat 2014 itibarıyla 222.574 olarak verilmektedir. Bu göçün büyük bölümü Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) topraklarına gerçekleşmekte ve göçmenlerin neredeyse tamamını Kürt kökenli Suriyeliler oluşturmaktadır. Suriyeli Kürtler dil yakınlığı, IKBY'nin Suriyeli mültecilere yönelik esnek politikası, coğrafi yakınlık, istikrar ve iş imkânları gibi sebeplerle Irak Kürt bölgesini tercih etmektedir.

Mültecilerin büyük bölümü Duhok ili yakınlarında kurulan Dumiz mülteci kampına yerleştirilmiştir. Sayının şehrin kapasitesini zorlamasıyla mülteciler Erbil ve Süleymaniye çevresindeki kamplara yerleştirilmeye başlanmıştır. IKBY, UNHCR ve uluslararası sivil toplum örgütlerinden yardım almakla birlikte kampları büyük ölçüde kendi imkânları ile idare etmektedir. Bağdat hükümeti gelenleri mülteci kabul etmediği için yardımda bulunmamaktadır. Bu durum IKBY üzerinde giderek artan bir mali yük yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, yüksek mülteci sayısı bölge halkının yaşam standardı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaya başlamıştır. İşçi ücretlerinin düşmesi ve kiraların artması yerel halk arasında tepkilerin oluşmasına neden olmaktadır.

Göç dalgası Suriye'deki Kürt bölgelerinde ciddi bir demografik değişim yaratmaktadır. Suriye'de 2 milyon civarında Kürt kökenli vatandaşın yaşadığı düşünülecek olursa, toplam nüfusun %10'u kadar bir Kürt nüfus Irak'a göç etmiştir. Suriyeli Kürtler Irak'ın yanı sıra Türkiye'ye göç etmektedir. Dolayısıyla, Suriye Kürt nüfusunun yaklaşık %20'si ülkelerini terk etmek durumunda kalmıştır. Suriye Kürtlerinin yaşadığı kent ve kasaba merkezlerinden fazla göç yaşanmasa da kırsal bölgeler büyük oranda boşalmıştır. Suriye'den Irak'a yönelik Kürt göçü başta Derik olmak üzere, Ras el Ayn (Serikaniye), Kamışlı kırsalı ve Afrin'den gerçekleşmektedir. Göçün en temel sebebi IŞİD ile PYD'ye bağlı YPG güçleri arasında yaşanan çatışmalardır. Bunun yanı sıra ekonomik zorluklar, iş imkânlarının olmaması, elektrik ve su sıkıntısı gibi nedenler de göçe neden olmaktadır.

Mülteciler Ülkesi Ürdün

Ürdün'de Şubat 2014 itibarıyla UNHCR'a kayıtlı ve kamplarda yaşayan toplam 574.410 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Kayıt altına alınmamış çok sayıda Suriyelinin de ülkede yaşadığı tahmin edilmektedir. Esas sıkıntı Ürdün'ün tam bir "mülteciler ülkesine" dönmesi ve Ürdünlülerin azınlık durumunda kalmış olmasıdır. Yaklaşık 7 milyonluk nüfusun 3 milyondan fazlasını Filistinliler oluşturmaktadır. Irak işgalinden sonra Ürdün'e göç eden Iraklı mülteci sayısı 200 bin civarındadır. Dolayısıyla toplam nüfusun 4 milyondan fazlasını mülteci konumundaki Filistinli, Suriyeli ve Iraklılar oluşturmaktadır. Coğrafi yakınlık sebebiyle Suriyeli mültecilerin yarıya yakını Dera vilayetinden gelmektedir. Dera'yı %30 ile Humus ve %10 ile Şam takip etmektedir.

Ürdün'ün ekonomisi zayıf ve başta su olmak üzere kaynakları son derece sınırlıdır. Bu durum Ürdünlüler arasında bir tepki gelişmesine neden olmaktadır. Diğer bütün ev sahibi ülkelerde görülen Suriyeli kız çocukların erken yaşta evlendirilmesi, çok eşlilik gibi sosyal problemler ve salgın hastalıklar Ürdün'de de görülmektedir. Mültecilerin en büyük sıkıntıları ise eğitim, barınma ve sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanamamasıdır.

Uluslararası İşbirliği Şart

Mülteci krizi ev sahibi ülkelerin kendi başına altından kalkabileceği boyutu aşmıştır. Türkiye ve Irak Kürt Bölgesi, imkânları itibarıyla nispeten daha az risk altında olsa da ekonomik olarak zayıf, kaynakları sınırlı, hassas siyasal ve toplumsal yapıya sahip Lübnan ve Ürdün için mülteciler giderek bir güvenlik sorununa dönüşmektedir. Bu ülkelerde ortaya çıkacak istikrarsızlık tüm bölgeyi olumsuz etkileyecektir. Suriye'de iç savaş sonlanmadığı sürece yeni göç dalgaları yaşanmaya devam edecektir. Mülteci akınının engellenmesi hem insani bir sorumluluktur hem de Ortadoğu'nun güvenliği açısından kaçınılmazdır. Yeni göç dalgalarını engelleyecek ve evlerinden uzakta zor koşullarda yaşayan Suriyelilerin ülkesine dönmesini sağlayacak tek faktör çatışmaların sona erdirilip istikrarlı bir ortama geçişin zemininin hazırlanmasıdır.

Araştırmacı, ORSAM

İNSANLIĞIN KAYBI: SURİYE

Ülkede beş farklı bölgede kimyasal silah kullanıldığı BM tarafından doğrulanmış ve kitle imha silahları ile katliam yapıldığının raporlanmıştır, ancak bu konuda başarılabilen tek şey, rejimin elindeki kimyasal silahların imha sürecinin başlaması oldu.

Yavuz GÜÇTÜRK

Yirmi birinci yüzyılın en büyük trajedisinin yaşandığı Suriye'deki iç savaş, Mart 2014'te üçüncü yılına girdi. 130 binden fazla insanın yaşamını yitirdiği, yüzbinlerce insanın işkence ve kötü muamele başta olmak üzere ağır insan hakları ihlallerine maruz kaldığı, milyonlarca insanın ülkenin diğer bölgelerine veya komşu ülkelere mülteci olarak sığındığı ve ülke nüfusunun neredeyse yarısının insani yardıma muhtaç hale geldiği Suriye'de iç savaşın sona erdirilmesi için uluslararası toplumun son girişimi Ocak 2014'te gerçekleşti. Suriye rejimi ve muhaliflerin Cenevre'de bir araya getirildiği bu görüşmeden, rejimin kuşatması altındaki Humus'a Birleşmiş Milletler (BM)'in insani yardım ulaştırmasına ve sivillerin kenti terk etmesine izin verilmesi dışında somut bir adım çıkmadı. BM Suriye Özel Temsilcisi Lahdar Brahimi görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle Suriye halkından özür diledi. Ancak Suriye'de Mart 2011'de ilk gösterilerin başlamasından beri ikircikli ve çekingen bir tutum takınan uluslararası kamuoyu ve BM Güvenlik Konseyi üyesi ülkeler, yaşanan bu trajedideki sorumlulukları nedeniyle özür dilemeyi hâlen düşünmüyor.

Öte yandan, Suriye'de rejimin meşruluğunu yitirdiği, işlenen insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları nedeniyle uluslararası toplumun yaşanan iç savaşa müdahale etmesi gerektiği sıklıkla dile getiriliyor. Bu durumda sorulacak soru şudur: Suriye'de ne tür insan hakları ihlalleri yaşandı ve bunlar uluslararası insan hakları hukuku açısından ne ifade etmektedir?

Arap Baharı sonrası Suriye'de başlayan barışçıl gösteriler karşısında rejimin önünde iki seçenek vardı; gösterilere müdahale etmeyip demokratik reform taleplerini dikkate almak ya da şiddet yoluyla eski düzenin devamını sağlamak. Suriye hükümeti, Türkiye ve Batılı ülkelerin tavsiyelerini göz ardı ederek ikinci yolu tercih etti. Barışçıl gösterilere katılan Suriyeli sivillere karşı rejime bağlı güçler (polis, asker, istihbarat birimleri ve Şebbiha milisleri) tarafından ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirilirken, gösterilerin başladığı andan itibaren, gerek Suriyeli ve uluslararası insan hakları örgütleri, gerekse BM, bu ihlalleri tespit edip raporlamaya ve uluslararası kamuoyuna duyurmaya başladı.

İsyanın henüz altıncı ayından itibaren uluslararası insan hakları örgütleri ihlallerin yaygın ve sistematik bir hal aldığını tespit ederek Suriye'de rejimin insanlığa karşı suç işlediğini dile getirmeye başladılar. Bunun pratik anlamı, insan hakları ihlallerinden farklı olarak bu suçlarda zaman aşımının işlememesidir. Suriye rejimi ise bu iddiaları reddederek, BM ve diğer uluslararası kuruluşların ülke içinde inceleme yapmasına dahi izin vermedi.

Kısa sürede ülke çapına yayılan gösterilere katılan sivillere karşı gerçekleştirilen ağır insan hakları ihlalleri (işkence, yargısız infaz, kitlesel gözaltılar, zorla kaybetmeler vb.), aynı zamanda, rejim tarafından toplumun suskun kesimine karşı verilen bir gözdağı idi. Oluşturulan korku ile sadece göstericiler cezalandırılmıyor, bu uygulamalar aynı zamanda toplumun bu gösterilere ve sonrasında oluşan muhalif hareketlere katılmasının önlenmesi için caydırıcı bir araç olarak kullanılıyordu.

Barışçıl gösterilere karşı rejimin bu tutumu bazı muhalif grupların silahlı mücadeleye başlamasına

neden oldu. Suriye toprakları, muhaliflerin ülke genelinde bazı bölge ve kentlerin kontrolünü ele geçirmesiyle de, hâlen süren bir iç savaşa sahne olmaya başladı. İç savaş ile beraber sadece insanlığa karşı suçlar değil, rejimin yanı sıra bazı muhalif gruplar tarafından işlenen savaş suçları da dile getirilmeye başlandı.

İç savaş sırasında işlenen suçların sayısındaki muazzam artış, insan hakları örgütlerinin çalışma yöntemlerini de etkiledi. Örneğin, tek tek işkence vakalarını raporlamak imkânsız hale geldiğinde, sistematik işkence yöntemleri raporlanmaya ve örnek vakalar aktarılmaya başlandı. Bunun yanı sıra, tutuklanan binlerce kişinin tespiti imkânsız hale geldiğinde, ülke çapındaki gizli işkence merkezleri ve hapishaneler tespit edilmeye, buralardan sağ çıkmayı başarabilen mağdurların hikâyeleri ile uluslararası kamuoyunun dikkati çekilmeye çalışıldı.

Ocak 2014'te ise, ilk kez rejimin içerisinden bir kişi, Suriye devletinin işlediği sistematik cinayetlere ilişkin kanıtları ortaya çıkardı. Rejime bağlı askeri hastanelere ölü olarak getirilen kişilerin fotoğraflarını çekmekle görevli "Sezar" kod adlı bir askeri polis, son iki yılda çektiği 11 bin kişiye ait 55 bin fotoğrafı muhaliflere teslim etti. Geçmişte savaş suçları mahkemelerinde görev yapmış üç başsavcının öncülüğünde çalışan bir komisyon, hem fotoğrafların gerçekliğini hem de kaynağın güvenilir olduğunu onayladı. Komisyon, ortaya çıkan tüm bu bulguların, savaş suçu için kurulacak bir mahkemede kabul edilebilir "açık deliller" olduğuna karar verdi.

Kimyasal Silah Kullanımı

Suriye'de işlenen bir diğer savaş suçu da kimyasal silah kullanımıdır. Ülkede beş farklı bölgede kimyasal silah kullanıldığı BM tarafından doğrulanmış ve kitle imha silahları ile katliam yapıldığının raporlanmıştır, ancak bu konuda başarılabilen tek şey, rejimin elindeki kimyasal silahların imha sürecinin başlaması oldu. Ordu birliklerine ait misket bombası, güdümlü olmayan füzeler ve varil bombaları gibi kullanımı yasak olan konvansiyonel silahlarla gerçekleştirilen katliamlar ise hâlen sürmektedir.

Bugün Suriye'de yaşanan bu trajedinin durması için tek yol var: BM Güvenlik Konseyi ve uluslararası toplumun büyük çoğunlukla rejim güçleri tarafından gerçekleştirilen ancak muhaliflerin de sorumlu olduğu savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) harekete geçirmesi. Günümüzde UCM insanlığa karşı suçları soruşturabilecek tek uluslararası yargı organı konumundadır ve Suriye UCM'ye taraf olmasa bile Güvenlik Konseyinin UCM'yi harekete geçirebilme yetkisi bulunmaktadır. Ancak Suriye'de gerçekleşen bu zulmün faillerini UCM'de yargı önüne çıkarmak bir yana, katliamları kınayan ve rejime yaptırım öngören karar tasarıları dahi Rusya ve Çin'in tekrarlanan vetoları nedeniyle Güvenlik Konseyi'nde kabul edilemedi.

Bugün Suriye'de yaşanan bu trajedinin durması için tek yol var: BM Güvenlik Konseyi ve uluslararası toplumun büyük çoğunlukla rejim güçleri tarafından gerçekleştirilen ancak muhaliflerin de sorumlu olduğu savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) harekete geçirmesi.

Gerek Esed rejiminin gerekse de bazı muhalif grupların Suriye'de pervasızca savaş suçu ve insanlığa karşı suçlar işlemeye devam etmesinin nedeni, yirminci yüzyılda başka coğrafyalarda benzer katliamları gerçekleştirenlerin hesap vermek zorunda kalmaması idi. Onlar geçmişe bakarak elde ettikleri cesaretle Suriye halkına zulmetmeye devam ediyorlar. Uluslararası toplum, bugün Suriye'de yaşananların hesabını sormadığı sürece, gelecekte başka coğrafyalarda benzer katliamların gerçekleşmesinin önü alınamayacaktır. Dolayısıyla, sadece bugün yaşanan acıları dindirmek ve adaleti sağlamak için değil, bizden sonraki nesillerin benzer acıları yaşamasının önüne geçebilmek için insanlık adına harekete geçmeliyiz.

Araştırmacı, SETA

Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası

Ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları, sorun ve eksikliklere rağmen kamplardaki hizmetlerin uluslararası standartlara uygun ve diğer ülkelerdeki kamplara kıyasla Türkiye'deki kampların iyi koşullarda olduğunu belirtmektedir.

Suna Gülfer IHLAMUR-ÖNER

Arap devrimlerinin tetiklediği gösteri ve protestolarla Mart 2011'de başlayan ve giderek şiddetlenen bir iç savaşa dönüşen Suriye krizi, üçüncü yılına ulaştı. İç savaşta ölenlerin sayısı 130.000'i aşarken, ülke içerisinde yerinden edilmişlerin sayısı 6,5 milyona yükseldi. Suriye'deki iç savaşın en önemli boyutlarından biri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri (BMMYK) Antonio Guterres'in ifadesiyle, 1994'deki Ruanda mülteci krizinden beri dünyanın tanık olduğu en kötü kriz olan, Suriye mülteci krizidir. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'daki Suriyeli mültecilerin sayısı, BMMYK kayıtlarına göre, 2.417.736'ya ulaşmış

durumdadır. Mülteci nüfusunun bir milyondan fazlasını ise çocuklar oluşturmaktadır. Kriz, bölgesel bir kriz olmanın çok ötesinde uluslararası bir nitelik kazanmış durumdadır. İnsan kaçakçıları aracılığıyla Avrupa'ya ulaşmaya çalışan Suriyeli mültecilerin sayısı her geçen gün artarken, batan göçmen tekneleri nedeniyle birer "mezarlığa" dönüşen Ege ve Akdeniz'de ölenler arasında Suriyeli mültecilerin sayısı ise giderek yükselmektedir.

Suriye'den Türkiye'ye mülteci akışı, 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'deki çatışmalardan kaçan 250-300 kadar Suriye vatandaşının Türkiye topraklarına sığınma talebinde bulunmasıyla başladı. Türkiye, 2009 yılında Suriye ile karşılıklı olarak almış olduğu vizeleri kaldırma kararı çerçevesinde mülteci krizi karşısında "açık kapı" politikasını benimsedi ve sığınmacıların barınması için Hatay ilinde kamplar kurdu. Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yönelik çabalarının, Suriye'deki krizin çözülmesi yönündeki siyasi çabaların yerini alamayacağının bilincindeydi. Bu nedenle, öncelikle Başar Esad'ın reformlar yapması konusunda yoğun bir çaba gösterdi. Bu politika sonuç vermeyince, Suriye ile diplomatik ilişkilerini kesme kararı aldı. BM'nin sorunun çözümü yolundaki çabalarına destek veren Türkiye, bölgesel ve uluslararası aktörlerin krizin çözümünde etkisiz kaldığını görerek, Suriye muhalefetini desteklemeye başladı. Bu çerçevede, Esad rejimi güçlerine karşı savaşan Özgür Suriye Ordusu mensuplarının, Haziran 2011'den itibaren, Türkiye'ye girişine izin verdi. Kriz derinleştikçe artan sığınmacı sayısı karşısında ise Türkiye-Suriye sınırının, Suriye tarafında, uçuşa yasaklı bir tampon bölge oluşturulması yönünde BM'deki çabalarını yoğunlaştırdı. Ancak, bu çözüm önerisi şu ana dek taraftar bulamamıştır. Türkiye'nin Esad rejimine karşı uluslararası müdahale çağrısı da etkisiz kalmıştır. 2. Cenevre Konferansı'nın ilk turunda üzerinde uzlaşılan tek konu olan, Humus'taki sivillere insani yardım ulaştırmak için yapılan ateşkesin ilk gününde bozulması, Suriye'de krizinin çözümünün çok yakında olmadığının ve mülteci krizinin süreceğinin göstergesidir.

Misafir mi Mülteci mi?

Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden biridir ve 1967 tarihli Ek Protokol'e "coğrafi sınırlama" ile taraf olmuştur. Buna göre, Türkiye

sadece Avrupa ülkelerinden gelen ve ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağı korkusu ile iltica talebinde bulunanlara mülteci statüsü vermektedir. Avrupa dışından gelenlerin başvurularını ise BMMYK ile birlikte değerlendirmekte ve mülteci statüsü verilmesi kararlaştırılanları, BMMYK aracılığıyla üçüncü ülkelere yerleştirmektedir. Türkiye, bu çerçevede, Suriyeli sığınmacılara mülteci statüsü vermemiş ve onları "misafir" olarak tanımlamıştır. Ancak "misafir" kavramının haklar bakımından uluslararası hukukta bir karşılığı bulunmadığı için bu durum sığınmacılara yönelik keyfi uygulamalara yol açma riski taşımaktadır.

Türkiye, Ekim 2011'den itibaren, Suriyeli "misafirlerini" İçişleri Bakanlığı 1994 Yönetmeliği'nin 10. maddesi gereğince "geçici koruma rejimi"ne aldığını ilan etmiştir. Asgari uluslararası standartlarla uyumlu olan bu rejim, açık kapı politikası, geri dönmeye zorlamama, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, kamplarda barınma ve diğer temel hizmetlerin sunulması gibi ilkeleri içermektedir. BMMYK'nın Suriyeli mültecilere yönelik uyguladığı bireysel kayıt ve statü belirleme sürecini durdurmasıyla Türkiye'de kamplarının kurulması ve koordinasyonunu Afet ve Acil Durum Koordinasyon Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay üstlenmiştir. Sığınmacıların kayıt işlemleri ve kimlik dağıtımı ise polis tarafından koordine edilmektedir. Ancak kayıt işlemlerinin merkezi hale getirilmesi henüz sağlanamamıştır.

Kamplardaki ve Kamp Dışındaki Sığınmacılar

30 Aralık 2013 tarihi itibariyle AFAD'a göre; Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Malatya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Mardin, Adana illerinin sınırları içerisindeki 15 çadırkent, 1 geçici kabul merkezi ve 6 konteyner kentte 210.358 Suriyeli bulunuyor. Kamplar dışında, çeşitli illerde ise 450 bin civarında Suriyeli yaşamaktadır.

Ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları, sorun ve eksikliklere rağmen kamplardaki hizmetlerin uluslararası standartlara uygun olduğunu ve diğer ülkelerdeki kamplara kıyasla Türkiye'deki kampların çok iyi koşullarda olduğunu belirtmektedir. BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon da 7 Aralık 2012 tarihinde Islahiye kampına yaptığı ziyareti sonrası, Türkiye'ye açık kapı politikası ve ev sahipliği için teşekkür etmiştir. Kamplarda sığınmacıların barınma, yemek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetler sunulmaktadır. Ancak, Türkiye'nin BMMYK da dahil uluslararası kuruluşların kamplara erişimini sınırlaması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Dışişleri Bakanlığı, sadece sınırlı sayıda (10-12) uluslararası Sivil Toplum Kuruluşu (STK)'nun, mültecilere yönelik faaliyet göstermesine izin vermektedir. Uluslararası kuruluş ve STK'ların kamplara girişinin sınırlanması, şeffaflık ilkesini zedelerken, sınırda uluslararası insan hakları gözlemcilerinin bulunmaması, sınır bölgesindeki gelişmeler hakkında yeterli bilgi alınmasının önünde engel teşkil etmektedir. Türkiye'nin sığınmacılara uluslararası yardımın yetersizliği konusundaki eleştirileri, haklı olsa da, yardım konusunda istekli ve deneyimli uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılması, yardımları artırmada en etkili adım olacaktır.

Kamplarla ilgili bir diğer eleştiri de kampların konumuna ilişkindir. Mülteci kamplarının sınırdan en az 50 kilometre uzakta olması gerekmektedir. Türkiye'deki kampların sınıra çok yakın mesafede olması, sığınmacıların kamplara erişimi ve işlemlerinin yapılması açısından kolaylık sağlasa da, BMMYK'nın

sığınmanın sivil ve insani niteliğini koruma talimatlarına aykırılık teşkil etmektedir. Türkiye sınırına çok yakın cereyan eden çatışmalarda seken kurşunlar, hem kamplardaki sığınmacılar ve görevlilerin hem de sınıra yakın ilçe ve köylerde yaşayan Türk vatandaşlarının ölüm ve yaralanmalarına neden olması, sınır denetimi ve güvenliği konusunda adımlar atılması taleplerini gündeme getirmiştir.

Kamp dışındaki sığınmacılar, geçici koruma rejimi kapsamında olmakla birlikte, devletin verdiği kimlik kartına sahip olmadıkları için AFAD'ın hizmet ve yardımlarından faydalanamamaktadır. Şehirlerdeki sığınmacıların yerel ve uluslararası STK'ların yardımlarına erişimleri ise sınırlıdır. Bu konudaki eleştirileri dikkate alan hükümet, kamp dışındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için çalışmalara başlamış durumdadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da Suriyelilerin kaçak istihdamının önüne geçmek amacıyla çalışma izni verilmesi üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak Suriyelilerin çalışma izni alabildiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Suriyeliler, tekstil sektöründe, inşaatlarda ve mevsimlik işçi olarak düşük ücretlere ve sigortasız çalışmaya devam etmektedir. Sınır illerinde Suriyeli kadın sığınmacıların zorla evlendirildiğine ya da İstanbul'da kötü koşullardaki yüksek kiralı, kalabalık evlerde ya da parklarda kalan birçok Suriyelinin gündelik hayatlarını idame ettirmek için dilenmek zorunda kaldıklarına dair haberler, sığınmacıların kayıt altına alınmasının aciliyetini ortaya koyarken, Suriye'deki iç savaşın uzaması ve mültecilerin sayısındaki artışın sürmesi durumunda, geçici koruma rejiminin yeterli olmayacağını göstermektedir.

Geri Dönüş mü, Entegrasyon mu?

Türkiye, açık kapı politikasının halen yürürlükte olduğunu ifade etmesine karşın, 2012 yazından itibaren kampların kapasitesini aşmasıyla birlikte girişlere sınırlamalar getirmiştir. Bunu müteakip, sınırın Suriye tarafında, sınır boyunca 20'den fazla kamp ortaya çıkmıştır. Bu durumu, aynı zamanda, mülteci akışının durmayacağının bir göstergesi olarak okumak mümkündür. Sığınmacıların geri dönüşü ise meselenin bir diğer boyutudur. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikası, Esad rejiminin er ya da geç sona ereceği ve Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri döneceği varsayımına dayanmaktadır. Ancak Türkiye, Esad rejimi sona erse bile Suriyelilerin geri dönmeme ihtimalini dikkate almak ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye entegrasyonuna ilişkin mekanizmalar üzerine düşünmek durumundadır. Türkiye'de kalışları uzadıkça, Türkçe öğrenmek isteyen Suriyelilerin sayısında artış gözlemlenmektedir. Entegrasyon için önemli bir araç olan dil eğitiminin yanı sıra, çalışma izinlerine ilişkin düzenlemelerin hızlandırılması ve kamp dışındaki Suriyelilerin, AFAD hizmetlerine erişiminin sağlanması gibi adımlar atılabilir. Entegrasyon sürecinde başta BMMYK olmak üzere, uluslararası kuruluşların desteğinin alınması önem taşımaktadır. Suriye mülteci krizi ölçeğinde olmasa da, daha önce zorunlu kitlesel göç dalgalarıyla karşı karşıya kalan ve hâlihazırda güzergah ve düzensiz göçün hedef ülkelerinden birine dönüşmüş olan Türkiye, gelecekte de bireysel ve kitlesel göçlere hazırlıklı olmalıdır. Bu nedenle, insan hakları temelli ve insani diplomasiyle uyumlu bir sığınmacı ve mülteci rejimi oluşturulması yönünde yeni adımların atılmasına ihtiyaç vardır. Nisan 2014'de yürürlüğe girecek olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu yönde umut verici bir gelişmedir. O

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi

SURİYELİ SIĞINMACILAR VE SINIR İLLERİNDEKİ YANSIMALARI

Suriyelilere dönük olumsuz düşünceler, şehirden şehre değişiklik göstermektedir. Bunun en büyük belirleyicisi ise gelen Suriyeli sığınmacı nüfusunun geldikleri şehir nüfusuna oranıdır.

Seyfi KILIÇ

Mart 2011'de Suriye'de başlayan olaylar, gerek Suriye içinde gerek Suriye'ye komşu ülkelerde ciddi sorunlara yol açmıştır. Ülke içinde en az altı milyon insanın yer değiştirdiği ifade edilmektedir. Olaylardan kaçan Suriyeliler ise başta komşu ülkeler olmak üzere, ülke dışına çıkmış durumdalar. Suriyelilerin ülke dışına çıkarken tercih ettikleri ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye'nin tümünde görünür hale gelen Suriyelilerin varlığı, özellikle Suriye sınırında bulunan Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde her geçen gün artmaktadır.

Suriyeli Sığınmacıların Durumu

Türkiye'de bulunan Suriyeliler, "geçici koruma statüsü" altında bulunmaktadırlar ve Suriyelilerin sorunlarına ya da ihtiyaçlarına ilişkin çalışmalar temel olarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir. AFAD'ın 2013 yılı sonu için yayınladığı verilere göre, Türkiye'de toplam on ilde (Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Mardin ve Malatya) 15 çadırkent, 1 geçici kabul merkezi ve 6 adet konteyner kentte 210.358 Suriye vatandaşı bulunmaktadır. Ancak bu yazıda ele alınacak olan konu, barınma merkezlerinde bulunan Suriyeliler değil, bu merkezlerin dışında il ve ilçe merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin yerleşim yerlerine olan etkileridir. Barınma merkezleri, genel olarak, yerleşim merkezleri ile ilişkisi sınırlı ve giriş çıkışların denetim altında tutulduğu yerler olarak değerlendirilmelidir. Dünyadaki genel anlayışa uygun olarak kurulan bu merkezlerde barınan insanlara yönelik kısıtlama, bir yandan yakınında bulundukları yerleşim yerlerindeki asayiş, iş barışı ve benzeri nedenlerle uygulanmaktayken bir diğer yandan da sığınmacı olarak iç savaştan kaçan insanların güvenliğinin sağlanmasını da kolaylaştırmaktadır. AFAD'ın vermiş olduğu rakamlara rağmen, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin nüfusunun kaçak girişlerle birlikte bir milyonu aştığını söylemek mümkün görünmektedir.

Sınır İllerindeki Yansımalar

Kamplarda yaşayan Suriyelilerin her türlü ihtiyacının karşılandığı, gerek AFAD yetkililerinin açıklamalarından gerek yapılan gözlemlerden gerekse de dolaylı anlatımlardan anlaşılmaktadır. Dünya standartlarının ötesinde bir yaklaşımla oluşturulan kamplarda

Suriyeli sığınmacıların her türlü insani ihtiyacının karşılanmasına rağmen yine de kamp dışındaki hayat daha çekici gelmektedir. Bunun sebepleri arasında ilk olarak ekonomik sıkıntılar gelmektedir. Suriyeli sığınmacılar, bir şekilde de olsa kamp dışında çalışarak gelir elde etmeyi istemektedirler. Çünkü Suriye'de kalmış ve her türlü geçim aracı yok olmuş olan akraba ya da aile bireyleri bulunmakta ve onlara karşı sorumluluk hissetmektedirler. Ayrıca maddi olarak varlıklı olan kesimler, kamp hayatı yerine il ve ilçe merkezlerinde ev tutarak yaşamayı tercih etmektedirler. Fakat Suriye'deki iç savaşın her türlü tahminin ötesinde uzun sürmesi ve sürecek görünmesi, ev kiralayarak Türkiye'de yaşamaya başlayan Suriyelileri zor durumda bırakmaya başlamıştır. Varlıklı kesimler, çok kısıtlı bir kitleyi oluşturmaktadır. Kamplar dışında evlerde ikamet eden yoksul Suriyeliler ise çok kalabalık gruplar halinde yaşamaktadırlar. Çalışma izinleri olmadığı için de piyasa koşullarının oldukça altında geçici işlerde çalışmaktadırlar. Bunun iki farklı sonucu bulunmaktadır. Asgari ücretin de altında çalışmaya razı olan Suriyelilerin sigorta ve benzeri ek masraflarının da olmaması işverenler için daha cazip bir işgücü kaynağı olarak görülmelerine neden olmaktadır. İşçi çalıştıran kişiler için tercih edilen bu durum, çalışan kesimler için büyük bir dezavantaj yaratmakta ve Suriyelilere dönük tepkiye neden olmaktadır. Bu nedenle, evlerini Suriyelilere kiralayan ev sahipleri ya da düşük ücretle Suriyelileri çalıştıran işverenler, Suriyeliler konusunda insani kaygıları öne çıkaran ifadeler kullanırken, geniş kesimlerde yabancı düşmanlığı olarak da değerlendirilebilecek davranış ve ifadelere rastlanmaktadır.

Suriye'deki iç savaşın bir diğer ekonomik sonucu ise ticaretin yapısına ilişkindir. Daha önceleri Türkiye'nin Ortadoğu'ya yaptığı ihracatın temel geçiş noktası olan Suriye'nin bu özelliğini kaybetmesi ile bölgenin özellikle nakliye sektörü olumsuz etkilenmiştir. Diğer yandan, iç savaş, yeni ticaret ilişkileri de ortaya çıkarmıştır. Kaçakçılık bunun en çok görülen tipidir. Sınır boylarında her türlü kaçak malın, özellikle akaryakıtın, geçtiği hatlar oluşmuş durumdadır.

Suriyelilere dönük olumsuz düşünceler, şehirden şehire değişiklik göstermektedir. Bunun en büyük belirleyicisi ise gelen Suriyeli sığınmacı nüfusunun geldikleri şehir nüfusuna oranıdır. Reyhanlı ve Kilis gibi nispeten küçük, ancak sınıra yakınlık ve akrabalık bağları nedeniyle yoğun göç alan şehirlerde, yerleşik nüfus kadar Suriyelinin bulunması, Suriyelilere yönelik tepkiyi artırmaktadır. Görünürlüğün artmasına neden olan bu durum, Gaziantep gibi sanayi ve üretimin yoğun olduğu kentlerde ortaya çıkmamaktadır. En çok Suriyelinin yaşadığı Gaziantep il merkezinde (farklı kaynaklar 150 bin ila 500 bin rakamlarını telaffuz etmektedirler), Suriyelilerden rahatsızlık genel anlamda pek hissedilmemektedir.

Evlerini Suriyelilere kiralayan ev sahipleri ya da düşük ücretle Suriyelileri çalıştıran işverenler, Suriyeliler konusunda insani kaygıları öne çıkaran ifadeler kullanırken, geniş kesimlerde yabancı düşmanlığı olarak da değerlendirilebilecek davranış ve ifadelere rastlanmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri yerlerin etnik ve mezhepsel yapısı da Suriyelilere dönük duyguların hangi yöne evrildiğini belirlemektedir. Bu durum için en önemli örneği Hatay ili oluşturmaktadır. Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya'da daha önceleri yoğun bir şekilde görünür olan Suriyeliler, Suriye'deki iç savaşın etnik ve mezhepsel boyutunun öne çıkması ile çok tepki çekmeye başlamışlar ve görünürlükleri ciddi bir şekilde azalmıştır. Samandağı gibi Arap-Alevi nüfusun yoğun olduğu yerlerde ise Suriyeliler bulunmamakta hatta doğrudan tehdit olarak algılanmaktadırlar.

Güvenlik algısı da Suriyelilere yönelik tepkiyi şekillendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle Cilvegözü ve Reyhanlı saldırılarından sonra kamuoyunda bölgede benzer saldırıların olacağına ilişkin bir beklenti bulunmaktadır. Bu durumun sorumlusu olarak da kişiler ya da belli bir örgüt değil, toplu olarak Suriyeliler görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'de bulunma süreleri uzadıkça sınır illerinde her türlü sorunun kaynağı olarak görülmeleri de fazla uzun sürmeyecektir.

Dr., Araştırmacı, ORSAM

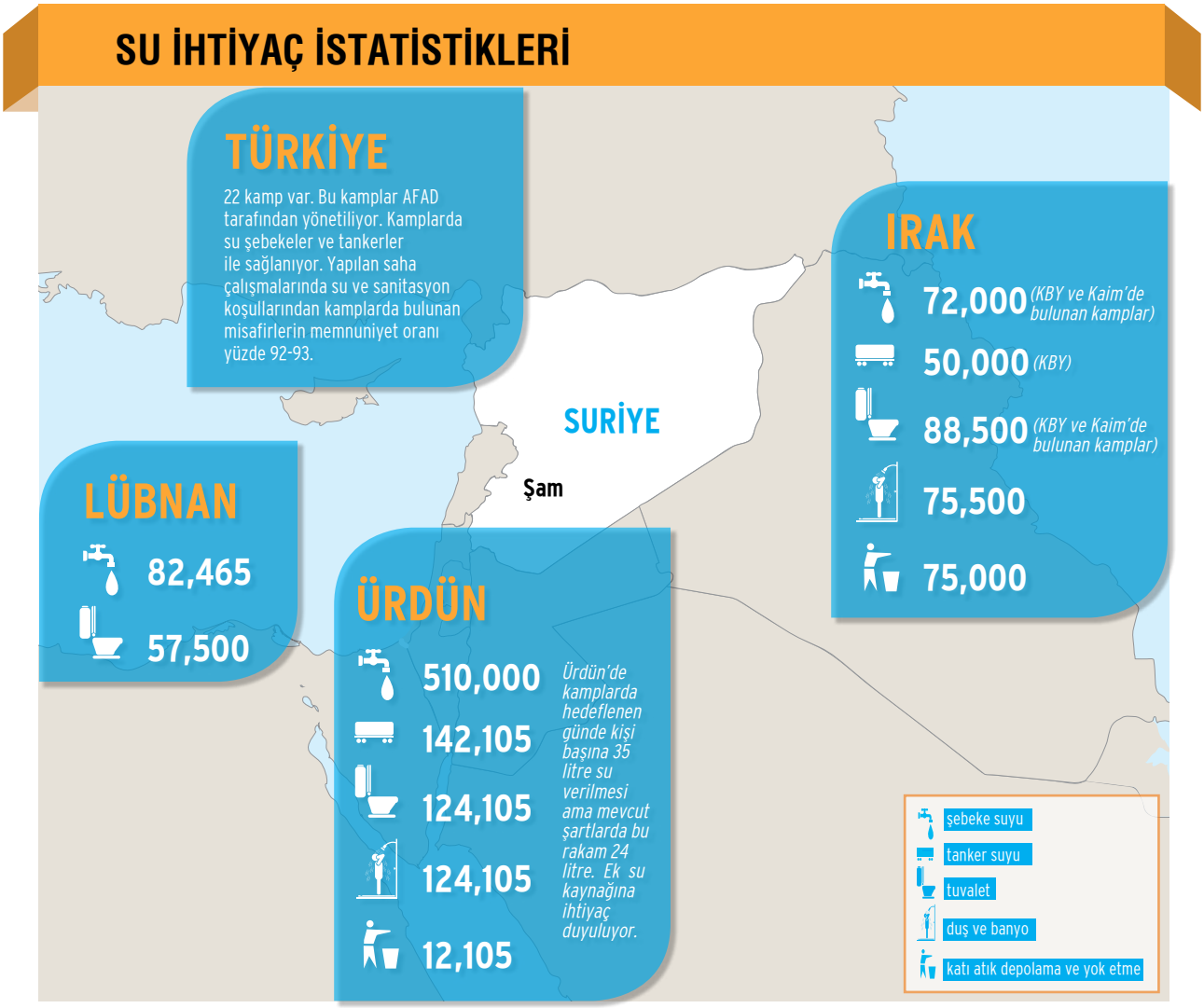
SURİYELİ GÖÇMENLER VE KAMPLARDA YAŞANAN SU SORUNU

Ürdün ve Irak'taki kamplarda su ve sanitasyon konusunda sorunlar yaşanmakta ve eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

Tuğba Evrim MADEN

Arap Baharı, Mart 2011'den itibaren Suriye'de de etkisini göstermeye başlamış ve halen devam etmektedir. Bu süreç içerisinde, Suriye vatandaşları, ülkede yaşanan güvensiz ortam nedeniyle, Nisan 2011 itibariyle komşu ülkelere göç etmeye başlamışlardır. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Irak'a Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin resmi rakamlarına göre 2.428.000 insan sığınmıştır. BMMYK kayıtlarına göre, Türkiye'de 602.744, Lübnan'da 927.638, Irak'ta 222.574, Mısır'da 133.727 ve Ürdün'de 571.657 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Özellikle son altı ay içerisinde göçmen sayısındaki hızlı artışa bakıldığında, toplam göçmen sayısının 4 milyon olacağı öngörülmektedir. Söz konusu göçmenler, komşu ülkelerin kamplarında misafir edilirken, her türlü ihtiyaçlarının da kamplarda karşılanması hedeflenmektedir. Gerek kamplarda gerekse ülke içinde dağılmış Suriyeli göçmenlerin sayılarının artması, ev sahibi ülkelerde bazı sorunlara neden olmaktadır. Su konusu, yaşanan bu sorunlardan bir tanesidir. Türkiye'nin kampları, diğer ülkelerin kampları ile kıyaslandığında, sunduğu imkanlar ile fark yaratmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın idaresi altında bulunan bu kamplarda su ile ilgili bir sorun yaşandığı söylenemez. Su konusunda sorun yaşamayan bir diğer ülke ise Lübnan'dır. Lübnan'da, diğer ülkelerde olduğu gibi, resmi olarak kurulmuş kampların olmaması, bunun en önemli nedenidir. Suriyeli göçmenlerin bir kısmı şehirlerde, bir kısmı da belirlenmiş alanlarda toplu halde çadırlarda yaşamaktadırlar ve su ihtiyacını kuyu açarak yeraltı suyu ile gidermektedirler. Suyla ilgili yaşanan tek sorun, atık suyun değerlendirilmemesi ve çevresel etkileridir.

Domiz ve Zaatari Kamplarında Su Sorunu

Kamplarda, özellikle Irak'ın kuzeyinde bulunan Domiz kampı ve Ürdün'de bulunan Zaatari kamplarında, su sorunu yaşanmaktadır. İki kampın ortak özelliği ise bulundukları ülkede yer alan en büyük iki kamp olmasıdır. Domiz kampında su, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) tarafından sağlanmaktadır. UNICEF'in Aralık 2013 tarihli, resmi rakamlarına göre, kampın nüfusu yaklaşık 45.000 kişidir. Kampın kapasitesini aşan bu durum, gıda, su ve sanitasyon ihtiyaçların karşılanmasında büyük sorunlara neden olmaktadır. Kamp dahilinde yapılan düzenlemelerde kurulan ortak tuvaletler, mutfaklar ve septik tanklarla çözüm bulunmaya çalışılırken, kampın düzensiz ek yerleşim bölgelerinde atık su, çadırların arasında açık bir şekilde akmaktadır. Ağustos ayında sınırın tekrar açılması ile Suriye'den Irak'a 60.000 göçmen geçmiştir. Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) ve BMMYK, artan göçmen nüfusu nedeniyle bölgede yeni kamplar açmaya başlamıştır. Irak genelinde bulunan Suriyeli göçmen sayısı 222.000 civarındadır. Duhok'da bir ofis açan Danimarka Mülteci Konseyi (*Danish Refugee Council*-DRC), KBY'de iki ayrı proje gerçekleştirecektir. Bu projelerden biri de 10.000 Suriyeli göçmenin temel su arzı, sanitasyon, drenaj ve hijyen ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

> Türkiye'nin kampları, diğer ülkelerin kampları ile kıyaslandığında, sunduğu imkanlar ile fark yaratmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın idaresi altında bulunan bu kamplarda su ile ilgili bir sorun yaşandığı söylenemez.

Dünyanın su kaynakları açısından dördüncü fakir ülkesi olan Ürdün'de ise sorunun farklı bir boyutu daha ortaya çıkmaktadır. Ürdün'de göçmenlerin büyük bölümü, Zarka ve Mafrak vilayetlerinde yapılmış olan kamplara yerleşmiş durumdadır. Mafrak vilayetinde, su yokluğuna ilişkin çok büyük bir sorun yaşanırken, bazı bölgelerinde ise su yoktur. Mafrak vilayetinde yer alan ve Ürdün'de bulunan en büyük kamp olan Zaatri kampında, yaklaşık 101.000 kişi, vilayette ise 70.000 göçmen yaşamaktadır. Suriye'den yeni göçler ile sıkıntının daha da artacağı beklenmektedir. İçme suyu hariç, kişi başına su tüketiminin, günde 53 litre olduğu tahmin edilmektedir. Dağınık bir şekilde yerleşen ve kamplarda kalmayan göçmenlerin de içme suyu ile birlikte günde 20-50 litre arası su tükettiği tahmin edilmektedir.

Ürdün'de göçmenlerin gelmesiyle birlikte, mevcut su problemi daha belirgin bir hal almıştır. Ürdün, uzun yıllardır, yüzey sularının yetersiz olması nedeniyle su ihtiyacını yeraltı sularından temin etmektedir. İngiliz yardım kurumu OXFAM'a göre, Suriye'den gelen göçle nüfus artmış ve yeraltı suyu çekim oranı, beslenim oranının üç katına çıkmıştır. Bu durum, bazı kuyuların kurumasına neden olmuştur. Yine OXFAM'ın yayımladığı rapora göre, Mafrak bölgesine iletilen suyun yüzde 65'i, insanların hatlara yasadışı müdahale etmesi nedeniyle ziyan olmaktadır. Buna ek olarak, suyun kalitesine ilişkin de sorunlar yaşandığı raporlarda dile getirilmiştir. Suyun kalite sorunu, su kaynaklı hastalıklar ile suyun filtrelenmesi için ek bir maliyet ortaya çıkarmaktadır. Kamplarda yaşayanların, suyun filtrelenmesi gibi bir maliyeti karşılama gücü yoktur. Genel bir çözüm olarak, Dünya Sağlık Örgütü'nün izin verdiği şekilde, tankerlerde bulunan sulara klor eklenmektedir; fakat bu suların hemen tüketilmeyip bekletilmesi, tankerlerin eski olması nedeniyle ayrı bir hijyen sorunu yaratmaktadır.

Kamplarda yaşanan su yokluğuna ilişkin sıkıntılar halen devam etmektedir. Kamplarda kişi başına günde belli bir miktarda su kullanımına izin verilirken, uzun kuyruklar oluşmaktadır. Buna ek olarak, kamplarda bulunmayan fakat ülkenin belli kesimlerine yerleşmiş Suriyeliler de su sıkıntısı ile ilgili olarak şikayetlerde bulunmaktadır.

Önümüzdeki dönemde suyun daha çok problem olacağını belirten Ürdünlü bürokratlar, bir çözüm bulunması gerektiğini vurgularken, suyun tüketiminin artması sonucu ortaya çıkan su sıkıntısından Suriyelilerin sorumlu gösterilmesinin de toplum içinde gerilim yaratacağından endişe etmektedirler. Ayrıca, bürokratlar, göçmen sayısında meydana gelen artışın, su ve enerji kaynakları üzerinde baskı yarattığını ve ekonomiyi kötü etkilediğini ve uluslararası yardımın asgari düzeyde ihtiyaçları karşılamak için bile yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Özellikle Ürdün ve Irak'taki kamplarda su ve sanitasyon konusunda sorunlar yaşanmakta ve eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Fakat iki ülkede de göçmen nüfusunun tahminlerin çok üzerinde olması nedeniyle, kamplarda kapasitenin üstüne çıkılmakta ve temel ihtiyaçlar olan suyun ve sanitasyonun karşılanmasında sorunlar yaşanmakta ve sorumlu kurumlar bu konuda yetersiz kalmaktadır. Su sorunu ve hijyen sıkıntısı, bölgede uzun yıllardır rastlanmayan bazı bulaşıcı hastalıkların tekrar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çözüm için, su ve sanitasyona ilişkin olarak yeni düzenlemeler yapılmalı, kamp kapasiteleri arttırılmalı veya yeni kamplar açılmalıdır. İnsan yaşamı ve sağlığı için önemli bir ihtiyaç olan suyun sağlanımı teknoloji ve maliyet gerektirmektedir. Bu sebeple, yapılması gereken yatırımlarda diğer ülkelere, uluslararası örgütlere ve büyük şirketlere de görev düşmektedir. Göçmen akımını içeren bu sürecin ne zaman biteceği öngörülememektedir. Bu doğrultuda, geçici çözümlerden ziyade kalıcı çözümlerin bulunması gerekmektedir.

Dr., Araştırmacı, ORSAM

SURİYE KRİZİ

6 Mart 2011

Suriye'nin Dera şehrinde, duvarlara "halk rejimin yıkılmasını istiyor" şeklinde yazılar yazan bir grup genç tutuklandı. Gençlerden bazıları gözaltındayken hayatını kaybetti.

15 Mart 2011

Gözaltındaki çocukların öldürülmesini protesto etmek amacıyla ilk kitlesel gösteriler başladı. Esad rejimi kitlesel sivil gösterileri şiddet kullanarak bastırmaya başladı.

2 Nisan 2011

Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, reform yapması için Esad'a baskı yapılacağını söyledi. **7 Nisan 2011:** Esad, kimlik kartı bulunmayan Kürtlere vatandaşlık sözü verdi. **19 Nisan 2011:** Suriye yönetimi 1963 yılından beri yürürlükte olan "olağanüstü hal" uygulamasının kaldırıldığını açıkladı. **9 Ağustos 2011:** Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Beşar Esad ile Şam'da yaklaşık 6 saat görüştü. Esad görüşme sonrasında reform yapma sözü verdi. **10 Ağustos 2011:** Suriye ordusuna ait tanklar Hama'dan çekildi. Ancak tanklar aynı akşam yeniden Hama'ya girdi.

29 Nisan 2011

İlk Suriyeli mülteci akını Hatay'ın Yayladağı ilçesine gerçekleşti. Türkiye'ye geçişine izin verilen 252 kişi Kızılay çadırlarına yerleştirildi. **Haziran 2012:** Cisr es Şukur kasabasında süren çatışmalar nedeniyle binlerce Suriyeli Türkiye'ye akın etti. Türkiye'ye göç eden mülteci sayısı 3 bine yaklaştı.

16 Ekim 2011

Arap Birliği, Suriye'de şiddetin sonlandırılması ve rejim ile muhalefet grupları arasında Arap Birliği'nin gözetiminde ulusal diyalog toplantılarının başlatılması çağrısında bulundu. **30 Ekim 2011:** Katar'da toplantı gerçekleştiren Arap Birliği, toplantısının ardından Suriye Arap Birliği Planı'nı kabul ettiğini açıkladı. **12 Kasım 2011:** Suriye'de şiddet olaylarının devam etmesi üzerine Arap Birliği Suriye'nin üyeliğini askıya aldığını açıkladı. **16 Kasım 2011:** Arap Birliği Suriye'ye ekonomik yaptırımlar uygulama kararı aldı. **19 Aralık 2011:** Suriye, Arap Birliği Planı'nın uygulandığının denetlenmesi için uluslararası gözlemcilerin Suriye'ye gelmesini öngören anlaşmayı imzaladı. **23 Ocak 2012:** Suriye hükümeti, Arap Birliği'nin "ulusal birlik hükümeti kurulması" teklifini kabul etmedi. **25 Ocak 2012:** Arap Birliği ülkeleri Suriye'deki gözlemcilerini geri çekti.

4 Ekim 2011

Esad hükümetini Suriye'de binlerce insanı öldürdüğü gerekçesiyle kınayan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı Rusya ve Çin tarafından veto edildi. **31 Ocak 2012:** BM Güvenlik Konseyi, Suriye'deki şiddetin derhal sona ermesi çağrısında bulunan ve Suriye rejimi tarafından yapılan insan hakları ihlallerini kınayan karar tasarısını, Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle kabul etmedi.

10 Mayıs 2011

Avrupa Birliği, Suriye'ye silah ambargosu ve Suriye yönetimindeki 13 kişinin malvarlıklarının dondurulmasını içeren bir yaptırım paketi açıkladı. **18 Ağustos 2011:** ABD Başkanı Obama, Suriye Devlet Başkanı Esad'ın istifa etmesi gerektiğini açıkladı. Avrupa Birliği ve Kanada da ABD'nin rejim değişikliği çağrısına katıldı. **21 Eylül 2011:** Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri askıya aldığını ve yaptırımlara katılacağını açıkladı. **6 Şubat 2012:** ABD ve İngiltere Şam Büyükelçiliklerini kapattı.

4 Şubat 2012

Rusya ve Çin, Suriye'ye karşı sunulan Birleşmiş Milletler kararını veto etti.

23 Şubat 2012

Kofi Annan, Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak atandı. **16 Mart 2012:** Annan, 6 maddelik barış planını BM Güvenlik Konseyi'ne sundu. **27 Mart 2012:** Suriye Devlet Başkanı Esad, Annan'ın sunduğu altı maddelik planı kabul ettiklerini açıkladı. **5 Nisan 2012:** Annan, plan uyarınca ateşkese uyulması için sürenin rejim için 10 Nisan, muhalifler için 12 Nisan'da dolacağını açıkladı. **1 Mayıs 2012:** BM, Suriye'de her iki tarafın ateşkese uymadığını açıkladı. **25 Mayıs 2012:** Suriye rejimi Hula katliamını gerçekleştirdi. **1 Haziran 2012:** Özgür Suriye Ordusu kendini korumak için operasyonlara başlayacağını açıkladı. **2 Haziran 2012:** Esad, rejim karşıtı ayaklanmayı bastırmak için operasyonlara devam edileceğini açıkladı. Bu gelişmeler neticesinde Annan Planı sonuçsuz kaldı. **2 Ağustos 2012:** Özel Temsilci Annan görevini bıraktı.

24 Şubat 2012

Suriye'de yaşanan insani dramı durdurmak ve çatışmaları sonlandırmak hedefi ile birçok ülkenin katılımı ile Suriye'nin Dostları Grubu ilk toplantısını Tunus'ta gerçekleştirdi. Suriye Ulusal Konseyi, birçok ülke tarafından Suriye halkının meşru temsilcisi olarak kabul edildi. **1 Nisan 2012:** Suriye Halkı'nın Dostları Toplantısının ikincisi İstanbul'da gerçekleştirildi. Sonuç bildirgesinde Suriye'deki siyasal sistemin meşruiyetini yitirdiğini ifade edildi. **6 Temmuz 2012:** Üçüncü toplantı Paris'te gerçekleşti. **11 Aralık 2012:** Fas'ta gerçekleşen dördüncü konferans sonunda Suriye Ulusal Koalisyonu 100 ülke tarafından Suriye halkının meşru temsilcisi olarak kabul edildi.

30 Haziran 2012

ABD ve Rusya öncülüğünde BM Daimi Üyeleri, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Arap Birliği ve aralarında Türkiye'nin de olduğu bazı bölge ülkelerinin katılımı ile Cenevre Konferansı gerçekleşti. Konferans sonrasında yayınlanan bildiri ile Suriye'de iç savaşın sona erdirilmesi için şiddet olaylarının durdurulmasını, insani yardım koridorlarını açılmasını ve Suriye'de bir geçiş hükümeti kurulmasını içeren siyasi bir çözüm amaçladı.

17 Ağustos 2012

Cezayirli diplomat Lakhdar İbrahimi, BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi görevine getirildi. **Ağustos – Eylül 2012:** İbrahimi, taraflarla yaptığı görüşmelerin ardından Kurban Bayramı boyunca ateşkes ilan edilmesi girişiminde bulundu. **26 Ekim 2012:** Ateşkes, rejim güçlerinin ve muhaliflerin karşılıklı saldırılarıyla başlamadan bitti.

22 Ağustos 2012

ABD Başkanı Barack Obama, Suriye'de kimyasal ya da biyolojik silah kullanımının müdahale konusunda fikrini değiştirecek bir kırmızı çizgi olduğunu açıkladı.

21 Ağustos 2013

Esad rejimi, Şam'ın banliyölerinde sivil halka yönelik kimyasal silah saldırısı gerçekleştirdi. Saldırı neticesinde 1000'in üzerinde Suriyeli hayatını kaybetti. **27 Ağustos 2013:** ABD Dışişleri Bakanı Kerry, kimyasal saldırıdan Esad yönetimini sorumlu tutarak askeri müdahale sinyali verdi. **31 Ağustos 2013:** ABD Başkanı Barack Obama, "Suriye rejimine karşı askeri harekat yarın da gelecek hafta da bir ay sonra da olabilir ve ben bu emri vermeye hazırım" dedi. **8 Eylül 2013:** Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Suriye yönetimine kimyasal silahları uluslararası topluma teslim etmesi teklifinde bulundu. **15 Eylül 2013:** ABD ve Rusya, Suriye'nin elindeki kimyasal silahların yok edilmesi konusunda anlaşmaya vardı. **20 Eylül 2013:** Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü, ABD ile Rusya arasında varılan anlaşma uyarınca Suriye'nin elindeki silah stokunun ayrıntılarını göndermeye başladığını açıkladı.

1 Ekim 2013

Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü, Suriye'deki kimyasal silah üretme tesisleri, karıştırma ve dolum araçlarının imha edildiğini açıkladı. **7 Ocak 2014:** Suriye'deki kimyasal silahların ilk grubunun Lazkiye limanını terk etmek üzere gemilere yüklenmeye başlandığı açıklandı.

Ocak 2014

2014 yılı başı itibarıyla Suriye'den başka ülkelere göç eden mülteci sayısı resmi rakamlara göre 2,5 milyona, kayıt altında olmayanlar ile birlikte 4 milyona yaklaştı. Ülke içi mülteci sayısı ise 5 milyonun üzerine ulaştı.

20 Ocak 2014

Suriyeli muhaliflerin girişimleri ile uzman kişilerden oluşan Özel Soruşturma Komisyonu, Suriye ordusunda 13 yıl askeri polis olarak görev yapan bir kişinin çalışma arkadaşlarıyla çektiği, gözaltındayken öldürülen 11 bin kişinin 55 bin kare fotoğrafını inceleyerek bir rapor hazırladı. Fotoğraflara dayanılarak hazırlanan raporda; bu delillerin, Suriye rejiminin insanlığa karşı suç ve savaş suçları işlediği tezini destekleyeceği belirtildi.

22 Ocak 2014

Suriye krizinin siyasi çözümüne yönelik Cenevre 2 Konferansı başladı. Cenevre 2 Konferansı'nda Suriye rejimi ve muhalifler ilk kez bir araya geldi. İlk oturumda Suriye rejiminin kuşatma altındaki Humus'un muhalif kontrolündeki bölgelerinden kadın ve çocukların çıkışına izin vermesi dışında ilerleme kaydedilemedi. **10 Şubat 2014:** Cenevre 2 Konferansı ikinci tur görüşmeleri hiçbir sonuç elde edilemeden sona erdi. Özel Temsilci Lakhdar İbrahimi, görüşmelere devam edilmemesindeki en büyük etkenin hükümetin geçiş yönetimi hakkında tartışmayı reddetmesi olduğunu söyledi. **15 Şubat 2014:** ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Cenevre görüşmelerinin istenilen başarıyı sağlamamasından endişe duyan Başkan Obama'nın, kendilerinden birçok seçeneği düşünmelerini istediğini söyledi.

SURİYE KRİZİ:

SİYASAL VE ASKERİ MUHALEFETİN GELİŞİMİ

1-2 Haziran 2011

Suriye muhalefeti ilk kez bir araya geldi ve Antalya'da "Suriye'de Değişim Konferansı" gerçekleştirildi. Konferans sonucunda 31 kişiden oluşan bir komite kuruldu.

4 Haziran 2011

Suriye'de ayaklanma ilk kez silahlı boyut kazandı. İdlib Vilayeti'ne bağlı Cisr es Şukur kasabasında muhalifler tarafından düzenlenen saldırıda ve çatışmalarda 120'ye yakın asker öldürüldü. Suriye ordusu şehri ablukaya aldı. **29 Temmuz 2011:** Ordudan ayrılan bazı askerler, Riyad Esad liderliğinde "Özgür Suriye Ordusu" adı altında muhalif ordunun kurulduğunu açıkladı. Bu adım rejime karşı silahlı direniş hareketinin başlangıcı oldu

23 Ağustos 2011

Bir dizi Konferans'ın ardından Suriye siyasal muhalefetinin çatı örgütü olarak "Suriye Ulusal Konseyi" kuruldu.

23 Ocak 2012

Nusra Cephesi, El Kaide örgütünün Suriye kolu olarak kuruluşunu ilan etti.

12 Temmuz 2012

Mesut Barzani'nin Suriye Kürt muhalefetini birleştirme çabaları sonucunda Suriye Kürt Ulusal Konseyi ve "Batı Kürdistan Halk Meclisi"nin katılımıyla "Yüksek Kürt Konseyi" oluşturulduğu açıklandı. **19 Temmuz 2012:** PYD önderliğindeki Kürtler birçok Kürt yerleşim biriminin kontrolünü Esad güçlerinin geri çekilmesi sonrasında ele geçirdi.

22 Haziran 2012

Suriye hava sahasını ihlal eden Türk F-4 jeti düştü. **25 Haziran 2012:** Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin angajman kurallarını değiştirdiğini açıkladı. Buna göre, Suriye sınırında havada, karada ve denizde görülen bütün askeri unsurların "tehdit" kabul edileceği ve tüm ihlallere karşılık verileceği açıklandı. Başbakan Erdoğan bundan sonra Suriyeli muhaliflere her türlü desteğin de verileceğini açıkladı. **2 Ekim 2012:** Suriye tarafından açılan ateş sonrasında Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinde 5 Türk vatandaşı hayatını kaybetti. Türkiye saldırıya misliyle karşılık verdi, belirlenen hedefler vuruldu.

18 Temmuz 2012

Muhaliflerin Şam'da Milli Güvenlik binasına düzenlediği bombalı saldırı neticesinde 5 üst düzey rejim yetkilisi hayatını kaybetti. **19 Temmuz 2012:** Suriyeli muhalifler, "Bütün Savaşların Anası" olarak nitelendirdikleri "Halep Savaşı"nı başlattı. Aynı gün içinde Suriyeli muhalifler Irak ile dört sınır kapısının kontrolünü ele geçirdi.

11 Kasım 2012

Muhaliflerin Şam'da Milli Güvenlik binasına düzenlediği bombalı saldırı neticesinde 5 üst düzey rejim yetkilisi hayatını kaybetti. **19 Temmuz 2012:** Suriyeli muhalifler, "Bütün Savaşların Anası" olarak nitelendirdikleri "Halep Savaşı"nı başlattı. Aynı gün içinde Suriyeli muhalifler Irak ile dört sınır kapısının kontrolünü ele geçirdi.

26 Mart 2013

Suriye'nin Arap Birliği'ndeki koltuğunun Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'na devredilmesi kararı alındı.

11 Şubat 2013

Cilvegözü sınır kapısı ile Suriye tarafındaki Bab el Hava sınır kapısı arasında kalan tampon bölgede bomba yüklü araçla saldırı gerçekleşti. **11 Mayıs 2013:** Hatay Reyhanlı'da düzenlenen iki ayrı bombalı terör saldırısında 53 kişi hayatını kaybetti. Bombalı saldırılarla ilgili hazırlanan iddianamede sanıkların Esad ve ona bağlı istihbarat örgütü ile bağlantılarının olduğu açıklandı.

11 Aralık 2012

ABD yönetimi, Suriye'de Şam yönetimine karşı mücadele veren Nusra Cephesi adlı grubun El Kaide ile bağlantılı olduğunu ve bu örgütü yabancı terör örgütleri listesine aldığını açıkladı.

8 Aralık 2012

Dağınık yapıya sahip Suriye askeri muhalefetini tek çatı altında toplamak için 550 muhalif komutanın katılımı ile "Yüksek Askeri Konsey" kuruldu. Yüksek Askeri Konsey'in başına Suriye ordusundan ayrılan Tuğgeneral Salim İdris getirildi. Yeni yapıya El Kaide bağlantılı Nusra Cephesi ve Selefi grup Ahrarı Şam dahil edilmedi.

El Kaide'nin Irak kolu "Irak İslam "Devleti" lideri Ebu Bekir Bağdati El Kaide'nin Suriye kolu olan Nusra Cephesi'nin kendileri tarafından kurulduğu, finanse edildiği ve desteklendiğini açıkladı. Bağdati aynı açıklamada, iki örgütün "Irak ve Şam İslam Devleti" (IŞİD) adı altında birleştiklerini duyurdu. **10 Nisan 2013:** Nusra Cephesi lideri Ebu Muhammed Golani Irak İslam Devleti ile birleştiklerini yalanladı ve El Kaide lideri Ayman el Zevahiri'ye bağlı olduklarını açıkladı. **9 Haziran 2013:** Zevahiri, El Nusra Cephesi ve IŞİD'in birleşmesine karşı olduğunu açıkladı. **15 Haziran 2013:** IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdati, Zevahiri'nin emirlerine uymayacağını, IŞİD adı altında Irak ve Suriye'de faaliyet göstermeye devam edeceklerini açıkladı.

9 Nisan 2013

İstanbul'da Suriye Halkının Dostları toplantısı gerçekleştirildi. Bu toplantı ile ilk kez rejime karşı sahada mücadele eden silahlı gruplar arasında ayrım yapıldı. Sonuç bildirisinde "Suriye'de, kendi gündemlerini takip eden radikal/aşırı unsurlar bulunduğu, Suriye halkının her türlü terörizmi ve aşırı ideolojiyi veya zihniyeti güçlü bir biçimde reddettiği" belirtildi.

20 Nisan 2013

Esad rejimi, Hizbullah desteği ile birlikte stratejik öneme sahip Kusayr kasabasının kontrolünü ele geçirmek için operasyon başlattı. Yaklaşık iki hafta süren çatışmaların ardından 5 Haziran 2013 tarihinde kasabanın kontrolü rejim güçlerine geçti. **25 Mayıs 2013:** Hizbullah lideri Nasrallah Suriye iç savaşına Esad rejimi saflarında katıldıklarını açıkladı.

19 Mayıs 2013

Kürt Yüksek Konseyi'ne bağlı Suriyeli Kürtlerin milis gücü YPG Ras el ayn (Serikaniye) kasabasının kontrolünü ele geçirdi. **27 Ekim 2013:** Suriye'nin kuzey doğusunda Irak'a açılan Yarubiye sınır kapısının kontrolü YPG'ye geçti.

18 Temmuz 2013

Suriye ordusu, muhaliflere Lübnan'dan gelen yardımlar için kritik öneme sahip destekli operasyon başlattı.

15 Kasım 2013

18 Eylül 2013

IŞİD, Türkiye – Suriye sınırında bulunan Azaz kasabasının kontrolünü Özgür Suriye Ordusu'ndan ele geçirdi. **21 Kasım 2013:** IŞİD, Hatay'a bağlı Reyhanlı ilçesinin karşısında yer alan Atme kasabasının kontrolünü Özgür Suriye Ordusu'ndan ele geçirdi. **22 Kasım 2013:** Suriye'de rejime karşı savaşan 7 büyük İslami – Selefi grup bir araya gelerek "İslami Cephe"nin kuruluşunu ilan etti. **4 Ocak 2014:** İslami Cephe ve IŞİD arasında çatışmalar başladı. Ocak 2014 ayı başında süren çatışmalar neticesinde İslami Cephe; İdlib'e bağlı Atme, Dane ile Halep'e bağlı Atarib, Munbiç, Cerablus ve Halep şehir merkezindeki birçok kontrol noktasını IŞİD'den geri aldı. İslami Cephe ve IŞİD arasında yaşanan çatışmalar neticesinde her iki taraftan toplamda 700'ü aşkın kişi hayatını kaybetti.

IŞİD Kilis'in karşısında yer alan sınır kapısına bombalı saldırı düzenledi. Bölgede Özgür Suriye Ordusu ve IŞİD arasında çatışma çıktı.

21 Şubat 2014

Özgür Suriye Ordusu Genelkurmay Başkanı Selim İdris "yardım olarak gelen silahları kötü biçimde dağıttığı" gerekçesiyle görevinden alındı. **19 Şubat 2014:** Özgür Suriye Ordusu Genelkurmay Başkanlığına getirilen Tuğgeneral Abdulilah El Beşir, resmen görevine başladı.

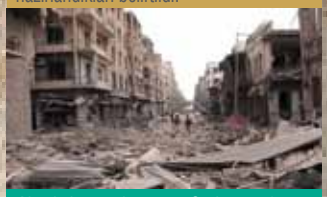
17 Şubat 2014

El Kaide'nin üst düzey yönetimi yaptığı açıklamayla, Suriye'de savaşan IŞİD'in kendilerine bağlı olmadığını belirtti.

3 Şubat 2014

Cenevre 2 Konferansı'na bazı partiler dışında katılmayan Suriyeli Kürtler, PYD'nin içinde yer aldığı Kürt Yüksek Konseyi liderliğinde Kuzey Suriye'de üç parçalı Kürt coğrafyasının doğu kısmında kalan Cezire bölgesinde özerklik (Cezire Kantonu) ilan etti. **27 Ocak 2014:** Kürt Yüksek Konseyi, Cezire Kantonu'nun ardından üç parçalı Kürt coğrafyasının orta kısmında yer alan bölgede Kobani Kantonu'nu kurduğunu ilan etti. **29 Ocak 2014:** Kürt Yüksek Konseyi, Kuzey Batı Suriye'de yer alan bölgede üçüncü olarak Afrin Kantonunun ilan edildiğini açıkladı. **4 Şubat 2014:** Üç bölgede kanton ilan eden Kürtlerin petrol üretimine hazırlandıkları belirtildi.

21 Ocak 2014

Akçakale sınır kapısının Suriye tarafı, İslami Cephe ile girdiği çatışma neticesinde IŞİD'in kontrolüne geçti. **16 Ocak 2014:** Halep'te gerileyen IŞİD, şiddetli çatışmaların ardından Rakka Vilayeti'nin büyük çoğunluğunda kontrolü ele geçirdi. **27 Ocak 2014:** IŞİD, Rakka'da toparlandıktan sonra Kuzey Halep bölgesine yoğun bir saldırı başlattı. Operasyon neticesinde Cerablus ve Munbiç gibi yerleşim yerlerinin kontrolü İslami Cephe'den IŞİD'e geçti. **28 Ocak 2014:** Hudut hattında TSK'nın iki aracına IŞİD tarafından hafif silahla ateş açılması üzerine TSK askeri karşılık verdi.

12 Ocak 2014

CENEVRE II NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Cenevre-I'den somut bir sonuç çıkmamasına karşılık Suriye'de ölenlerin artık on binlerle ifade edilmesine ve yüz binin üzerine çıkmasına, hatta Esad'ın kimyasal silah kullandığının kesinlik kazanmasına rağmen Cenevre'de ikinci bir toplantının yapılması konusunda bile bir uzlaşı sağlanamaması, uluslararası toplumun meseleye bakışını az çok ortaya koymaktaydı.

Tayyar ARI

Cenevre II'nin Suriye halkının beklentilerine cevap vermemesi üzerine özür dileyen Birleşmiş Milletler (BM) ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi El-Ahdar el-İbrahimi'nin açıklaması, 2012 Ağustos'unda aynı görevde bulunan BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın görevi bırakırken yaptığı açıklamayı hatırlatmaktaydı. 30 Haziran 2012'de Cenevre'de Suriye Eylem Grubu tarafından gerçekleştirilen ve daha ziyade Annan tarafından ortaya konan altı maddelik barış planının görüşüldüğü toplantıya, Türkiye'nin yanı sıra BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ile Avrupa Birliği (AB) ve Arap Birliği'nin temsilcileri katılmış ve şiddetin bir an önce durması ve Suriye'deki tarafların katılımıyla tam yetkili bir geçiş yönetiminin oluşturulması kararlaştırılmıştı. Krizin üzerinden 16 ay geçmiş ve o zamana kadar 10.000 kişi hayatını kaybetmişti. Daha sonra Cenevre I olarak anılacak olan toplantının bir sonuç vermeyeceği üzerine yapılan analizlerde dikkat çekilen husus, ABD'nin seçim sürecine girmiş olması ve 2012 Kasım'ından önce kolay kolay adım atmayacağıydı. Ayrıca tarafların geçiş yönetiminin Esad'lı mı Esad'sız mı olacağı konusunda farklı açıklamalarda bulunmaları ve gerçekçi bir yol haritasının ortaya konulamaması, toplantının sonuçlarını etkisiz kılan başlıca faktörlerdi.

Cenevre I'den somut bir sonuç çıkmamasına karşılık Suriye'de ölenlerin artık on binlerle ifade edilmesine ve yüz binin üzerine çıkmasına, hatta Esad'ın kimyasal silah kullandığının kesinlik kazanmasına rağmen Cenevre'de ikinci bir toplantının yapılması konusunda bile bir uzlaşı sağlanamaması, uluslararası toplumun meseleye bakışını az çok ortaya koymaktaydı. Zira 2013 Mayıs'ında yapılacağı söylenen toplantının tarihi konusunda anlaşılamadığı için ancak 2014 Ocak'ında yapılması mümkün olmuştur.

Cenevre I'den Cenevre II'ye Suriye Muhalefeti

Bu arada Suriye muhalefetinde oldukça enteresan gelişmeler yaşanmıştır. Krizin başından beri dağınık oldukları bahanesinin kullanıldığı Suriye muhalefeti, 2012 Kasım'ında Doha'da bir araya gelerek Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu adıyla bir şemsiye örgüt kurmuş ve başta Arap Birliği olmak üzere çok sayıda ülke tarafından Suriye'nin meşru temsilcisi olarak tanınmıştır. Ancak bunların dışında 2013 başına gelindiğinde, birkaç yüz olarak ifade edilen El-Kaide unsurları aynı yılın Nisan-Mayıs aylarında bir anda binlerle ifade edilir hale gelmiştir. Söz konusu unsurlar, 2013 sonuna doğru o kadar çeşitlenmiş ve artış göstermiş ki, artık bunların

> Asıl sorun, Batı'da ve hatta Arap ülkelerinde Esad'ın gitmesi konusunda tam bir ortak iradenin söz konusu olmamasıdır.

da ılımlı ve radikal olanları arasında ayrım yapılır hale gelmiştir. ABD tarafından terörist örgüt olarak nitelenen Nusra Cephesi'nin Irak el-Kaidesi ile birleşmesiyle meydana gelen Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) adlı örgütün faaliyetlerinin asıl kime yaradığına bakıldığında ise tüm bunların Esad'ın savaşını meşru göstermeye çalışanların ortaklaşa kurgusu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Arada geçen sürede farklı muhalif unsurların kendi aralarındaki çatışmanın yanı sıra, rejim güçleri muhaliflerle olan çatışmalarda sivillere karşı aşırı güç kullanmaya devam etmiş, hatta 2013 Ağustos ayında kimyasal silaha da başvurmuştur.

Nitekim Cenevre II toplantısı, bir gün önce kamuoyunun gündemine düşen ve Esad rejiminin on binin üzerinde insanı işkenceyle öldürdüğünü ortaya koyan resimlerin gölgesinde gerçekleşmiştir. Bu resimlerin belki de tek yararı, Suriye rejiminin Cenevre müzakerelerinde meseleyi bütünüyle terörle savaş havasına sokmasını önlemiş olmasıdır. Ancak dramatik olan, bunun kamuoyunda beklenen etkiyi yapmamasıydı. Oysa Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınması gereken söz konusu kanıtların sanıldığından çok daha fazla olduğu ifade edilmekteydi. Ayrıca, görünenler sadece işkenceyle öldürülenlerdi, ama Suriye rejiminin havadan ve karadan ağır silahlarla öldürdüğü sivillerin sayısı ise bunun en az on katıydı.

Cenevre II Konferansı

22 Ocak'ta Montrö'de açılış toplantısı yapılan ve 39 ülkenin yanı sıra BM, AB, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Örgütü'nün temsil edildiği toplantı, açılış kısmından sonra iki tur halinde yürütüldü. İbrahimi'nin arabuluculuğunda tarafların aynı salonda gerçekleştirdiği toplantılarda Esad yönetimi Dışişleri Bakanı Velid Muallim'in başkanlık ettiği heyetle temsil edilirken, muhalifleri Ahmet el-Carba'nın liderliğindeki Suriye Ulusal Koalisyonu'nu (Suriye Ulusal Konseyi koalisyondan son anda çekilmişti) temsil etmekteydi. Yapılan görüşmelerde tarafların yaklaşımlarının taban tabana zıt olması, görüşmelerden bir sonuç alınmasını engellemiştir. Suriye rejiminin temsilcilerinin, sorunu terörle mücadele meselesi haline getirmeye çalışması dolayısıyla Cenevre I'in sonuç bildirisinde yer alan ve görüşmelerin temel parametresini oluşturan tam yetkili bir geçiş yönetiminin kurulması meselesinin tartışılması bile mümkün olmamıştır. Sadece Humus'ta kuşatma altındaki sivillerin tahliyesi ile Şam'ın güneyindeki Yermuk Filistin mülteci kampına gıda sevkiyatı için Suriye rejiminin izin vermesi üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Nitekim 22 Ocakta Montrö'de açılış konuşmaları ile başlayıp ilk turu 23-31 Ocak'ta; ikinci turu ise 10 Şubat-15 Şubat arasında yapılan Cenevre II'nin esas meseleyi görüşemeden sona ermiş olması ve üçüncü tur görüşmelerin yapılıp yapılamayacağının belli olmaması, İbrahimi'nin Suriye halkından özür dileyen konuşmayı yapmasına yol açmıştır.

Bu arada, Cenevre II'yi *bypass* etmeye ilişkin Türkiye'nin içinde yer aldığı çabalardan söz edilirken, BM Güvenlik Konseyi'nin 22 Şubat'ta oy birliği ile aldığı 2139 sayılı kararda sivillere yardımın ulaştırılması için bütün tarafların ve özellikle hükümet güçlerinin yardımcı olması, şiddetin bir an önce durması ve bilhassa el-Kaide bağlantılı gruplarca gerçekleştirilen terör eylemlerinin sona erdirilmesi istenmekteydi. Ayrıca söz konusu karar, insan hakları ihlallerini kınarken, Halep, Şam ve Humus'taki kuşatmanın kaldırılması gerektiği ifade edilmekteydi. Bu kararın uygulanmaması halinde ne olacağına ilişkin net bir müeyyidenin olmaması, kararın etkinliği konusundaki kaygıları arttırmaktadır. Çünkü Suriye'de çatışmanın başladığı 2011 Mart'ından bu yana yaklaşık 150 bin insan hayatını kaybetmiş, 7 milyon insan Suriye içinde yer değiştirmiş, -resmi rakamlarla- 2,5 milyon Suriyeli ise komşu ülkelere sığınarak mülteci durumuna düşmüştür.

Sonuçta, ABD ve Batılı ülkelerin Suriye'de Esad'a karşı oldukları, Rusya ve İran'ın ise Esad'ı desteklediği varsayımından yola çıkarak sorunun çözümlenemeyişinin bütün sorumluluğunu bu iki ülkeye yüklemenin kolaycı bir yaklaşım olduğunu belirtmekte yarar vardır. Asıl sorun, Batı'da ve hatta Arap ülkelerinde Esad'ın gitmesi konusunda tam bir ortak iradenin söz konusu olmamasıdır. Bu nedenle, Rusya'nın ve İran'ın desteği veya sahadaki el-Kaide ile bağlantılı grupların eylemleri gerekçe gösterilerek çözüm üretmeme konusundaki politikalar ve ikiyüzlü yaklaşımlar gizlenmeye çalışılmaktadır. O

Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi

MISIR'DAKİ DEVRİM SÜRECİNİ ANLAMAK: AKTÖRLER, DÖNÜŞEN ROLLER VE DEĞİŞEN ÇIKARLAR

Mısır devrim süreci, gerek devrimci aktörlerin, gerekse ancien régime'i temsil eden grupların, gidişata göre farklı pozisyonlar alışına sahne olmuştur.

İsmail Numan TELCİ

Devrim süreçleri, eski rejimin ortadan kalkmasıyla birlikte yeni bir iktidar mücadelesinin yaşandığı dönemlerdir. Bu mücadele, devrim öncesinin iktidar alanlarından boşalan pozisyonların, yeni aktörlerce doldurulması açısından hem bir gereklilik hem de doğallık arz eder. Her devrim sürecinde benzer iktidar yenilenmeleri; farklı aktörlerin ürettiği, zamana ve mekana göre farklılık gösteren enstrümanlarla yaşanmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında devrim sonrası yeniden yapılanma dönemlerinde benzer süreçlerin yaşandığı gözlemlenmektedir.

Fransız Devrimi'nde monarşinin yıkılması için birlikte mücadele eden Jakobenler, Jirondenler, Feuillantlar ve Sankülotlar devrimin ardından, yoğun bir çatışma içerisine girerek, farklı ideolojilerin veya çıkarların yeni iktidar mevzilerinin doldurulması sürecinde önemli bir etkisinin olacağını göstermişlerdi. Örneğin, Jakobenler devrim sürecinde monarşinin yıkılmasında büyük rol oynamışlar, ancak devrimin ardından uyguladıkları politikalar sonucu diğer devrimci aktörlerle çatışmak durumunda kalmışlardı.

Daha yakın bir tarihte, İran İslam Devrimi'ne baktığımızda, İran'da Şah'ın devrilmesini arzulayan, sadece Humeyni'yi destekleyen, İslami akımlar değil; aynı zamanda laik kesimler, Marksist ve sol ideolojiye sahip kitleler, profesyoneller ve bazı ekonomik güçlerdi. Öyle ki 1964'te kurulan Marksist-Leninist Halkın Fedaileri Örgütü, Şah karşıtı muhalefetini baskının en yoğun olduğu dönemlerde bile sürdürmüş ve devrime gelinen süreçte Humeyni'ye bir nevi destek olmuştu. Ancak devrimin ardından Humeyni, bu aktörlerin devrim öncesindeki taleplerini dikkate almak yerine, kendi ideolojik ajandasını uygulamaya koymuştu. Nitekim İran İslam Devrimi, kısa süre içinde İslami ideolojiye sahip olmayanların baskı altına alındığı bir hal almış ve bu anlamda neredeyse her türlü muhalefeti ciddi bir biçimde bastırmıştı. Bu baskının benzer bir biçimini, Mısır'da Mursi iktidarını askeri darbe ile deviren askeri yönetimin uyguladığı söylenebilir. İlerleyen dönemlerde de Mısır'da yeni bir baskı rejiminin kurulacağı ve her türlü toplumsal muhalefetin susturulmaya çalışılacağı öngörülebilir.

Devrim öncesinde Mübarek karşıtlığı ile bilinen ve gösterilerde ön saflarda yer alan bazı hareketler, bu süreçte Mısır ordusuna destek vermiştir.

Mısır Devrimi ve Aktörlerin Tutumları

Pozisyonlarına rağmen, Mısır devriminde öne çıkan aktörlerin hemen hepsi, süreç boyunca devrimci çatışmalardan bir şekilde nasibini almıştır. Çatışmalar, ordunun yönetime el koyduğu 3 Temmuz 2013 tarihine kadar yoğun olarak devam etmiş, ancak can kaybı görece az yaşanmıştır. Askeri müdahaleyle birlikte devrimin kazanımlarının tehlikeye girmesi, uzun yıllar ülkede yoğun bir baskıya maruz kalan Müslüman Kardeşler hareketinin "devrimi kurtarmaya" girişmesine neden olmuştur. Mısır ordusu, buna sert bir biçimde karşılık vermiş ve 2011 devrimini bir anlamda "karşı-devrimle" geri püskürtmüştür. Askeri müdahalenin ardından, Müslüman Kardeşler'e yönelik müdahaleler hem kanlı olmuş hem de hareketin Mısır siyaset sahnesinden silinmesi hedeflemiştir.

Bu gelişmelerle birlikte dikkat çeken bir diğer durum da önceki devrimlerin bir kısmında tecrübe edildiği gibi Mısır'daki aktörlerin de devrim sürecinin farklı dönemlerinde değişen gerekçelerle pozisyon değişikliğine gitmiş olmalarıdır. Devrim öncesinde Mübarek karşıtlığı ile bilinen ve gösterilerde ön saflarda yer alan bazı hareketler, bu süreçte Mısır ordusuna destek vermiştir. Bu durum, önceki devrim süreçleriyle karşılaştırıldığında olağan sayılabilecekken, yaratabileceği sonuçlar itibariyle tehlikeli bir iş birliğine işaret etmektedir. Bu gruplardan bazıları, tehlikenin farkına varmış ve ironik bir şekilde hızla pozisyon değiştirerek bambaşka bir siyaset benimseyebilmişlerdir.

25 Ocak 2011'e giden süreçte en aktif gruplardan birisi olan 6 Nisan Hareketi, buna iyi bir örnektir. 6 Nisan 2008'de Mahalle El-Kübra şehrindeki grevin organize edilmesine öncülük eden, daha sonra da Mübarek'in devrilmesinde büyük rol oynayan hareket, Muhammed Mursi'nin yönetiminden memnun olmayan gruplardan birisiydi. 30 Hazi-

25 Ocak 2011'de meydanlara inen milyonlarca Mısırlının ulaşmayı hedeflediği "ekmek, özgürlük ve sosyal adalet" yakın gelecek için uzak bir hayal olarak gözükmektedir.

ran 2013'te yapılan Mursi karşıtı yürüyüşe destek veren hareket, 3 Temmuz'da ordunun müdahalesine başlangıçta tepki göstermemiştir. İlerleyen günlerde, ordunun muhalif hiçbir sese tahammül etmeyen tavrı sonucunda, hareketin kurucularından olan Ahmed Maher tutuklanmıştır. Maher rejimin baskıcı tutumuna cezaevinden yazdığı mektuplarla tepki göstermiş, 25 Ocak Devrimi'nin askeri darbe ile büyük yara aldığını ve Mübarek dönemine hızla geri dönüldüğünü belirtmiştir.

Mısır'daki işçi hareketinin bu süreçteki tutumu dikkat çekicidir. İşçiler, Mübarek rejimi boyunca kendi hakları için mücadele etmiş, ancak bir şey elde edememiştir. 2000'lerden sonra artarak kitleselleşen işçi aktivizmi, Mübarek rejiminin yıkılmasında büyük rol oynamıştı. İşçilerin asgari ücretin yükseltilmesi, çalışma standartlarının iyileştirilmesi, işçilere verilen uluslararası hakların kendilerine de tanınması ve emeklilik sisteminin yeniden düzenlenmesi gibi talepleri, devrimin ardından gelen yönetimlerce de gerçekleştirilemedi. Bu yüzden, Mursi'ye karşı düzenlenen muhalif harekette işçiler de önemli bir rol oynamıştır. 30 Haziran öncesindeki süreçte, Mısır, tarihinin en yoğun işçi grev ve protestolarına şahit olmuştur. Ancak burada işçilerin yanıldığı nokta, askeri müdahalenin ardından haklarına kavuşacaklarına inanmış olmalarıydı. Darbe yönetiminin aldığı kararlardan anlaşılabileceği üzere, işçilerin talepleri doğrultusunda bir ilerleme kaydedilmesi, yakın gelecekte mümkün gözükmemektedir. Bunu doğrular biçimde, askeri yönetim, darbenin ardından bazı fabrikalarda gerçekleştirilen grevleri sert müdahalelerle bastırmış, önde gelen işçi hakları savunucularını yargılama girişiminde bulunmuştur. İşçi maaşlarına ve haklarına yönelik düzenlemeler ise gerek ekonomik nedenlerle gerekse rejimi destekleyen iş çevrelerinin baskıları sebebiyle hâlen gerçekleştirilememiştir. Mübarek döneminde rejimin yanında yer alan iki işçi temsilcisinin, anayasa komisyonuna atanması da devrimin ardından kurulan ve 30 Haziran'da Mursi karşıtı bloğa destek veren işçi örgütlerince kınanmıştır. Ortaya çıkan tabloya göre, askeri yönetim, bu grupların endişelerini dikkate almayarak bir anlamda yeni dönemde, işçilerin tıpkı Mübarek rejiminde olduğu gibi haklarından mahrum kalacaklarının işaretini vermiştir.

Mısır devrim süreci, gerek devrimci aktörlerin gerekse *ancien régime'i* temsil eden grupların, gidişata göre farklı pozisyonlar alışına sahne olmuştur. Mübarek'in devrilişinin hemen ardından, eski rejim yanlıları, Yüksek Askeri Konsey'le birlikte hareket etmiş, Müslüman Kardeşler ve bazı Selefi gruplar, ordu ile "gizli ve mesafeli" bir birliktelik yürütmüştür. Aynı dönemde özellikle devrimci gençlik örgütleri devrimin başarılı olması ve eski rejim aktörlerinin yönetimden temizlenmesi adına protestolara devam etmişlerdir. 2012'deki cumhurbaşkanlığı seçiminde ise Kıptiler hariç, hemen tüm aktörler; Müslüman Kardeşler'in adayı, Muhammed Mursi'yi destekleyerek, eski rejimi temsil eden, Ahmet Şefik'in yarışı kaybetmesini sağlamışlardır. Mursi yönetiminin beklenen performansı göster(e)memesi ise birçok grubu muhalif bloğa itmiş ve İhvan dışındaki tüm aktörler, Mursi karşısına geçmişler ve 3 Temmuz'da gerçekleşen askeri darbeyi devrimin tehlikeye girmesi pahasına desteklemişlerdir.

Bütün bu taktiksel pozisyon değişiklikleri, pragmatik siyasal tercihler ve dönüşen karar alma süreçleri, aktörlerin çıkarlarını maksimize edebilme amacını taşımaktadır. Bunu yapmalarına neden olan ise eski rejimden boşalan iktidar alanlarının kendileri tarafından doldurulması hedefiydi. Ancak gelinen aşamada sorgulanması gereken nokta, hangi aktörün bu süreçten başarılı çıktığından ziyade devrimin geldiği durumdur. Çıkarları uğruna pragmatist davranan devrimci güçler, karşılarındaki devrim karşıtı bloğun dış destekle daha da güçlenmesi ve sürecin en başa dönmesinin sorumlularıdır. Bu bakımdan 25 Ocak 2011'de meydanlara inen milyonlarca Mısırlının ulaşmayı hedeflediği "ekmek, özgürlük ve sosyal adalet" yakın gelecek için uzak bir hayal olarak gözükmektedir.

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi

MISIR DIŞ POLİTİKASININ TARİHİ AÇMAZLARI

Mısır dış politikasının her zaman için en temel sorunu Arap, Afrikalı ve Akdenizli üzerinden Batılı kimlikleri arasında tutarlı bir denge oluşturamamak olmuştur.

Mehmet ÖZKAN

Bir ülkenin dış politikasının, iç politikasının ne derece yansıması olduğunu en iyi gösteren örneklerden bir tanesi Mısır'dır. 'Mısır birçok potansiyele, enerjiye ve imkâna rağmen nasıl olur da kendi kendini içe hapseden bir dış politika izler' sorusunun cevabı cari ve ölçülebilir verilerle anlaşılamaz. Bugün ekonomik anlamda çökmüş, siyasal anlamda iç barışı kaybetmiş bir ülke olmasına rağmen Mısır'ın hala ciddiye alınan bir aktör olması, aslında herkesin farkına varıp Mısırlıların hala tam olarak kavrayamadığı bir gerçeğe işaret etmektedir.

Mısır dış politikası, iki temel sorunla karşılaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi, son yüzyıla bakılınca her geçen periyotta ufkunu ve siyasal vizyonu daraltan bir stratejik zihin tutulmasıdır. İkinci temel sorun ise üçlü sacayağı olarak ifade edilen farklı kimliklerinin ve tarihi tecrübelerin dış politikada tutarlı ve birbirine zarar vermeyecek bir biçimde değerlendirilmesi ve siyaset yapımına dâhil edilmesidir.

Mısır Dış Politikasında Stratejik Zihin Tutulması

Bugünkü Mısır'ı anlamak için biraz gerilere gidip tarihi sürecin mirasını görmezden gelmemek gerekir. Mısır'da yaşanan stratejik zihin tutulması, çıkışı olmayan bir daire gibi her seferinde kendisini daha da daraltmaktadır. Bu daireyi kırmaya yönelik her hamle ve sınırlı kırılmalar bile daha sonra farklı bir şekilde bu çıkmazı yeniden inşa etmektedir. Modern dönemin küresel anlamda en etkili ve uzun soluklu İslami hareketini çıkaran Mısır, aynı şekilde etnik temelli Arap milliyetçiliğinin imkân ve sorunlarını da gösteren en iyi tecrübeye sahiptir. Bununla birlikte, Mısır, tüm ülkelerin dış politikasını çok boyutlu hale getirmeye çalıştığı dönemlerde bile keskin bir şekilde tek boyutlu bir dış politika izlemekten çekinmemektedir. Ayrıca birçok ülke iç siyasetindeki politik farklılığı dış politikada avantaj olarak kullanmak isterken Mısır, iç politikadaki farklılıkları bir zarar unsuru olarak görmektedir. Nasır döneminden beri Mısır dış politikasına bakınca hiç kesintiye uğramadan her geçen gün daralan stratejik zihin tutulmasını görmek mümkündür. 25 Ocak Devrimi olarak adlandırılan ve aslında Hüsnü Mübarek dönemindeki kısıtlayıcı sosyal ve siyasal dinamikleri yıkan gelişmeler sonrası bile Mısır ancak kısa süreli çok boyutlu ilişkiler ağına girmiş ve bu süreç 3 Temmuz Askeri Darbesi'yle beraber tekrardan eski haline geri dönmüştür.

Farklı Kimliklerin Mısır Dış Politikasıyla Bütünleşmesi

Dış politika, toplumların mevcut kimliklerinin uzantısı olarak düşünüldüğünde, bu politikalar ancak bu kimliklerle ilişkide olduğu müddetçe canlı ve başarılı olurlar. Dolayısıyla Mısır dış po-

litikasının her zaman için ikinci en temel sorunu Arap, Afrikalı ve Akdenizli üzerinden Batılı kimlikleri arasında tutarlı bir denge oluşturamamak olmuştur. Belki de Mehmet Ali Paşa döneminden günümüze, bu durum entelektüel olduğu kadar aynı zamanda siyasi bir sorun olarak siyasal karar alıcılar için süreklilik gösteren temel bir sorun olmuştur. Mısır'ın bu üçlü kimliğinin tutarlı ve birbirini destekleyici bir biçimde dış politika yapımında nasıl kullanacağı sorununa ancak farklı dönemlerde bazı kimliklerin diğerlerinden daha fazla dış politikayı şekillendirmesine izin verilerek kısa vadeli çözümler bulunmuş olsa da bu durum orta ve uzun vadede hep Mısır'ın ulusal çıkarı açısından zararlı olmuştur.

Mısır dış politikasının iki temel sorunu açısından bakılınca 3 Temmuz Askeri Darbesi sonrası Mısır dış politikası, devrik Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi döneminin mirasını reddetmiş ve birçok açıdan iç politika merkezli bir yönelime bürünmüştür. Özellikle Körfez Ülkeleri'nin ekonomik ve siyasal anlamda askeri darbeye destekleri ve bunun devamı Mısır'ın askeri rejimi için en temel dış politika önceliği konumuna gelmiştir. Darbeye tepki olarak Afrika Birliği Mısır'ın üyeliğini askıya almış ve Mısır, Mursi döneminde Nil Nehri üzerinde Etiyopya ile devam eden siyasal mücadelede alan kaybetmiştir. Özellikle Afrika Birliği'ne ev sahipliği yapan Etiyopya, bu üstünlüğünü de kullanarak Mısır'ı bir nevi Nil Havzası ve Afrika siyasetinde zayıflatmıştır. Afrika Birliği Mısır'da yaşanan gelişmeleri değerlendirmek için bir komisyon kurmuş ve bu çerçevede Mısır'daki askeri rejim ve Mursi ile görüşmeler yapmıştı. Fakat Mısır'ın beklentisinin ötesinde bu komisyon raporunda Mısır'ın tekrardan üyeliğe dönüşünü tavsiye etmemiş ve hatta süreçten dolayı Mısır askeri rejimini suçlamıştır. Bu raporun tavsiyeleri doğrultusunda 29-31 Ocak 2014'te yapılan 22. Afrika Birliği Liderler Zirvesi'ne Mısır davet edilmemiştir.

Genel olarak Batı ile ilişkilere bakıldığında ise 3 Temmuz sürecini bir darbe olarak görmeyerek askeri rejimi destekleyen bir pozisyon alan Avrupa ve ABD, özellikle Rabia meydanında yaşanan şiddet olayları sonrası kendisini biraz dışarıda tutmak istese de Mısır'ın askeri rejimiyle ilişkilerini sürdürmüştür. Avrupa Birliği Dış Politika Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton, sürecin başından beri Kahire'ye yaptığı birçok ziyaretle bir çözüm yolu bulmaya çalışmışsa da bunda başarılı olamamıştır. ABD ise ilk başlarda Mısır'a yaptığı askeri yardımın bir kısmını geçici olarak dondursa da anayasa referandumu sonrası bu yardımların serbest bırakılacağının sinyallerini vermektedir. Dolayısıyla Mısır'ın Batı'ya yönelik olarak bu süreçteki ana dış politikası içeride meşruiyet sorunları yaşayan bir askeri rejimin meşruiyetini arttırma adına girişimler ile ekonomik ve siyasal destek istemek olmuştur. Darbe sonrası süreçte ayrıca Mısır askeri rejimi Rusya ile ilişkilerini Batı'dan istediği askeri ve ekonomik desteği alamama ihtimaline karşılık bir nevi yedekte tutar bir görüntü vermektedir. Özellikle Suriye konusunda Rusya-İran eksenine çok yakın politikalar izleyen darbe yönetimi, hem bunu ekonomik veya askeri anlamda bir fırsata dönüştürmek hem de ABD'nin süreçte pozisyon değiştirme ihtimalini düşünerek Rusya ile ilişkileri muhtemel bir manevra alanı olarak görmektedir.

Darbe Mirası

Darbe sonrası Mısır dış politikasının ne kadar iç politika merkezli işlediğinin en net göstergesi ülkede demokratik süreci destekleyen ve bu çerçevede darbeye karşı bir tavır alan Türkiye ile ilişkilerinin seviyesini düşürmesi olmuştur. Türkiye'nin net duruşu sonrası Türkiye'yi iç politikasında bir düşman olarak gösteren ve Türkiye büyükelçisini istenmeyen adam ilan eden Mısır askeri rejimine karşılık Türkiye de benzer bir tavır takınarak ilişkilerin seviyesini düşürmüştür. 25 Ocak Devrimi sonrası Mısır'a siyasal ve ekonomik anlamda her türlü desteği veren Türkiye ile ilişkilerin bu hale gelmesi, Mısır'daki askeri rejimin bu süreçteki ana dış politika eğiliminin iç politikasında meşruiyet arayışlarına destek verip vermeme kriterine göre şekillendiğini göstermektedir.

Mısır'da darbe sonrası dış politika eğilimi kısaca bu şekilde özetlense de Mısır'ın dış politikası için asıl mesele iç siyasette yaşanacak muhtemel gelişmeler ve bazı temel soru(n)lara verilecek cevaplar şekillendirecektir Mısır için iki temel soru(n)a verilecek cevabın önümüzdeki süreçte Mısır'ın bölgesel ve küresel anlamda etkili bir aktör olup olmamasında belirleyici olması kuvvetle muhtemeldir. Bunlar, temel olarak, Mısır'ın üçlü kimlik yapısıyla tutarlı bir dış politika geliştirmek ve yıllardır yaşanan stratejik zihin tutulmasını kırarak hem entelektüel olarak söylem kurma anlamında hem de kilit meselelerde siyasal olarak bölge ve ötesinde liderlik etmedir.

Araştırmacı, Dr., SETA

MISIR'DA DARBE ANAYASASI VE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİ

Can ACUN

3 Temmuz darbesinin üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen Mısır hala siyasi ve iktisadi normalleşme sürecine girmekten çok uzak bir görünmektedir. Gösteriler, kaos ve şiddet, ülkenin her yerini sarmış durumdayken ülke ekonomisi Körfez desteğine rağmen iflasa sürüklenmektedir. Darbe aktörleri, yeni dönemi tahkim etmek için hazırladıkları Anayasanın, yapımı ve onaylanması sürecinde toplumun önemli bir kısmını yok saymışlardır. Anayasa, her ne kadar asker-polis-yargı bürokratik cuntanın temellerini atmış olsa da, ülkeyi istikrara kavuşturmaktan ziyade, kutuplaşmayı derinleştiren bir etki yapmış durumdadır. Önümüzdeki dönemde gerçekleştirilecek ve en büyük adayın, darbenin baş kahramanı Mareşal Abdül Fettal el-Sisi'nin olduğu cumhurbaşkanlığı seçim süreci de benzer emareler göstermektedir. Nihayetinde Mısır, darbeyi destekleyenler ve darbe karşıtları arasında bir kaybet-kaybet sarmalına girmişken, darbe Anayasası ve ardından General Sisi'nin olası bir cumhurbaşkanlığı istikrardan ziyade kaosa ve çatışmaların devamına hizmet edecek gibi görünmektedir.

Anayasa Yapım Süreci ve Referandum

Mısır'ın siyasi tarihinde ilk defa demokratik seçimlerle iktidara gelmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye karşı 3 Temmuz Darbesi'ni gerçekleştiren aktörler, Mısır'da yaşananları bir devrim olarak sunup kısa sürede demokrasiye geçileceğini gösterebilmek adına bir yol haritası açıkladılar. Toplumun tamamını kucaklayacak yeni bir anayasa yapmak ve bunun referandum yoluyla kabulünü sağlamak, yol haritasının meşruiyeti açısından en önemli unsurların başında gelmekteydi. Ancak Geçici Cumhurbaşkanı Adli Mansur tarafından birkaç istisna dışında tamamen seküler, liberal ve Nasırcı isimlerden oluşturulan Komisyon'un hazırladığı yeni Anayasa, Mısır toplumunun çok önemli bir kısmını oluşturan İslami hareketleri ve darbe karşıtlarının tamamını dışlayarak dizayn edilirken, referandum sürecini de benzer şekilde tek taraflı oynanan bir oyuna dönüştürdü.

Baskıcı darbe atmosferinde gerçekleşen referandum öncesi siyasi kampanya süreci, muhalif unsurlara yönelik ciddi bir baskı ve sindirme ortamında gerçekleşti. İhvan'ın başını çektiği "Darbe Karşıtı Ulusal Koalisyon" referandumu boykot kararı alırken, Anayasa'ya "hayır" demenin vatan hainliği ile eş tutulduğu bir atmosfer yaratılarak, daha önce referanduma katılıp "hayır" oyu vereceklerini açıklayan Güçlü Mısır Partisi ve 6 Nisan Gençlik Hareketi gibi gruplar da boykot kararı almak zorunda bırakıldılar. Böyle bir ortamda gerçekleştirilen referandumla Anayasa'ya yüzde 98 "evet" oyu çıkarken, yüzde 38'lik çok düşük bir katılım oranına ulaşılabildi. Devlet imkânlarının seferber edildiği, tüm baskı ve yönlendirmelere rağmen bu düşük katılım oranı toplumsal kutuplaşmayı teyit ederken, Mısırlı darbe aktörlerinin istediği meşruiyetin elde edilmesini de engellemiş oldu.

Darbe Anayasası

Darbe sonrası tek taraflı oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlanıp yazılan, ardından da şeklen yapılmış bir referandumla halka dayatılan Mısır'ın yeni "toplum sözleşmesi", darbe aktörlerinin aksi iddialarına rağmen, yapım süreciyle paralel bir şekilde klasik bir darbe anayasası görünümündedir. İnsan hak ve hürriyetleri ile kadın ve çocuk haklarına ilişkin bazı makyaj maddelerin dışında, yeni Anayasa, ruhunu devlet sistemini yeniden şekillendiren ve sivil siyasetin etkisini bürokrasiye nazaran daraltan maddelerden almaktadır.

Mursi'yi deviren Ordu, Polis ve Yargı gibi devlet kurumları yeni Anayasa ile birlikte güçlerini artırırken adeta bağımsızlıklarını ilan etmektedirler. Ordu yeni Anayasa ile birlikte yürütmenin bir alt birimi olmaktan ziyade kendisi başlı başına yeni bir erk haline gelmek-

tedir. Anayasa'nın 204. Maddesi ile birlikte siviller askeri mahkemelerde yargılanabileceklerdir. 234. Madde ile birlikte Savunma Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı'nın 8 yıl, yani iki cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca, Yüksek Askeri Konsey'in onayı ile belirlenmesi şartı da getirilmiştir. Emniyet Güçleri, İstihbarat ve Polis teşkilatı da bazı yeni kazanımlar elde ederlerken kendi özerkliklerini de pekiştirmektedirler. İçişleri Bakanı'nın Emniyet teşkilatından gelme zorunluluğu devam ederken, 206. ve 207. Maddeler itibariyle polisin direk olarak halka sadık olduğu ifade edilmektedir. Polis Yüksek Konsey'i ise polisi ilgilendirebilecek kanun değişikliklerinde zorunlu danışılacak kurum olarak belirlenmiştir. 204. Maddeye göre İstihbarat ajanları ise sivil mahkemeler yerine sadece askeri mahkemelerde yargılanabileceklerdir. Böylelikle bu kurumlar üzerinde hiç bir sivil denetim imkânı kalmamış bulunmaktadır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesiyle "Yargı bağımsızlığı" tesis ediliyormuş gibi görünürken, aslında "juristokratik" bir şekilde hareket eden Mısır Yargı kurumu da elini sivil siyasete göre güçlendirmektedir. Başsavcıyı belirleme yetkisi, Yargı Konseyi uhdesine bırakılırken, her bir ayrı yargı kurumu kendi içinde ayrı bir bağımsız alan kazanmaktadır. Yargı kurumu kendi bütçesini belirlerken, herhangi bir şekilde parlamento denetimi uygulanamamaktadır. Nepotist şekilde kadrosu oluşturulmuş Mısır Yargısı böylece kendini yeni Anayasa ile tamamen koruma altına almış olmaktadır. Sonuçta yeni Anayasa halka devrimin, özgürlüklerin ve hakların Anayasası olarak sunulsa da aslında temel olarak Mısır'da gerçekleşen bürokratik darbenin kurumsal alt yapısını oluşturmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Seçim Süreci

Ordu-Polis-Yargı cuntasını kurumsallaştıran yeni Anayasa'nın ardından darbe aktörleri tarafından cumhurbaşkanlığı seçim süreci tartışmaları başlatıldı. Daha önce mutabık kalınan "yol haritasına" göre yeni Anayasa yapım sürecinden hemen sonra, ilk olarak, Meclis seçimlerinin yapılması gerekirken, Adli Mansur değişikliğe giderek cumhurbaşkanlığı seçim sürecini öne aldı. Bu karar, Mısır kamuoyunda tartışma yaratmakla birlikte Ulusal Kurtuluş Cephesi'nde temsil edilen siyasi pozisyonlar ve genel olarak Sisi'nin Cumhurbaşkanı olmasını isteyenler, kararı olumlu karşıladılar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesine göre yeni Anayasanın ilanının ardından 45 gün ile 90 gün içinde seçimlerin yapılması gerekmektedir. Buna göre, Mısır muhtemelen Nisan ayı içinde cumhurbaşkanlığı seçimlerine gidebilir. Darbe yönetimi, genel olarak meclis seçimleri yapılmasından darbe karşıtlarının etkinliği çerçevesinde endişe duymaktaydı. Yeni mecliste yüksek bir oranda darbe karşıtlarının temsilinin, yeni dönemin tahkimi açısından sıkıntı yaratacağı düşüncesi ile yol haritasını değiştirerek meclis seçimlerinden önce cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılmasını tercih etmişlerdir. General Sisi'nin adaylığı da bu anlamda belirleyici olmuş olabilir.

Aslında Sisi'nin Cumhurbaşkanı olmasının alt yapısı uzun bir süredir hazırlanıyordu. Mısır'ın içinde bulunduğu kriz ortamından ancak Sisi gibi güçlü bir liderle çıkılabileceği tezi yazılı ve görsel medyada sıklıkla işlenerek bir algı mühendisliği yapılmaktaydı. Nihayetinde Adli Mansur'un özel bir kararname ile Sisi'yi mareşal rütbesi ile onurlandırması, ardından da Yüksek Askeri Konsey'in özel bir toplantı yaparak "General Sisi'nin Cumhurbaşkanlığı adaylığı bir görevdir ve Yüksek Askeri Konsey, Mısır halkının bu talebinin karşılanması gerekir, düşüncesindedir" diye açıklamada bulunması ile Generalin adaylığı bir nevi ilan edilmiş oldu.

Ancak Sisi için işler göründüğü kadar kolay olmayabilir. Mursi tarafından düşük rütbesine rağmen Mareşal Tantavi yerine Savunma Bakanı olarak atanmasından ötürü Ordu'daki kudretli generaller tarafından pek o kadar da sevilmediğinin farkında olan Sisi Ordu'daki görevlerini bırakmaktan endişe etmektedir. Ayrıca daha önce darbe sürecinin yanında olmakla birlikte şimdi Sisi'ye rağmen Cumhurbaşkanı adaylığını ilan eden Hamdin Sabbahi gibi aktörler de darbe koalisyonunun tamamen dağılmasına sebep olabilir. Daha şimdiden Ulusal Kurtuluş Cephesi'nde ve Temerrüd Hareketi içinde yer alan bazı siyasi pozisyonlar Sabbahi'yi destekleyeceklerini açıkladılar. Koalisyondaki bu çatlaklardan daha önemlisi ise Mısır'ın içinde bulunduğu darbeciler ile darbe karşıtları arasında oluşan kaybet-kaybet sarmalıdır. Darbe karşıtları direnişe devam ettikçe yaşanan çatışmalar ve şiddet, Mısır'ı esir alırken, siyasi ve iktisadi normalleşmeye de izin vermeyerek ülkeyi her açıdan iflasa doğru sürüklemektedir. Daha önce halkın önemli bir kısmı tarafından kahramanlaştırılan Sisi, ülkenin gerçek sosyo-ekonomik sorunları ile karşı karşıya kaldığında ve bunlara çare bulamadığında, bu pek mümkün görünmüyor, şahsı ile birlikte Mısır Ordusu'nun da kalan saygınlığını hızlı bir şekilde tüketmesi olasıdır.

Araştırmacı, SETA

Arap Baharı Sonrası Mısır Sineması:

ZAFER, ŞÜPHE VE ÜMUTSUZLUK

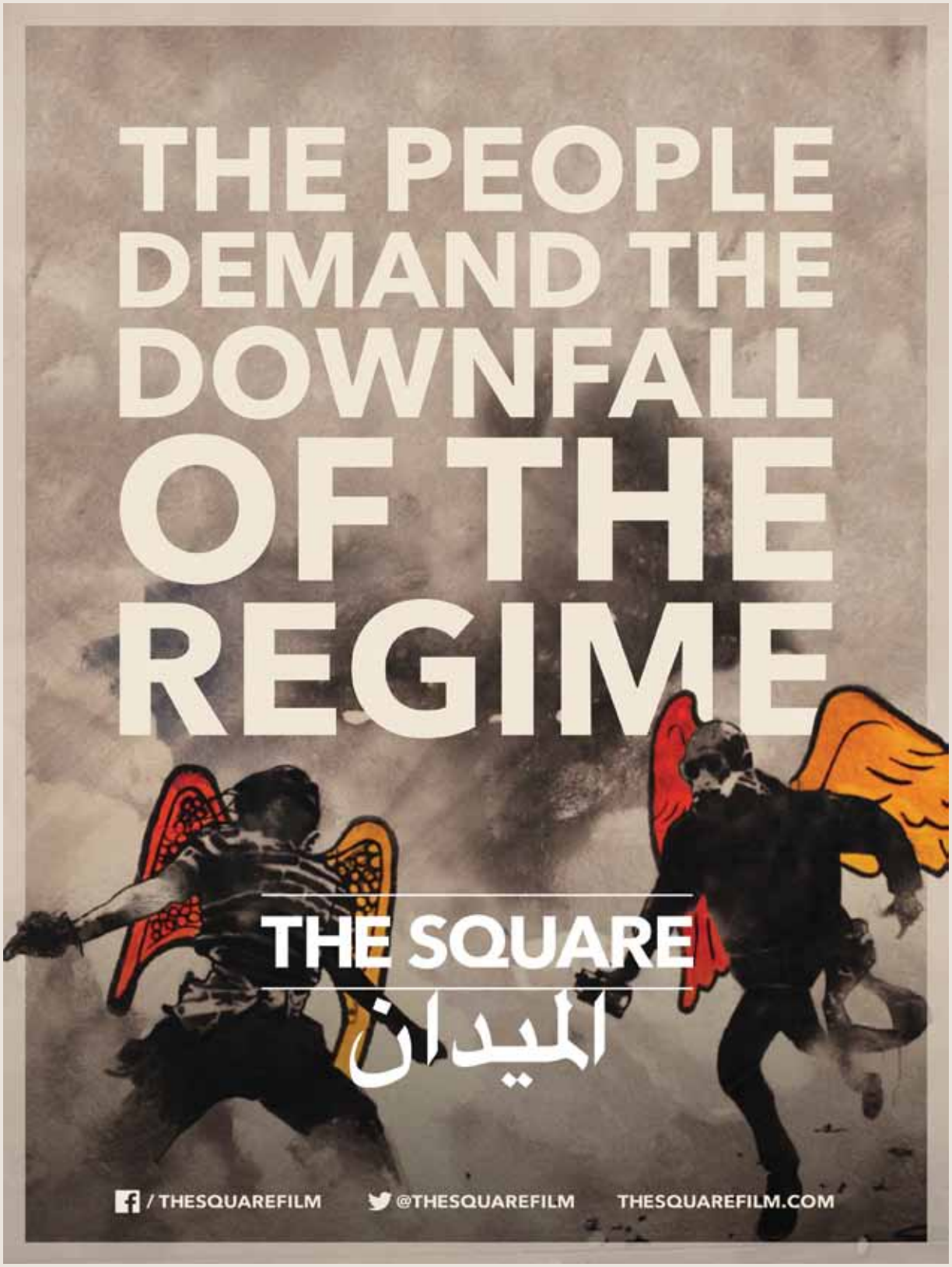
2011 yılının Ocak ayından itibaren hızlı bir dönüşümü tecrübe eden Mısırlıların baktıkları dünyada neyi gördüklerini ve bu dünyayı nasıl algıladıklarını anlamak için Arap Baharı'ndan sonra çekilen sinema filmlerine göz atmak gerekir.

Burak Bilgehan ÖZPEK

Zaman dünyanın her ülkesinde aynı hızla akmaz bazen. Bazı ülkeler için bütün günler birbirinin aynısıdır. Bu aynılık kimileri için istikrar anlamına gelir. Ben ise istikrarı zamanın yavaşlaması olarak değerlendirenlerdenim. Zaman, her gün kendisini yeniden aynı formuyla üretiyorsa hızı yavaşlar ve bir süre sonra sanki durur. Öte yandan, bazı ülkeler için her gün başka bir şekile evrilen ve büyük bir hızla ilerleyen bir zaman kavramı çıkar karşımıza. Kişiler, değerler, kavramlar her geçen dakika yeni bir anlam kazanır. Buna öngörülemezlik denebilir, ama bu belirsizliğin zamanın hızını etkilediğini iddia edebiliriz. Sanırım, Mısır'da zamanın son üç senedir dünyanın herhangi bir ülkesinden daha hızlı aktığını düşünmenin de yanlış bir tarafı yoktur. İsveç'te, Özbekistan'da, Avusturalya'da veya dünyanın durağan herhangi bir memleketinden farklı olarak Mısır halkının son üç senesi kadim bir diktatörlüğe karşı heyecanlı bir başkaldırı, başarı ile sonuçlanan bir devrim, askerlerin denetiminde bir geçiş süreci, serbest seçimlerin yarattığı karmaşa, Müslüman Kardeşler'in iktidarı ve bunun yarattığı hoşnutsuzluğun sokakları hareketlendirmesi, en nihayetinde de askeri darbe gibi olay ve olguları yaşayarak geçti.

Mısırlıların Gözünden Arap Baharı

Akademisyenler ve dış politika yazarları, Mısır'ın Arap Baharı ile başlayan serüvenini ilgi çekici bulacak ve kendi terminolojilerine göre anlama ve anlatma gayretine düşeceklerdir. Bu hiç kimseyi şaşırtmaz. Ne var ki, Mısır'da olanları uluslararası ilişkiler perspektifinden anlamaya çalışmak, bizlere sıradan ve mütevazı insanların duygu ve düşüncelerini yansıtmakta başarısız kalabilir. Bu analizler, karmaşık ilişkilerle örülü dünya sisteminin Mısır ile olan ilişkisini, Mısır'daki sivil siyasetçilerle askerler arasındaki gerilimi veya Türk dış politikası için Mı-

THE PEOPLE DEMAND THE DOWNFALL OF THE REGIME
THE SQUARE
الميدان
/ THESQUAREFILM
@THESQUAREFILM
THESQUAREFILM.COM

sır'daki dönüşümlerin ne derece önemli olduğunu anlatırken sıradan ve mütevazı bir Mısırlı'nın bu süreçleri nasıl algıladığını kaçınılmaz olarak ıskalayacaklardır. Halbuki, "Mısır Mısırlılarındır" ve onun geleceğini sadece Mısırlılar belirleyebilir. Belki, bunun için 2011 yılının Ocak ayından itibaren hızlı bir dönüşümü tecrübe eden Mısırlıların baktıkları dünyada neyi gördüklerini ve bu dünyayı nasıl algıladıklarını anlamak için Arap Baharı'ndan sonra çekilen sinema filmlerine göz atmak gerekir. Jean Luc-Godard'ın dediği gibi bir film, kendisini kamera önünde meşrulaştırmaya çalışan birisinin kişisel günlüğü, not defteri ya da monoloğudur.

18 Gün *(Eighteen Days)*

Arap Baharı sonrası çekilen ilk Mısır filmlerini 2012 senesinin soğuk geçen Mart ayında, Ankara'nın henüz alışveriş merkezlerinin içine taşınmamış olan eski sinemalarında izleme imkânı buldum. Ankara Film Festivali'nin ana teması tektipleşmeydi ve Arap Baharı sonrası Mısır, tektipleşmeye ve bir diktatörlüğe karşı başkaldıran bir ülke olarak, özgürlüğü için mücadele eden insanların hayatlarını etkileyici bulan entelektüelleri ve sinemaseverleri selamlıyordu. Sorgusuz sualsiz bir devrimin bütün heyecanı vardı filmlerde. Bu filmler arasında en çok dikkatimi çeken, her biri farklı bir yönetmen tarafından, on kısa film şeklinde kurgulanan ve Mübarek yönetiminin devrilme sürecinde yaşananları farklı hikâyeler anlatarak ele alan "18 Gün" (*Eighteen Days*) filmiydi. Terkedilmiş bir akıl hastanesinde, karlı bir televizyon ekranından devrimi izleyen hastalarla başlayan film, devrim sırasında polisin işkencesiyle hayatını kaybeden gençlik liderlerine selam çakmaktan geri durmuyordu. Mısır toplumunun farklı kesimlerinin devrime bakış açısı ele alınıyor ve bazen gecekondu mahallesinde yaşayan fakir bir genç kız, bazen ise Mısır'ın hali vakti yerinde aydınlarının direndikçe anlam kazanan hayatları vurgulanıyordu. Evinde oturan apolitik bir delikanlının bilgisayarına gelen "*MSN Messenger*" uyarı sesine daha fazla dayanamayıp sokaklara çıkması ve orada uzun zamandır hoşlandığı ve aslında hızlı bir aktivist olan karşı komşusuyla rastlaşması ise devrim romantizmini doruklara çıkartıyordu. Berber dükkânını devrimde yaralananlara açan ve orayı bir revir gibi kullandıran kahraman berber, korkusundan kendisini dükkânına kapatan ve günlerce dışarı çıkamayan küçük esnaf ve devrim başarıya ulaştıktan sonra bir tankın üzerine çıkıp zafer işareti yapan küçük çocuk, Mısır halk devrimi sırasında seslerini çıkartan ya da susmayı yeğleyen sınıfları simgelemenin yanında hem devrimcilere bir saygı duruşunda bulunuyor hem de bu coşkuya uzak duranlara ince bir sitem gönderiyordu.

Hoşnutsuzluk Kışı *(Winter of Discontent)*

Zaman geçtikçe ve Mısır siyaseti kendi dinamiklerine geri döndükçe bu coşku, yerini daha temkinli ve devrimin bir gecede Mısır'da cennet yaratacağı düşüncesine eleştirel bakan yapımlara bıraktı. Mısır devrim sinemasında denge arayışı seziliyordu. Özellikle 2012 yılında çekilen ve İbrahim El-Batout'un yönetmenliği yaptığı "Hoşnutsuzluk Kışı" (*Winter of Discontent*) devrime daha soğukkanlı yaklaşmayı başaran filmlerden biri olarak öne çıktı. Film, Arap Baharı'ndan iki sene önce işkence gören ve muhalif bir aktivist olan Amr, işi bitince aile babası kimliğine bürünen, ama aslında işkenceci bir polis olan Adel ve devlet televizyonunda spiker olarak çalışan Farah'ın

Yorucu işkence sahneleri ve devlet binalarının karanlık ve boğucu mimarisi, bizlere mücadele edilmesi gereken amacın "zafere ulaşmak" değil, insanları devletin gücünden ve mütecaviz tavrından bağışık hale getirmek olduğunu hatırlatıyor.

hikâyelerini kesiştirme çabası içindedir. Amr, 2009 yılında tutuklu iken annesi ölmüş ve sevgilisi Farah, onun mücadele ettiği devletin desteklediği bir televizyonda çalışmaya başlamıştır. Bu durum, Amr'ın devrime daha ateşli bir şekilde sarılmasını beraberinde getirmiş olabilir. Ne var ki Farah, devrim başlar başlamaz, içinde bulunduğu medyaya tiksintiyle bakmaya başlar. Televizyon yöneticileri bir yandan olayları önemsiz göstermek için yayınlar yaparken öbür yandan sokaklarda neler olduğunu öğrenmek için *BBC* ve *CNN* gibi kanalları izlemektedirler. Bunun için Farah sokaklara çıkar ve kendi çektiği haber görüntülerini internete yüklemesi için Amr'a ulaştırmak ister.

Filmin, Arap Baharı'nı büyük bir coşkuyla selamlayan 18 Gün filminden farklı olarak, devrim kavramına bir derinlik sağlama çabası içinde olduğunu söylemek mümkün. Zira, bir diktatörü zafere ulaşma arzusuyla devirmeyi istemek ve bunu başarmanın sarhoşluğundan faklı olarak El-Batout, 2009-2011 yılları arasında sıkça gel-gitler yaparak devrimin rotasını insan mağduriyetini (*human suffering*) giderme yönüne çekmeye çalışıyor. Yorucu işkence sahneleri ve devlet binalarının karanlık ve boğucu mimarisi, bizlere mücadele edilmesi gereken amacın "zafere ulaşmak" değil, insanları devletin gücünden ve mütecaviz tavrından bağışık hale getirmek olduğunu hatırlatıyor. Devrimin ilerleyen aylarında Müslüman Kardeşler yönetimine yönelik eleştirel tavrıyla öne çıkan El-Batout'un bu uyarıyı hangi saiklerle yaptığını, devrimin izleyeceği yönün belirsizliğinden duyduğu kaygıyla da açıklayabiliriz.

Meydan *(The Square)*

Mısır'da 2013 yılında seçimle işbaşına gelmiş Muhammed Mursi hükümeti, askeri bir darbeyle devrildi. Bunun sonucunda Mursi tutuklandı ve Müslüman Kardeşler örgütü yasadışı ilan edildi. Ne var ki, Mısır halkının bir kısmı, bunu bir darbeden daha fazla ya da daha farklı değerlendirme eğiliminde. Zira, Mursi'nin yaklaşık bir sene süren iktidarı Arap Baharı günlerinde Mübarek'e karşı Tahrir'de olan birçok insan yine sokaklara indi ve General Sisi'nin yönetimi üstlenmesiyle sonuçlanan süreç başladı. Mısır'ın Arap Baharı sonrası yaşadığı gerilimler ve çalkantılar bitmek bilmiyordu. Mısır sineması bu gelişmelere de kayıtsız kalmadı ve "Meydan" (*The Square*) filmi ile bir yorum getirme girişiminde bulundu. Jehane Noujaim'in Oscar'a aday olan belgesel türündeki çalışması, 18 günlük devrim hareketi sırasında meydanda bulunan 6 Mısırlının gözünden ülkenin umutlarını nasıl büyük bir hızla yitirdiğini ve kör bir kutuplaşmanın içine sürüklendiğini anlatıyor. Filmin en öne çıkan karakteri, sadık bir Müslüman Kardeşler destekçisi olan ve Mübarek döneminde hapse düşüp işkence görmüş olan dört çocuk babası Magdy Ashour. Onun Mursi yönetimini desteklemesi, ancak 18 gün boyunca Tahrir'de omuz omuza yürüdüğü arkadaşlarının Mursi'nin otoriterleşme eğilimlerinden duyduğu rahatsızlık, Ashour açısından kaçınılmaz bir ikilemi beraberinde getiriyor. "Daha iyi bir seçenek olsaydı Mursi'yi desteklemezdim" ya da "Mursi giderse tekrar hapsedilmek istemiyorum" gibi cümleleri Ashour'dan duyabiliyoruz. Film, Ashour'un başkanlık sarayı önünde Müslüman Kardeşler destekçileri ile muhalifleri arasındaki çatışmanın görüntülerini bir cep telefonundan izlemesinden sonra yaşadığı ikilem zirveye ulaşıyor. Zira, kendi oğlunun da Müslüman Kardeşlerin yanında bir dönem Mübarek yönetimine karşı beraber mücadele ettiği arkadaşlarıyla çatıştığını biliyor. Ashour'un oğluna verdiği "artık bir birey olmalı ve kendi kararlarını kendin almalısın" öğüdü ise Ashour'u hem ideolojisine sadık bir dava adamı hem de demokrat bir baba figürü olarak öne çıkartıyor. Filmi izleyen herkes kendisine şu soruyu soracaktır: Acaba Ashour'un oğluna kendisi gibi olmama özgürlüğü tanıması Mısırlıların son üç yılda yaşadığı bütün çalkantıların çözümü olabilir mi? Belki de Mısırlıların ihtiyacı olan şey kendileri gibi düşünen bir babaya sahip olmak yerine onları kendisi gibi düşünmeye zorlamayan bir babaya sahip olmaktır.

Yrd. Doç. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

UZLAŞARAK BAŞARMAK: TUNUS'TA YENİ ANAYASA

Son iki yılda beş hükümet ve üç başbakan gören Tunus'ta tüm zorluklara ve krizlere rağmen diyalog ve uzlaşı, değişmeyen unsurlar olarak kalmayı başardılar. Bu nedenle de Tunus'un elde ettiği başarı, bölgenin dönüşümü açısından pek çok öğretici dersi içinde barındırmaktadır.

Nebahat TANRIVERDİ O YAŞAR

Tunus'ta Ulusal Kurucu Meclis, 27 Ocak 2014 tarihinde anayasa taslağını onaylarak bu yıl içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan genel seçimlerin önünü açtı. Mısır'da 3 Temmuz darbesi, Libya'daki istikrarsızlık, Suriye'deki insanlık dramı, Bahreyn'de devam eden gösterilerin oluşturduğu karamsar tabloda Tunus'un yeni anayasasını kabul etmesi ve seçimlere hazırlanması, bölgenin dönüşümüne yönelik umutların tazelenmesine vesile oldu.

Tunus'ta son iki yıldır anayasa yazım çalışmaları, yoğun tartışmalar, ekonomik zorluklar ve siyasi krizlerin gölgesinde gerçekleştirildi. Son iki yılda beş hükümet ve üç başbakan gören Tunus'ta tüm zorluklara ve krizlere rağmen diyalog ve uzlaşı, değişmeyen unsurlar olarak kalmayı başardılar. Bu nedenle de Tunus'un elde ettiği başarı, bölgenin dönüşümü açısından pek çok öğretici dersi içinde barındırmaktadır.

Geçiş Sürecinin Kriz Noktaları

2010 Aralığında Tunusluları sokağa döken en önemli faktör ekonomik sorunlardı. Siyasi krizlerle mücadele eden Nahda-CPR-Ettakatol troykası, bu ekonomik sorunlarla etkin bir şekilde mücadale edemedi. 2010-2011 halk ayaklanmalarını besleyen sosyo-ekonomik sorunlarla etkin bir şekilde mücadele edilememesi, toplum ve devlet kurumları arasındaki mevcut çatlağın genişlemesiyle sonuçlandı. Toplumsal hoşnutsuzluk, giderek daha yüksek sesle ifade edilir hale geldi. Üstelik bu durum, geçiş sürecini en çok zora sokan istikrar ve güvenlik sorunlarını da doğrudan besledi.

Sosyo-ekonomik sorunların da beslediği istikrar ve güvenlik sorunları, troyka hükümetinin mücadele ederken en zorlandığı mesele oldu, çünkü 2010-2011 halk ayaklanmaları sırasında ve sonrasında zayıflayan devlet otoritesinin, baskı politikalarına kaymadan, insan haklarını gözeterek yeniden tesis edilmesi gerekiyordu. Troyka hükümeti, iktidarı sırasında radikalleşmeyi beslemeden sorunları çözmenin yollarını aradı. Tüm eleştirilere rağmen Gannuşi'nin kişisel karizması yardımıyla Selefi gruplar siyasi sisteme entegre edilmeye çalışıldı, kısmen de başarılı olundu. Fakat Ensar el Şeria'nın radikal çizgisinde ısrar etmesi, dahası şiddet olaylarına karışması, 2013 yılı içerisinde troyka hükümetinin politika değiştirmesine ve güvenlik politikalarına yönelmesine neden oldu. Bu değişiklik, içişleri bakanının değişmesi ve Mayıs 2013'te Ensar el Şeria'nın terör örgütleri listesine alınmasıyla somutlaştı. Gene de yoğun güvenlik önlemlerinden radikalleşmeyi derinleştireceği endişesiyle kaçınıldı.

Ancak geçiş döneminin en kritik mücadelesi, siyasi kutuplaşmanın derinleştirdiği ve kültür savaşının muharebe alanına dönüşen anayasa yazım çalışmaları oldu. Tunus'ta muhalif sekülerler ile troyka hükümetinin en başat aktörü Nahda Partisi arasındaki siyasi mücadele devlet-din ilişkisi tartışmasına odaklanarak siyasi krizin ana hattını oluşturdu. Her iki taraf da bu süreçte birbirleri-

ni "bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlamakla" suçladılar. Taraflar arasında görüşmeler devam ederken siyasi suikastler, tansiyonun yükselmesine neden oldu. Önemli muhalif liderlerden Şükrü Belayid'in 6 Şubat 2013'te, Muhammed Brahmi'nin de 24 Temmuz 2013'te öldürülmelerinin ardından muhalif partiler görüşmelerden çekilerek yüzlerini sokağa döndüler.

Tunus Nasıl Başardı?

Tüm bu zorluklara ve tarafların krizde sıkışıp kalmasına rağmen siyasi aktörler ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı tutumu sayesinde Tunus'ta anayasa ve temel konular üzerinde uzlaşıya varılarak siyasi kriz aşıldı. Peki, bu nasıl başarıldı? Bunun arkasında dört temel neden yatıyor.

Siyasetin Normalleşmesi: 2011'de sokağın tetiklediği dönüşüm süreci, Tunus'ta hızlı ve etkin bir şekilde kurumsallaştırılarak sokak dinamiklerinden soyutlanmıştır. 2011 sonrası süreçte pek çok komisyon kuruldu. Bu komisyonlar aracılığıyla sivil toplum örgütleri ve gençler geçiş sürecine dahil edildiler. Sivil toplum örgütlerinin ve gençlerin kurumsal yapılarla geçiş sürecine entegre edilmeleri sokak siyasetinin gücünü kırdı ve siyasi mücadele alanının sokaktan siyasi kurumlara kaymasını sağladı. Böylece Tunus siyaseti normalleşerek görece istikrara kavuşmuş oldu.

Otoriter Rejim-Devlet Bağının Kırılması: Tunus'taki başarının ardında yatan bir diğer önemli faktör ise devlet kurumlarının rejimle olan bağlarının zayıflatılması ve ortadan kaldırılmasıdır. Tunus'ta ordu tarihsel olarak siyasi bir aktör değildir, bu nedenle de geçiş sürecinde otoriter direncin merkezi olmadı. Otoriter rejim, yönetici parti ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı güvenlik kurumlarından destek almaktaydı. 2011 sonrası süreçte bu kurumlarda üst düzey yöneticiler önemli ölçüde tasfiye edildiler. Ayrıca rejimin dayandığı iki önemli kurum olan Siyasi Polis ile rejim partisi olan Demokratik Anayasal Birlik Partisi kapatıldı. Partinin mal varlıklarına el konuldu ve üst düzey partililer on yıllığına siyasetten men edildiler. Böylece güvenlik elitlerinin ve rejim partisinin yeniden güç kazanması önemli ölçüde engellenmiş oldu. Sonuç itibariyle rejimin otoriter direnci kırıldı ve yeni aktörler dönüşüm sürecinde daha etkin oldular.

Arabulucu ve Destekleyici Sivil Toplum Örgütleri: 1990'lardan itibaren gelişmeye ve güçlenmeye başlayan sivil toplum örgütleri de Tunus'un başarısına krizde arabuluculuk yaparak ve sokak siyaseti yerine müzakere sürecine yönelerek önemli katkılarda bulundular. Şükrü Belayid ve Muhammed Brahmi'nin öldürülmelerinin ardından muhalif milletvekillerinin anayasa yazım komisyonundan çekilmeleri ve Ulusal Kurucu Meclisi boykot etmeleri ile tıkanan süreç, sivil toplum örgütlerinin arabuluğuyla çözülebildi. Arabuluculuk görüşmelerinde ülkenin en eski sendikal örgütü olan UGTT, Tunus iş adamları derneği olan UTICA, Tunus İnsan Hakları Ligi ve Avukatlar Birliği'nin yapıcı rolü ön plana çıktı. Müzakerelere arabuluculuk eden sivil toplum örgütleri, hem kutuplaşmanın tarafı olmayarak krizin genişlemesini engellediler hem de muhalefet ile troyka hükümeti arasında görüşmelerin gerçekleşmesi için kurumsal destek sağlamış oldular.

Tunus deneyimi, baskı ve sindirme politikaları ile muhalefetin uzun süredir susturulduğu bölgede istikrarın uzlaşma ile de sağlanabileceğini göstermiştir.

Kaybet-Kaybet Çıkmazından Kazan-Kazan Çözümüne: Siyasi suikastlerin tırmandırdığı kriz, Tunus'taki siyasi aktörleri kaybet-kaybet mücadelesine sürüklemişti. Nahda Partisi de seküler muhalif partiler de siyasi krizi tek başlarına çözecek ve karşı tarafı siyasi sürecin dışına itebilecek güce ve kapasiteye sahip değildirler. Bu nedenle de çözümsüzlük, tüm tarafların kaybetmesi riskini arttırmaktaydı. Bu risk, tarafları pragmatist çizgide biraraya getirdi ve tüm tarafların kazandığı, seçimlerin önünü açan uzlaşının gerçekleşmesini sağladı.

Sonuç itibariyle tüm zorluklara rağmen Tunus'ta siyasal sürecin demokratikleşme yönünde devam etmesi, ülkenin otoriter direnci kırmasındaki başarısıyla ve sosyal ve siyasal aktörlerin sürece bağlı kalmaya devam etmesiyle mümkün olmuştur. Tunus deneyimi, baskı ve sindirme politikaları ile muhalefetin uzun süredir susturulduğu bölgede istikrarın uzlaşma ile de sağlanabileceğini göstermiştir. Ayrıca tüm kültürel karşı argümanlara rağmen bölgede otoriterliğin geriletilmesinin ve demokratikleşmenin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma Yardımcısı, ORSAM

SUUDİ ARABİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASINDA YENİ ROTA: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Mısır'ın istikrarı, Riyad yönetimi için bölgede kendi nüfuzu açısından bir ölüm-kalım meselesidir.

Abdullah ALSHAMMRI

Suudi Arabistan, 11 Eylül 2001 saldırılarından başlayıp, Nisan 2003'te Irak'ın ABD işgali ile devam eden ve 17 Aralık 2010 Arap ayaklanmaları sonucunda birçok iç ve dış sorunla karşı karşıya kaldı. Bunun nedeniyse; bölgenin Mısır, Suriye, Irak, gibi kilit Arap ülkelerinin kendi zor iç sorunları ile meşgul olmasıdır. Bu yeni durumu, Suudi Arabistan'ın geleneksel yaklaşımına dayalı sessiz ve bazen de gizli diplomasisini değiştirmesini, bölgesel boşluğu doldurmasını ve bölgenin seyrini etkileyecek bir rol oynamasını zorunlu kılmıştır. Çünkü Suudi Arabistan'ın bölgesel çıkarları, İran'ın bölgedeki Lübnan, Bahreyn, Yemen, Irak, Suriye gibi ülkeler üzerinde etkisinin artmasıyla tehlikeye girmiştir. Sonuç olarak, Suudi Arabistan, uzun yıllardan sonra ilk kez, dış politikasında edindiği en önemli ve temel ilke olan "diğer ülkelerin iç işlerine karışmama" politikasını terk etmek zorunda kalmıştır. Suudi Arabistan'ın dış politikasında yeni bir yaklaşım benimsemesini ve onu etkili bir formül bulmaya teşvik eden sebepleri; ilkeler, hedefler, öncelikler ve dış politika araçlarının değişimine bakarak analiz etmek mümkündür.

Arap Baharı

Arap Baharı'nın başlangıcındaki bölgesel ölçekli siyasi deprem, hemen hemen tüm iktidarlar için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Suudi Arabistan, bölgedeki tüm ülkelerin Arap Baharı'na yönelik pozisyonlarını izleyerek, onları temkinli tutum almaya sevk etmiştir. Bu politika, ister istemez bazı ülkelerle ilişkilerde bir soğukluk yaratmıştır. Örneğin; Suudi Arabistan, izlediği siyaset ile doğrudan olmasa da, Türk-Suudi ilişkilerinde bir soğukluğa neden olmuştur. Halbuki 2006 ve 2007 yıllarında Kral Abdullah'ın Ankara ziyaretleri sonrasında iki ülke arasındaki ilişkiler, tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşarak altın çağına girmişti. Ne var ki, Türkiye'nin Arap baharına yönelik siyasi tutumu, Suudi Arabistan'ın bölgede stratejik müttefiklerinden biri olan Türkiye'yi giderek göz ardı etmesine neden oldu.

Suriye Krizi

Teorik olarak, Suudi Arabistan'ın düşmanları olan İran ve Hizbullah ile ittifakta bulunan Şam rejiminin yıkılması, Riyad'ın bölgesel çıkarları için bir öncelik olarak ortaya çıksa da çok dikkatli olmasını gerekli kılıyordu. Suriye'deki halk ayaklanmasının hızlı bir şekilde Suriye rejimini yıkması halinde, bu durum, bölgede sadece Cumhuriyet rejimlerini değil, monarşileri de hedef alabilirdi. Suriye'deki halk ayaklanmasının, Ürdün Monarşisi'ni olumsuz etkileme olasılığı, bölgedeki krallıklar içinde de değişime ve dönüşüme kapıyı aralayabilirdi. Dolayısıyla, bu ihtimal, Suudi Arabistan için en temel korkulardan biriydi. Ancak, Suudi tutumu, 7 Ağustos 2011'de aniden değişti ve Kral Abdullah açık ve net bir açıklamayla, Suudi Arabistan'ın safını belirledi. Suudi Arabistan, Özgür Suriye Ordusuna siyasi, askeri ve maddi desteğini açıkça ilan etti ve bu desteği halen devam etmektedir. Öte yandan, Suudi Arabistan'ın Suriye'ye yönelik politikasının kendi açısından ağır sonuçlar doğurduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu politikanın sonucu olarak, Suudi Arabistan'ın Washington ile ilişkileri gerildi. Bunun yanı sıra, Rusya-Suudi Arabistan ilişkileri de gerginleşip öyle bir seviyeye geldi ki, Rusya Devlet Başkanı, *New York Times*'daki bir makalesinde, Suudi Arabistan'ı imalı olarak Suriye'ye paralı asker göndermekle ve belki de dünyanın gelecekteki güvenliği için bir tehdit oluşturmakla suçladı.

Mısır Krizi

Mısır'da 25 Ocak 2011 Devrimi'nin oluşum aşamasında yaşananlar ve ardından gelişen olaylar; Suudi Arabistan'ı Mısır'ın geleceği ve kendi stratejik çıkarlarına yönelik tehdit olma olasılığı ile en güçlü müttefikini, Mısır'ı, kaybetme korkusu hakkında endişeye sevk etmiştir. 11 Şubat 2011'de, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in iktidarı bırakmasının ardından, Riyad yönetimi, Mısır gibi önemli bir müttefiki kaybetmekten ve Türkiye gibi bölgesel güçlerin bir merkez haline gelme ihtimalinden dolayı rahatsız olmuştur.

25 Ocak Devrimi'nden sonra, Suudi Arabistan, sakin ve dikkatli bir şekilde durumu izledi ve Mısır'ın iç işlerine karşı açık bir şekilde müdahil olmama konusunda temkinli davrandı. Ayrıca, Riyad, Mısır Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi dönemi boyunca Kahire ile "iyi niyetli" ilişkiler kurdu. Mursi, iki kere Suudi Arabistan'ı ziyaret etti ve Riyad, Mısır için büyük ekonomik yardım sağladı.

Ancak, Mursi ve temsil ettiği Müslüman Kardeşler'in, ülkeyi yö-

Wall Street Journal gazetesinin haberine göre, Avrupalı diplomatlarla bir araya gelen Prens Bandar, Barack Obama'nın bölge politikasını protesto etmek için, Suriyeli muhaliflerin silahlandırılması ve eğitilmesi konusunda artık ABD ile birlikte hareket etmeyeceğini açıkladı.

netmesine karşın sokakta muhalefetin güç kazanması ve 3 Haziran 2013'de muhalefet hareketliliğin yoğunlaşması; Riyad yönetimini, Mısır muhalefetinin yanında tavır almaya yöneltti.

Mısır konusunda, Suudi Arabistan'ın tutumu, nihai ve stratejiktir; fevri hareketlere ve ifadelere dayalı değildir. Mısır'ın istikrarı, Riyad yönetimi için bölgede kendi nüfuzu açısından bir ölüm-kalım meselesidir. Bu tutum, sadece Tahran ve Ankara'ya değil, Washington, Moskova ve Brüksel'e de siyasi mesajlar gönderebilmek maksatlıdır. Arap Baharı, Türk-Suudi ilişkilerini yakınlaştırdığı gibi, Mısır krizinde görüldüğü üzere, ilişkilerin gerilmesine de yol açmıştır. Mısır'daki Suudi müdahalesinin, belki de en kötü sonuçlarından biri, Körfez ülkeleriyle özellikle Katar ve Umman ile ilişkilerinde ihtilaf çıkmasıdır.

İran Nükleer Anlaşmasından Sonra Suudi-Amerikan İlişkileri

Suudi Arabistan, Eylül 2013'te, Ruhani'nin New York'ta bulunduğu sırada, Amerika ile İran Cumhurbaşkanı arasındaki telefon görüşmesinin öncesi ve sonrasında duygusal bir yaklaşım benimsedi. Aslında Riyad yönetiminin, Washington'dan fazla şey beklediği ve bu yüzden de büyük hayal kırıklığına uğradığını söylemek mümkündür.

Hatırlanacağı gibi, Dışişleri Bakanı Prens Saud Al-Faysal, Eylül 2013'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin geçici üyeliğini kabul etmediğini açıklamıştı; çünkü BMGK Suriye'de devam eden savaşın sona ermesi ve Suriye'nin güvenliğinin sağlanması konusunda yetersiz kalmıştı. Hatta Prens Al-Faysal, daha da ileri giderek, Güvenlik Konseyi'nin başarısızlığını protesto etmek amacıyla BM Genel Kurulu'na hitap etmeyi reddetmişti.

Riyad'ın bu ve benzeri görülmemiş tutumları, Washington'a duyduğu öfke ve Washington'dan kaynaklanan hayal kırıklığını yansıtıyordu. Suudi Arabistan'ın en büyük çıkışı, 21 Ekim 2013'te, Suudi İstihbarat Şefi Prens Bandar Bin Sultan, ülkesinin, Suriye konusunda anlaşamadığı Washington yönetiminden uzaklaşmaya başladığını söylemesidir. _Wall Street Journal_ gazetesinin haberine göre, Avrupalı diplomatlarla bir araya gelen Prens Bandar, Barack Obama'nın bölge politikasını protesto etmek için, Suriyeli muhaliflerin silahlandırılması ve eğitilmesi konusunda artık ABD ile birlikte hareket etmeyeceğini açıkladı.

Bütün bunlar dikkate alındığında, Suudi Arabistan'ın değişen dış politikasının iki önemli sonucu olduğu söylenebilir: Birincisi, Suudi Arabistan dış politikasının, her zaman istikrar ilkesine dayalı olması ve Suudi Arabistan'ın asla büyük bölgesel hırslar ile hareket etmemesidir. Öte yandan Suudi Arabistan, yeni politikasıyla bazı kazanımlar elde etmiştir; ancak gelecekte bu politikanın ne tür sonuçlar doğuracağını tahmin etmek mümkün değildir. Zira Riyad, dış politikasındaki en temel avantajı, sükunet ve kendini kontrol etme ilkesini kaybetmiştir. Bunun yanında, Körfez İşbirliği Konseyi'ndeki nüfuzunu kaybetmesi de oldukça önemlidir. Ayrıca, her ne kadar ilişkileri her iki taraf için hala çok önemli olsa da Riyad'ın ABD ile samimi ilişkileri zarar görmüştür. O nedenle, mart ayında gerçekleşmesi muhtemel, ABD Başkanı Obama'nın Riyad ziyareti sırasında, İran'la nükleer anlaşmayı açıklığa kavuşturması ve bu anlaşmadan rahatsız olan Suudi yönetimine güvence vermesi beklenmektedir. İkinci önemli sonuç ise, iki kutsal camiye ev sahipliği yapan Suudi Arabistan'ın, bu bölgede hiçbir ülkenin sahip olmadığı siyasi ve ekonomik zenginlik ile insani yetenekleri içinde barındırmasına rağmen, stratejik konumunun avantajlarını ve potansiyellerini yeterince değerlendirememiş olmasıdır. Ayrıca Suudi Arabistan'ın siyasal İslam (Müslüman Kardeşler) karşıtlığının, siyasal alanda da bedeli bir hayli ağır olmuştur. O

Suudi Eski Diplomat, Arap-Türk Diyalog Teşkilatı Kurucu Üyesi

ARAP BAHARI, ÇİN RÜYASI

Demokrasiyi Çin şartlarına uyarlanamayacak bir "Batı icadı" olarak gören yönetim, içeride ve dışarıda, tabandan gelen değişim hareketlerine ihtiyatla yaklaşmaktadır. Ortadoğu'daki gelişmelere referansla Batı'da kullanılan ve olumlu bir çağrışımı olan "Arap Baharı", bu yüzden Çin'de revaçta değildir.

Çağdaş ÜNGÖR

Çin'in 1978'den beri sürdürdüğü reformların birkaç temel amacı vardı: Ülkenin gelir seviyesini arttırmak, altyapıyı modernleştirmek ve Komünist Parti iktidarını devam ettirmek. Deng Xiaoping'den sonra iktidara gelen Jiang Zemin ve Hu Jintao ile yönetimi 2013 yılında devralan Xi Jinping, bu idealin mirasçısıdır. Xi'nin ortaya attığı "Çin rüyası" tabiri, ülkenin zenginleşmesine vurgu yaparken, toplumsal uyum ve siyasi istikrar gibi hedefler de koymaktadır. Bu çerçevede "Çin rüyası", 2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı etkisi altına alan "Arap Baharı" idealinin zıt ikizi gibidir. Demokrasiyi Çin şartlarına uyarlanamayacak bir "Batı icadı" olarak gören yönetim, içeride ve dışarıda, tabandan gelen değişim hareketlerine ihtiyatla yaklaşmaktadır. Ortadoğu'daki gelişmelere referansla Batı'da kullanılan ve olumlu bir çağrışımı olan "Arap Baharı", bu yüzden Çin'de revaçta değildir. Çin medyası ve akademisi, "istikrarsızlık" (*dongdang*) ya da "hızlı değişim" (*zhoubian*) gibi ifadeleri tercih etmektedir. Tunus'taki "Yasemin Devrimi"nden ilham alan Çinlilerin Şubat 2011'de Pekin ve Şanghay'da yaptığı gösteriler sırasında, Batı medyasının iki ülke arasında paralellik kuran yayınları, Çin yönetiminin bakışını sertleştirdi. Rejimin gazetesi *Halkın Günlüğü*'nde yayınlanan "Çin kesinlikle Ortadoğu değildir" başlıklı yazı, bu tepkinin izdüşümlerinden biridir.

Çin'in 21. yüzyıldaki Ortadoğu politikası, anti-emperyalist hareketlerin ve Filistin mücadelesinin desteklendiği Mao döneminin (1949-76) aksine, ideolojik parametrelerden bağımsız işlemektedir. O yıllarda "Batı yanlısı gerici-baskıcı rejimler" olarak görülen ülkeler, bugün Çin'in en büyük enerji ortağıdır. Çin dış politikası, Batı yanlısı Suudi Arabistan ve onun en büyük bölgesel rakibi İran arasında fark gözetmemektedir. Bu politika, tüm ülkelere eşit mesafede duran, "siyasetten bağımsız" ve "iç işlerine karışmama" ilkesi üzerine bina edilmiş durumdadır. Bu yüzden, bölgede safları keskinleştiren Arap Baharı süreci, Çin için büyük zorluklar yaratmıştır. Tunus ve Mısır'da muhalefete açık destek vermekten kaçınan Çin, 35.000 vatandaşını tahliye etmek zorunda kaldığı Libya'da ise Birleşmiş Milletler müdahalesine sessiz kalmakla yetinmiştir. Libya Ulusal Geçiş Konseyi'ni uzun süre tanımayan Çin'in "tarafsızlığı" Libyalı muhaliflerden büyük tepki gördü. Öte yandan, Çin'in NATO müdahalesinden çıkarttığı derslerin, onu Suriye'de daha statükocu bir pozisyona ittiği ise çok açıktır.

Kaddafi'nin öldürülmesinden sonra Çin'in "insani müdahale" karşıtı reflekslerine geri dönmesi aslında şaşırtıcı değildir. Kosova müdahalesi sırasında, Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'nin NATO uçakları tarafından vurulması, Çin milliyetçilerinin bugün bile unutamadığı bir hatıradır. Ülkenin Afganistan müdahalesine verdiği destek ve Irak'ın işgaline göz yumması ise ancak 11 Eylül'ün yarattığı olağanüstü koşullarla açıklanabilir. Çin'in geniş Ortadoğu politikası, akademisyen Wu Bingbing tarafından "ABD'yi birebir karşısına almayacak kadar edilgin, ama kendi çıkarlarını tehlikeye atmayacak kadar aktif" olarak tanımlanmıştır. Suriye krizinde Obama yönetiminin güçlü bir irade sergileyememesi, Çin'in Rusya ve İran'la beraber hareket etmesini kolaylaştırdı. Krizin "müzakere" ile çözülmesinde ısrarcı olan Çin, Suriye'de iki tarafla da görüşmesine rağmen diplomatik arabuluculuk çabalarında başarısız oldu. Zaten genel olarak, Çin'in Arap Baharı sürecinde etkin bir dış politika sergilediğini söylemek zordur. Çin, Batı'yı kıyasıya eleştirmekte, ancak insani krizlerin çözümünü kolaylaştıracak alternatif bir paradigma inşa etmekten de çok uzaktır.

Arap Baharı başlamadan önce, Ortadoğu'da hatırı sayılır bir nüfuzu olan Çin, "sömürgeci" bir geçmişe sahip olmaması ya da maddi yardımlarını insan hakları, siyasi reform gibi şartlara bağlamaması sebebiyle çekici bulunuyordu. Batı karşıtlığının kol gezdiği Ortadoğu'da Çin'in askeri varlığının olmaması da önemli bir artıydı. Pew Research'in anketine göre Çin, özellikle Mısır, Filistin ve Lübnan halkları nezdinde oldukça olumlu bir imaja sahip bulunmaktadır. Bölgede Çin mallarına olan talep, gelişen yatırım ve ticaret ilişkileri Çinceye olan ilgiyi de arttırdı; Konfüçyüs Enstitüleri, Mısır, İran, Türkiye, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet göstermektedir.

Çin'in insan hakları ve ahlaki normlardan bağımsız dış politikasının, Ortadoğu ve Afrika'daki diktatörlerin ömrünü uzattığı bugüne kadar çok konuşuldu. Ancak Amerikan karşıtlığının yoğun olduğu Arap Baharı ülkelerinde, Çin'in olaylara "uzaktan bakan" tavrının maliyetli olup olmayacağı oldukça şüpheli. Sözgelimi Çin, Mısır'da muhalifleri desteklememesine rağmen, İhvan iktidarı ile kısa sürede sıcak ilişkiler geliştirebildi. Mursi'nin ilk resmi gezisini Çin'e yapması; darbeden sonra iş başına gelen yönetimin de Aralık 2013'de Dışişleri Bakanı Fehmi'yi Çin'e göndermesi, ikili ilişkilerin "ne olursa olsun" devam edeceğini gösteriyor. Libyalı muhaliflerin, Çin'e şiddetli tepki gösterdiği günler de geçmişte kaldı. Çinli yatırımcıların, daha önce Irak'ta ve Afrika'nın çeşitli kriz bölgelerinde olduğu gibi, Libya'daki güvenlik riskinden kaçan Batılı muadillerinin yerini doldurması olasılık dahilindedir. Çin'in özellikle Libya ve Suriye bağlamında çektiği tepki, bölgeye sunabileceği somut ekonomik imkanlarla kıyaslandığında birçok ülke için önemsizleşiyor.

21. yüzyılda "Çin rüyası"nın gerçekleşmesi, bir ölçüde ülkenin ithal ettiği petrolün yaklaşık yarısını sağlayan Ortadoğu'daki istikrara bağlıdır. Petrol zengini Körfez ülkeleri, küresel piyasalarda fiyatları yükselten Çin'in talebinden şikayetçi değildir. Kaynakları az olan, görece fakir, Ortadoğu ülkelerinin de Çin'in sunacağı maddi yardımlara ve altyapı yatırımlarına ihtiyacı bulunuyor. Bu coğrafi tabloya diktatörlerin mi, demokratların mı hakim olacağı, Çin açısından önemsiz bir ayrıntıdır. Elbette Çin'in Arap Baharı'nda sergilediği reelpolitik tavrın notunu uzun vadede Ortadoğu halkları verecektir. Ancak kozmopolit bir insan hakları söyleminin (gerek İslami hareketler gerekse seküler gruplar nezdinde) henüz geçer akçe olmadığı, Ortadoğu ülkelerinde "Amerikan rüyası"nın bir süre daha Çin'deki muadilinden daha fazla tepki çekeceği aşikârdır.

Çin dış politikası, Batı yanlısı Suudi Arabistan ve onun en büyük bölgesel rakibi İran arasında fark gözetmemektedir. Bu politika, tüm ülkelere eşit mesafede duran, "siyasetten bağımsız" ve "iç işlerine karışmama" ilkesi üzerine bina edilmiş durumdadır.

Dr., Marmara Üniversitesi

RUSYA'NIN ARAP BAHARI POLİTİKASI

Rusya'nın Arap Baharı sürecinde şekillenen yeni Ortadoğu politikasının ise üç temel hedefi bulunmaktadır: bölgesel anlamda siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlarını savunmak, küresel güçler dengesi çerçevesinde Ortadoğu'daki etkin konumunu muhafaza etmek ve Arap Baharı'nın kendi siyasi bağlamı üzerinde yaratabileceği etkilerin önüne geçmek.

Emre ERŞEN

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki küresel nüfuz mücadelesinin en önemli alanlarından birisi, Ortadoğu bölgesi olmuştur. 1990'lar boyunca Rusya Federasyonu'nun dış politika öncelikleri arasında Ortadoğu, geri planda kalmıştır. 2000'de Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasıyla beraber ise Rusya bölgede yeniden daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Bölge ülkeleriyle hızla artan ticaret ve üst düzey siyasi temaslar, İran ve Suriye gibi uluslararası toplum tarafından dışlanan devletlere sağlanan askeri ve diplomatik destek, Hamas ve Hizbullah gibi aktörlerle sürdürülen diyalog ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda elde edilen gözlemci üyelik gibi araçlar yardımıyla 2000'lerin sonuna doğru, Rusya'nın Ortadoğu jeopolitiğin-

de yeniden önemli bir güç haline geldiği görülmektedir.

Ne var ki Ortadoğu'da nüfuzunun yeniden yükselişe geçtiği böyle bir dönemde patlak veren Arap Baharı, diğer pek çok ülke gibi, Rusya'yı da hazırlıksız yakalamıştır. 2011 yılının ilk aylarında Tunus ve Mısır'da meydana gelen iktidar değişikliklerini oldukça temkinli bir biçimde takip eden Moskova, olayların Libya ve Suriye'ye sıçramasından sonra daha aktif bir politika izlemek zorunda kalmıştır. Rusya'nın Arap Baharı sürecinde şekillenen yeni Ortadoğu politikasının ise üç temel hedefi bulunmaktadır: Bölgesel anlamda siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlarını savunmak, küresel güçler dengesi çerçevesinde Ortadoğu'daki etkin konumunu muhafaza etmek ve Arap Baharı'nın kendi siyasi bağlamı üze-

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki devrimler, Rusya'nın bir büyük güç olarak, uluslararası sistemdeki nüfuzunu koruması açısından da önem taşımaktadır. Bu anlamda, özellikle Libya krizi, Moskova'nın Arap Baharı politikasının şekillenmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur.

rinde yaratabileceği etkilerin önüne geçmek.

Bölgesel Çıkarlar

Rusya'nın Arap Baharı politikasının oluşumunda, ülke bazında farklılaşan bölgesel çıkarlar, oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim Moskova, sınırlı ilişkilere sahip olduğu Tunus, Mısır, Bahreyn ve Yemen'deki ayaklanmalar sürecinde geri planda durmayı tercih ederken, önemli siyasi, askeri ve ekonomik bağlarının bulunduğu Libya ve Suriye'de çok daha aktif bir politika izlemiştir. Rusya'nın Libya ile ilişkilerinde ekonomik çıkarlar öne çıkmaktadır. 2008'de Libya'nın Sovyet döneminden kalan 4.5 milyar dolarlık borcunu silme kararı alan Moskova, bunun karşılığında, Kaddafi yönetiminden Rus petrol ve silah şirketleri lehine önemli kazanımlar elde etmiştir. Yaklaşık 10 milyar dolar tutarında olduğu iddia edilen bu ihalelerin, Rusya ve Mısır arasındaki toplam ticaret hacminin beş katı büyüklüğünde olduğuna özellikle dikkat çekmek gerekir. Ancak Rus şirketlerinin Libya'daki bu ayrıcalıklı konumu, Kaddafi'nin devrilmesi ve iktidarın muhaliflerin eline geçmesinden sonra ortadan kalkmıştır.

Suriye ise pek çok bakımdan Rusya'nın bölgedeki en önemli ortağı olarak görülmektedir. İki ülke arasındaki siyasi, askeri ve ticari ilişkiler geleneksel olarak güçlüdür. 2008'deki Rusya-Gürcistan savaşında açık olarak Moskova'yı destekleyen birkaç devletten birinin de Suriye olması, bu açıdan dikkat çekicidir. 2005 yılında ise Rusya, Suriye'nin Sovyet döneminden kalan 13,4 milyar dolarlık borcunun, yüzde 73'lük bölümünü silmiştir. Suriye, silah ve enerji alanında da Rusya için önemli bir pazardır. Nitekim 2009 yılı itibariyle Rus şirketlerinin Suriye'deki yatırımlarının tutarının, 19 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Sadece 2005-2010 döneminde Rusya'nın Suriye'ye yaklaşık üç milyar dolar tutarında silah sattığı iddia edilmiştir.

Suriye'nin Rusya'nın Ortadoğu'daki bölgesel çıkarları açısından öne çıkmasının bir başka nedeni de Tartus'ta bulunan, Rus ikmal ve bakım üssüdür. 1971'den beri faaliyette olan bu üs, hâlihazırda Rusya'nın eski Sovyet coğrafyası dışındaki tek deniz üssü olma özelliğini korumaktadır. Tüm bu unsurlar, Suriye'yi Rusya'nın Ortadoğu ve Akdeniz'deki jeopolitik çıkarlarının merkezine yerleştirmektedir.

Küresel Nüfuz Mücadelesi

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki devrimler, Rusya'nın bir büyük güç olarak, uluslararası sistemdeki nüfuzunu koruması açısından da önem taşımaktadır. Bu anlamda, özellikle Libya krizi, Moskova'nın Arap Baharı politikasının şekillenmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bilindiği gibi, Rusya Mart 2011'de sivilleri koruma amacıyla uçuşa yasak bölge oluşturulmasına yetki veren BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararında Çin'le birlikte çekimser oy kullanmıştır. Buna rağmen, Batı ülkeleri, daha sonra bu kararı kullanarak Libya'ya askeri bir harekât başlatmışlardır. Putin'in "Ortaçağ'daki Haçlı Seferleri çağrısına" benzettiği ve sonradan NATO bünyesine alınan bu harekât sonucunda Kaddafi yönetimi devrilmiş, muhalifler tarafından kurulan Libya Ulusal Geçiş Konseyi ise Rusya'ya karşı daha mesafeli bir tavır almıştır.

Libya'da yaşanan bu gelişmeler, Rusya'nın öteden beri çok kutuplu bir uluslararası sistemin teminatı olarak gördüğü, BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisini özellikle Suriye iç savaşı sürecinde harekete geçirmesine neden olmuştur. Moskova bu bağlamda Batılı ülkelerin girişimiyle gündeme gelen ve Esad yönetimine karşı yaptırım öngören üç karar tasarısını Çin'le birlikte veto etmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Rusya'nın Suriye'deki askeri, ekonomik ve jeopolitik çıkarları çok daha belirgindir. Öte yandan, 2011'in ortalarıyla birlikte Moskova ve Washington arasındaki ilişkiler, Arap Baharı dışında da gerginleşmeye başlayınca Suriye meselesi, Rusya'nın ABD'ye karşı kullandığı önemli bir koz haline gelmiştir. Bu açıdan, Moskova'nın Esad rejimine verdiği desteğin arkasında, bölgesel çıkarların korunması kadar ABD'nin Ortadoğu'daki nüfuzunu dengeleme arzusunun da bulunduğu söylenebilir. Hatta doğrudan Arap Baharı ekseninde olmasa bile, Rusya'nın İran'a yönelik politikasını da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Bu bakımdan, Rusya'nın, özellikle son dönemde, Ortadoğu'da giderek öne çıkan bir aktör haline geldiği görülmektedir. Ağustos 2013'te Guta kentinde yaşanan kimyasal saldırıdan sonra Esad yönetiminin elindeki kimyasal silahları uluslararası topluma teslim etmesini öngören sürecin mimarı olması ve 2014 başında Suriye'ye ilişkin olarak düzenlenen Cenevre Konferansı'nda etkin bir rol üstlenmesi de Moskova'nın bölgede yükselen nüfuzuna işaret etmektedir.

Son dönemde İran, Ürdün, Suudi Arabistan, Irak ve hatta İsrail gibi diğer bölge ülkelerinin de Moskova ile diplomatik temaslarının sıklaştığı dikkat çekmektedir. Mursi'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan darbe sonrasında ise Rusya ve Mısır'ın yeni yönetimi arasındaki siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler hızla gelişmeye başlamıştır. Örneğin Mısır'daki darbeye liderlik eden Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı Abdulfettah El Sisi ilk yurtdışı ziyaretini Moskova'ya gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret esnasında Putin, Sisi'nin cumhurbaşkanlığı adaylığını desteklediğini açıklamış, ayrıca iki ülke arasında iki milyar dolarlık bir silah satışı anlaşması yapıldığı iddia edilmiştir.

İç Siyasi Bağlam

Rusya'nın Arap Baharı'na yönelik politikasına yön veren üçüncü unsur ise bu sürecin Rus devlet adamları için temelde istikrarsızlık, huzursuzluk ve köktencilik ile eş anlamlı görülmesidir. Tunus'ta gösteriler başladığında dönemin devlet başkanı Medvedev'in bu olayları, nihai amaçları Rusya'da iktidar değişikliği yaratmak olan dış mihraklarla ilişkilendirmesi, bu açıdan oldukça önemlidir.

Aralık 2011'deki Rusya Devlet Duma'sı seçimleri ile Mart 2012'deki devlet başkanlığı seçimleri sonrasında Moskova ve St. Petersburg başta olmak üzere, Rusya'nın pek çok kentinde, Putin ve Medvedev'e karşı düzenlenen geniş katılımlı gösteriler de hatırlanırsa, Moskova'nın Arap Baharı'nın demokratik yansımalarından neden rahatsız olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Benzer bir rahatsızlık, eski Sovyet coğrafyasındaki diğer hükümetler tarafından da paylaşılmaktadır. Nitekim Ortak Güvenlik Anlaşması Teşkilatı'nın (OGAT) Ağustos 2011'deki gayri resmi zirvesinde, sosyal medya üzerinden örgütlenmeye karşı alınabilecek tedbirler tartışılmış ve üye ülkelerdeki anayasal düzeni korumak amacıyla gerekirse örgütün acil müdahale gücünün kullanılmasına karar verilmiştir.

Moskova'yı kaygılandıran diğer bir önemli husus ise; Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'da güç kazanan köktendinci grupların başta, Kuzey Kafkasya olmak üzere, Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki Müslüman topluluklarla ilişkilerinin güçlenmesidir. Özellikle Putin, Ortadoğu'da El Kaide ile bağlantılı bazı grupların faaliyetlerine karşı dünya kamuoyunu uyarmıştır. En son, Aralık 2013'te Volgograd'da düzenlenen bombalı intihar saldırıları, Soçi Kış Olimpiyatları öncesinde, Rus yetkilileri radikal terörist gruplarla ilgili olarak alarma geçirmiştir.

Sonuç olarak, Arap Baharı'na yönelik politikasını, bölgesel çıkarlar, küresel güç dengeleri ve iç siyasi bağlamı doğrultusunda belirlemeye çalışan Moskova, son dönemde, özellikle bölgedeki Rusya-ABD rekabeti açısından, önemli kazanımlar elde etmiştir. Ancak bu kazanımların, uzun vadede devam edip etmeyeceği, Suriye krizinin seyriyle yakından ilgili olacaktır. Özellikle Esad'ın, Suriye'de kaybeden taraf olması veya onun yer almayacağı bir geçiş hükümetinin işbaşına gelmesi durumunda, Rusya'nın bölgedeki etkisinin de önemli ölçüde mevzi kaybedeceğini öngörmek mümkündür. Bu nedenle, en azından kısa vadede, Moskova'nın Arap Baharı politikasında çok önemli bir değişim beklemek gerçekçi olmayacaktır.

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi

ORTADOĞU'NUN PROVA ODASI OLARAK LÜBNAN

Suriye iç savaşı, aslında Lübnan'ın da savaşıdır. Suriye'de iktidarın kimin eline geçeceği, Lübnan siyasetinin dengelerini de belirleyecektir.

Ceren KENAR

Lübnan için "Ortadoğu'nun laboratuarı" ifadesi sıklıkla kullanılır. Ortadoğu'nun etnik, dini ve mezhepsel çeşitliliği barındıran, Ortadoğu siyasetinde etkin ülkelerin aktif şekilde müdahil olduğu bir siyasi atmosferi taşıyan ve Ortadoğu'ya özgün olduğu iddia edilen problemlerin hemen hepsinin yaşandığı bir ülke olmasından dolayı, bu ifade Lübnan için özellikle anlamlıdır. Bununla beraber, Lübnan Ortadoğu açısından bir "prova odası" niteliği de taşımaktadır. Zira Lübnan'ın yakın tarihinde yaşadığı gelişmelerin önemli bir kısmı bölgenin geleceği açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Devrim ve Karşı-Devrim

Lübnan'da 2005 yılında eski başbakan Refik Hariri'nin suikast sonucu öldürülmesi akabinde, bir milyon Lübnanlının (toplam nüfusun dört milyon olduğu göz önünde tutulursa gösterinin büyüklüğü anlaşılabilir) Beyrut'un merkezinde toplanması, "Sedir Devrimi" olarak adlandırılan süreci başlattı. Bazı uzmanlar, 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Devrimi'ne ilham kaynağı olarak bu gösteriyi görmekte ve Arap devrimlerinin tarihini 2005 yılından başlatmaktadır. Sedir Devrimi bir koalisyonun ürünüydü ve temel amacı Lübnan siyasetini on yıllardır domine eden Suriye vesayetini ve işgalini sona erdirmekti. Gösteriler, bu anlamda başarılı olmuş ve birkaç ay sonra Suriye Lübnan'daki 30 yıllık işgalini sona erdirmek zorunda kalmış ve 17.000 askerini çekmiştir.

Ancak bu sürecin devamı bir karşı devrim niteliğindedir. 2006 yılında Hizbullah'ın bir roket saldırısı sonucu üç İsrail askerini öldürmesi ve iki askeri kaçırması sonucunda gerçekleşen İsrail-Hizbullah savaşı sonrası, Hizbullah Lübnan'da ciddi bir prestij ve güç kazanmıştır. Lübnan iç savaşını sona erdiren anlaşma olarak bilinen Taif anlaşmasına (1989) göre iç savaşta aktif olan tüm gruplar silah bırakırken, Hizbullah bu şarttan muaf tutuldu, çünkü Hizbullah'ın askeri gücü İsrail'e karşı, "direniş" unsuru olarak kullanılmıştı. Öte yandan, 2000'li yıllarda Hizbullah, askeri gücünü artan bir şekilde iç siyasette hakimiyet kazanmak için kullandı. 2008 yılında gerçekleştirdiği Beyrut kuşatması ve 2011 yılında gerçekleştirdiği "darbemsi" hükümet değişikliği, Hizbullah'ın askeri gücünü iç siyasette nasıl bir tehdit unsuru olarak kullandığının sarih örnekleridir. Dolayısıyla, 2005 yılında Sedir Devrimi ile Suriye (ve İran), Lübnan'da kısa süreli bir mevzi kaybı yaşadı, ancak hem Hizbullah hem de devam eden suikast dalgaları vasıtasıyla güçlerini yeniden konsolide etmişlerdir. Bu anlamda, Lübnan siyasetinin son 10 yılını bir "devrim" ve buna eşlik eden "karşı-devrim" olarak okumak abartılı olmayacaktır.

Mezhepçilik, Radikalleşme ve Suriye İç Savaşı

Bununla beraber Lübnan, mezhepçiliğin derinleşmesi açısından da, Ortadoğu'da bir prova odası işlevi görmüştür. Zayıf devlet yapısı ve iç savaş koşulları ile Lübnan,"rejim ihracı" politikası için İran'a uygun koşullar sağlamıştır. Şiiler üzerinde daha baskın olan Emel hareketi, bu gücünü İran'ın güdümündeki Hizbullah'a kaptırmıştır. Buna sosyolojik bir değişim de eşlik etmiş ve Hizbullah'ın güç kazanması ve tabanının genişlemesi ile Lübnan

Şiileri arasında dindarlaşma eğilimi görülmüştür. Lübnan'ın mezhebe dayalı yönetim şekli (confessionalism) doğrultusunda her mezhep, siyasal sistemde nüfus oranına göre temsil edilmektedir. Ancak bu sistemin en büyük mağduru, ironik bir şekilde, Lübnan nüfusunun çoğunluğuna haiz (tahmini %27) Şiiler olmuştur. Siyasi temsilden mahrum kaldıklarına inanan Lübnan Şiileri, güvence olarak silahlı güçten medet ummuşlardır.

Radikalleşme ve mezhepçi uyanışın, Lübnan'da sadece Şiiler arasında olduğunu söylemek yanlış ve taraflı bir bakış açısı olacaktır. Özellikle 2004 yılında başlayan ve Suriye rejimi tarafından koordine edildiğine inanılan suikast dalgasının hedefi, önde gelen Sünni siyasetçiler, din adamları ve kanaat önderleri olmuştur. Suriye rejiminin on yıllardır süren ve Lübnan Sünnileri arasında öfke yaratan vesayeti ve Hizbullah'ın agresif alan kazanma mücadelesi sonucu Lübnan Sünnileri arasında mezhepçi eğilimler artmıştır. Bu suikast dalgası sonucu, ılımlı Sünni siyasetçiler elimine edilmiş ve Selefi akımlar zemin kazanmıştır. Lübnan'da Selefi akımların tarihini 1960'lara kadar götürmek mümkün olsa da, bu akımların ciddi bir güç haline gelmesi Suriye iç savaşı ile mümkün olmuştur. Selefiliğin Lübnan'da mevzi kazanmasında Suudi Arabistan'ın etkisi de inkâr edilemez.

Suriye iç savaşı, aslında Lübnan'ın da savaşıdır. Suriye'de iktidarın kimin eline geçeceği, Lübnan siyasetinin dengelerini de belirleyecektir. Lübnanlı duayen tarihçi Kemal Salibi'nin Lübnan tarihi üzerine yazdığı bir kitabı, "Çok Odalı Bir Ev: Lübnan'ın Tarihi" (A House of Many Mansions: The History of Lebanon) şeklinde isimlendirmiştir. Söz konusu başlık, Lübnan tarihinde farklı grupların birlikte yaşama(ma) deneyiminin ne kadar önemli bir olgu olduğunu ifade eder. Lübnan'ı oluşturan farklı odalar arasında gerginlikler eksik olmazken, aynı zamanda Lübnan tarihi, odalar içi güç ve ideoloji savaşlarının da tarihidir.

Lübnan'ın iç savaş sonrası dönemin temel belirleyicisinin Sünni-Şii gerginliği olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu mezheplerin siyasi taşıyıcılarını homojen gruplar olarak görmek, bir yanılgı olacaktır. Lübnan'da yükselen Selefilik ve Suriye'deki radikal unsurların (örneğin Nusra Cephesi) Lübnan'da konuşlanması, Hizbullah kadar ılımlı Sünni siyaset için de tehlikedir. 14 Mart koalisyonunun ana unsurlarından Saad Hariri liderliğindeki Müstakbel Hareketi'nin bu tehlikenin farkında olduğunu parti mensuplarının beyanlarından görmek mümkündür. İç savaş döneminde bile silahlanmayan Sünni nüfusun radikalleşmesi, Sünni siyasetin alan kaybetmesine neden olacaktır.

Bununla birlikte Hizbullah'ın tabanında da, özellikle Suriye iç savaşında sağladığı aktif destek sonrasında, ciddi bir huzursuzluk olduğunu gözlemlemek mümkündür. Kitlelerini İsrail'e direniş söylemi ile konsolide eden bir hareketin sempatizanlarının çocukları Suriye'de Müslümanlarla savaşırken ölmektedir. Bu Hizbullah için ciddi bir meşruiyet krizi yaratmaktadır. Bu meşruiyet krizini aşmakta ise, Lübnan'da ve Suriye'de faal olan radikal unsurlar Hizbullah'ın yardımına hızır gibi yetişmektedir. Suriye'de Şiiler'i toptan imha etme amacıyla hareket eden tekfirci gruplara karşı savaştığını iddia eden Hizbullah, ciddi bir söylem değişikliğine gitmiştir. Anti-Siyonizm vurgusunu korumakla beraber, Hizbullah'ın yeni ve asıl "kurucu ötekisi" şu anda Sünni radikalizmdir. Beyrut'ta Hizbullah mahallelerini hedef alan ve hemen her hafta gerçekleşen bombalı saldırılar, Hizbullah tabanını varoluşşal bir tehdit karşısında birleştirmiş ve bu yeni söylemi benimsemelerini kolaylaştırmıştır.

Sünni radikalizmi, Hizbullah tabanını ortak düşmana karşı kenetlese de Şii nüfus arasında ciddi bir güvensizlik de yaratmıştır. İsrail-Hizbullah savaşı sonrasında zafer ve güç vurgusu ideolojisinin temel taşlarından olan Hizbullah, bu sefer tabanına bir zafer sunamamıştır. Günlük yaşamı zorlaştıran güvenlik tehdidi, Lübnan Şiileri arasında Hizbullah'ın Suriye müdahalesine karşı rahatsızlık ve Hizbullah'ın gücüne karşı güvensizlik yaratmaktadır.

Yeni kurulan ve hem 14 Mart hem de 8 Mart koalisyonunu içeren ulusal birlik kabinesinin önceliklerinden biri Lübnan'da güvenliği tesis etmek olacaktır. Bu anlamda, radikal Sünni grupların silahlı faaliyetlerini engellemek, normalde karşı kamplarda olan 14 ve 8 Mart koalisyonunun önceliği olacaktır. Kabineden beklentiler minumum düzeyde de olsa, bu girişim, yakından takip edilmeyi hak ediyor. Zira Sünni ve Şii siyasi yapıların mezhepçi radikalliğe karşı ittifak yapması, Lübnan'ı Ortadoğu için başka bir alanda daha "prova odası" haline getirebilir.

Doktora Adayı, Beyrut Amerikan Üniversitesi

ÜRDÜN SİYASETİNİN DEĞİŞ(E)MEYEN YÜZÜ: 'SİYASAL İSTİKRAR MI, REFORM MU?'

Nur KÖPRÜLÜ

Ürdün Haşimi Krallığı bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından bu yana, bölge ülkeleri içerisinde en istikrarlı rejimlerden birini temsil etmektedir. Ürdün, 1970-71 yıllarında Kara Eylül Olayları olarak bilinen iç savaş haricinde, Arap dünyasının diğer ülkelerine kıyasla görece olarak siyasal istikrarını korumuştur. Ürdün Krallığı, barındırdığı Filistinli mülteciler ile bölgenin en büyük Filistin diasporasına ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte, bölge içerisinde 1948-49 ve 1967 Arap-İsrail savaşları sonrasında Filistinli göçmenlere vatandaşlık veren tek Arap ülkesi konumundadır. Uluslararası Kriz Grubunun (ICG) verdiği rakamlara göre, resmi olarak Ürdün nüfusunun %43'ünü Filistinli kökenli Ürdünlüler oluştururken, gayri resmi rakamlar bu oranın %70 olduğuna dikkat çekmektedir. Gerek Filistinli göçmenlerin ülkedeki nüfus oranlarını değiştirmesi, gerekse yaşanan Arap-İsrail savaşları nedeni ile Ürdün hem Ortadoğu bölgesinde (özelde İsrail) hem de Batılı ülkeler (özelde ABD) açısından sürekliliği ve istikrarı önem arz eden bir ülke olmuştur.

Ekonomik olarak dışa bağımlılığı da eklendiğinde, Ürdün'de siyasal istikrar hem iç aktörler hem de ABD tarafından öncelikli bir konumda değerlendirilmiştir. Öte yandan, ülkedeki Doğu Yakalı (Ürdün kökenli Ürdünlü) ve Filistin kökenli Ürdünlü ayrımı veya dini kimliklerin ve aşiret kimliklerinin yarattığı toplumsal ayrışma ve farklılıklar, ortak hareket eden örgütlü bir muhalefet üretilmesine önemli oranda engel teşkil etmiştir. Tam da bu noktada, Ürdün'de kitle ve ideolojik tabanlı siyasi partileşme adımları sonuç vermemiş ve ülkenin en örgütlü ve ideolojik tabanlı hareketi Müslüman Kardeşler Cemaati (MK) olmuştur. MK, Kral I. Abdullah döneminde yasal bir statüye sahip olmuş, ardından da Arabizm, Baasçılık ve Nasırcı kimliklerin Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına aldığı ve solcu ve Arap milliyetçisi grupların Krallığa muhalefet oluşturduğu bir dönemde Haşimi Krallığı'nın yanında yer almıştır. Bu sebeple, MK'in Ürdün kolu Ortadoğu'daki diğer ülkeler ile kıyaslandığında Ürdün rejimi ile yakın ilişkiler kurmuş, hatta literatürde Ürdün Müslüman Kardeşler Örgütü 'tarafsız muhalefet/rejime bağlı muhalefet' olarak tanımlanagelmiştir. 1989 yılında ülkede siyasal liberalleşme politikaları hayata geçirilirken, MK siyasal partileşme sürecine girmiş ve İslami Hareket Cephesi (İHC), MK'in siyasi kanadı olarak 1992 yılından bu yana, ülke siyasetinde önemli bir aktör konumuna gelmiştir.

Siyasal Reform Süreçleri ve Arap Ayaklanmaları

Arap ayaklanmalarının Ortadoğu'yu etkisi altına almaya başladığı dönemden itibaren Ürdün de bu süreçlerden doğrudan etkilenmiş ve 2011 yılının Ocak ayında *Jayeen* (Geliyoruz) hareketi, Amman'da bir gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Çoğunlukla işçi, öğrenci, öğretmen ve milliyetçilerin temsil ettiği ve Ürdün kökenli Ürdünlülerin başlattığı ve örgütlediği bir hareket olan *Jayeen*, ülkede değişen ve değişmekte olan bazı dinamiklerin de sözcüsü olmuştur. Şöyle ki, Ürdün siyasi tarihinde siyasal ve toplumsal anlamda en önemli ve belirleyici muhalif grubu Filistinliler temsil etmiş ve yaşanan iç savaşın ardından Filistinliler ülkenin istikrarına yönelik en büyük tehdit olarak algılanmıştır. Ancak 1989 yılında Krallığın demokratikleşme yönünde attığı adımların da esas kaynağı olan Maan kentindeki ayaklanmalar ve yine 2002'de aynı şehirde yaşanan iç huzursuzluk, Ürdün'de Ürdün kökenli Ürdünlülerin de siyasal bir muhalefet oluşturacağına dair ilk ipuçlarını vermiştir. Çünkü, Maan kenti ülkedeki en önemli siyasi muhalefeti oluşturan Filistinlilerin yaşamadığı, nüfusun tamamını Ürdünlü Ürdünlülerin meydana getirdiği, Krallığın meşruiyetini destekleyen en önemli kalelerden

biri konumundaydı. Bu noktada, 2011 yılında Ürdün'de de etkisi hissedilen protestolar ve gösteri yürüyüşleri zaman zaman Filistinlileri de içermiş olsa da, söz konusu gösterilerin esasen Ürdünlüler tarafından yürütülmesi, Krallık açısından dikkate alınacak önemli bir husustur. Her ne kadar 2011 yılından bu yana ülkede MK ve İHC dışında yeni bir muhalefet odağı oluşmuşsa da, gösterilerin Krallığı hedef almamış olması ve temelde yolsuzluklarla mücadele, işsizlik ve siyasal reform talepleri üzerinden hareket alanı bulması, Arap dünyasında Ürdün örneğinin farklı bir zeminde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, Ürdün örneğini Arap Baharı sürecinden geçen diğer ülke analizlerinden farklı kılan hususları incelemek yerinde olacaktır. İlk olarak, Ürdün'ün Krallık ile yönetilegeliyor olması, ülkenin bölgedeki cumhuriyet ile yönetilen rejimlerden farklı bir konumda değerlendirilmesine olanak vermektedir. Tıpkı Fas gibi, Ürdün de Arap ayaklanmalarından ötürü siyasal anlamda krizler yaşamış, iki yıl içerisinde beş başbakan değişikliğine sahne olmuştur. Yine de monarşinin devamlılığı ve istikrarı, ülkedeki tüm aktörler tarafından öncelikli bir konu olarak değerlendirilmiştir. Aşiret bağlılıkları, Krallığın meşruiyetine dönük ülkede varolan ideolojik uzlaşı ve patronaj ilişkileri de bu yapıyı beslemektedir. Öte yandan, ülkedeki Filistinli-Ürdünlü ayırımı çok fazla dile getirilmese de, toplumsal anlamda farklı beklenti ve tercihlerin olduğu aşikârdır. Şöyle ki, siyasal reform tartışmalarında kritik olan noktalardan birisi, 1993 yılında yeniden düzenlenen seçim yasasıdır. Yasa uyarınca, ülkenin nüfus olarak en kalabalık bölgelerini temsil eden Amman, İrbid ve Zerka kentleri, Maan, Kerak ve Tafila gibi güneyde yer alan daha az kalabalık kentler ile kıyaslandığında Parlamentoya yeterli sayıda milletvekili gönderememekte, diğer bir deyişle varolan yasa 'nüfusa dayalı siyasal temsili' tam olarak tesis edememektedir. Bu noktada, Amman, İrbid ve Zerka gibi büyük kentlerin yoğunluklu olarak Filistin kökenli nüfusu barındırması, yasa değişikliği için gerekli olan toplumsal ve siyasal iradeyi zayıflatmaktadır. Yasanın tartışmalı bir hal almasının arka planına bakıldığında, Krallık 'Haşimi kimliğini' koruma çabası ile hareket ederken, beraberinde Filistinlilere 'alternatif bir vatan olma' retoriğini de güçlendirecek bir adım atmak istemektedir. Bu aşamada, ülkedeki siyasal reform süreçlerini geçmişe benzer şekilde rejimi korumaya yönelik hamleler olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim, 2012 Ocak ayında yapılan erken parlamento seçimlerinde de eskiye benzer bir tablo ortaya çıkmış, seçimlere katılım oranı oldukça düşük seyretmiş ve Krallık yanlısı vekillerin çoğunlukla temsil edildiği bir parlamento yapısı ortaya çıkmıştır.

Ürdün'deki siyasal reform süreçlerini bölgesel siyaset ve güç denklemlerinden bağımsız değerlendirmek çok kolay olmadığı gibi, Ürdün söz konusu dinamiklerin zaman zaman belirleyici olduğu bir örnek ülkeyi de temsil etmektedir. Örneğin, Arap ayaklanmaları Ürdün'de aslında 1989 sonrasında süregelen siyasal reform tartışmalarının gündeme taşınmasında bir zemin oluşturmuş ve bölgede yükselen siyasi aktörlerin başında gelen MK'in Ürdün muadilinin nev-i şahsına münhasır pozisyonuna yeniden dikkat çekilmesine sebebiyet vermiştir. İHC'nin Genel Sekreteri Hamza Mansour protestoların başladığı dönemde yaptığı açıklamada, monarşiye olan bağlılıklarını ve Haşimi Krallığı'nın meşruiyetini kabul ettiklerini, hükümetin değişimini, seçim yasasının yeniden düzenlenmesini ve seçilmiş bir başbakan talep ettiklerini ifade etmiştir. Bu noktada, İHC'nin 2012 yılındaki seçimleri, yeterli siyasal reform adımı atılmadığı gerekçesi ile boykot etmesi, Krallık ile MK arasında 1994'te İsrail ile imzalanan barış anlaşması sonrasında ortaya çıkan 'kırılgan' zeminin derinleşmekte olduğuna dair ipuçları vermektedir. MK, Ürdün Krallığı için bir taraftan -özellikle *Hizb al-Tahrir* ve *el-Kaide* bağlantılı olanlar gibi- radikal grupların zayıflatılmasına ve ılımlı İslami hareketin güçlenmesine imkân sağlarken, diğer yandan MK'in içerisindeki ideolojik ayrışmalar, Krallık ile inşa edilen tarihsel yakınlığın değişen bölge denklemleri ile yeniden inşa edilmekte olduğuna işaret etmektedir. Yakın zamanda Ürdün ve MK arasındaki ilişkinin seyri, ülkedeki iç dinamiklerle alakalı olduğu kadar bölge siyaseti ile de doğrudan ilişkili olacaktır. Çünkü, Mısır'daki Mursi yönetiminin askeri bir müdahale veya darbe ile alaşağı edilmesi Krallık tarafından destek görürken, MK tarafından endişe ile bakılmıştır.

Son olarak, Suriye'deki durumun belirsizliği ve Ürdün'de her geçen gün sayıları artan Suriyeli mülteciler, ülkeyi zoraki olarak mülteciler ülkesi konumuna getirmiştir. Filistinli, Iraklı ve Suriyeli mültecilerin yarattığı ekonomik zorluklar, Krallığın siyasal istikrar arayışını öncelikli kılarken, siyasal reform taleplerinin ikincil planda ele alınacağını açıkça ortaya koymaktadır.

Yrd. Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi

AFGANİSTAN'DA BAŞKANLIK SEÇİMLERİNE DOĞRU

2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi Afganistan'ın demokratikleşmesi yolunda önemli bir adım olarak görülüyor. Çünkü ülkenin siyasi tarihinde ilk defa, seçilmiş bir başkan, koltuğunu seçilmiş başka bir isme bırakıyor olacak.

Salih DOĞAN

Afganistan halkı, 5 Nisan 2014 tarihinde gerçekleşecek olan Cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanmak için sandık başına gitmeye hazırlanıyor. 11 Eylül saldırıları ve akabinde gerçekleşen ABD önderliğindeki uluslararası müdahaleyi takiben Almanya'da imzalanan Bonn Anlaşması ile Aralık 2001'den bu yana Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Hamid Karzai, Afganistan Anayasası'ndaki iki dönem kısıtlamasından dolayı tekrar başkan adayı olamadı. 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi Afganistan'ın demokratikleşmesi yolunda önemli bir adım olarak görülüyor. Çünkü ülkenin siyasi tarihinde ilk defa, seçilmiş bir başkan, koltuğunu seçilmiş başka bir isme bırakıyor olacak.

NATO ve ABD askerlerinin 2014 sonu itibarıyla Afganistan'dan çekileceği çok önceden açıklanmıştı. Cumhurbaşkanlığı seçimiyle birlikte önümüzdeki 9-10 aylık süreç oldukça önem kazanmış oluyor. ABD ile yapılan İkili Güvenlik Anlaşması'nı Hamid Karzai'nin halen imzalamayarak seçilecek yeni başkanın kararına bırakmış olması da bu seçimin önemini artıran diğer bir husus. Kısacası Geçiş Süreci'nin (*Transition Process*) tamamlanarak Dönüşüm On Yılı'nın (*Transformation Decade*) başlayacağı 2014 sonuna kadar geçecek zaman dilimi ve Afganistan'ın geleceği açısından önümüzdeki başkanlık seçimi oldukça önemli.

Seçim ve Etnisite Kartı

Başkanlık yarışı için aday olmaya hak kazanan 11 isimden sadece Abdullah Abdullah, etnik olarak Tacik iken, diğer 10 adayın tamamı Peştu kökenli isimler oldu. Başkan yardımcısı adaylarında ise etnik çeşitliliğin sağlanmış olduğunu söylemek mümkündür. Afganistan'da hiçbir etnik grup, nüfus olarak çoğunluğu oluşturmadığından her aday, yarışı kazanabilmek amacıyla diğer etnik gruplara da hitap etmek zorundadır. 2014 seçimlerinde adaylardan çoğunun bu stratejiyi benimsemiş olması, bu öngörüyü doğrular niteliktedir.

Adaylar Kimler?

Başkan adayları içerisinde öne çıkan birkaç isim var. Bu isimlerden belki de en kuvvetlisi, son seçimlerde %30 oy alan Abdullah Abdullah. 2001-2005 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Abdullah, 2009 sonrasında Değişim ve Umut Koalisyonu'nu (*Coalition for Change and Hope*) kurarak ana muhalefette yer aldı. Afganistan'ın kuzey bölgesinin güçlü isimlerinden Belh Eyalet Valisi Ata Muhammed Nur'un tam desteğini alan Abdullah, başkanlığın en önemli adaylarından birisidir.

Öne çıkan diğer bir isim ise son seçimlerde sadece %3 oy alabilen Maliye eski Bakanı Eşref Gani Ahmedzai. Ülkenin en önemli entelektüeli olarak görülen Ahmedzai'nin birinci başkan yardımcısı adayı ise Afganistan'ın en tartışmalı isimlerinden biri olan Özbek General Raşit Dostum oldu. Dostum son seçimlerde Karzai'ye açıktan destek vererek Özbeklerin oylarında belirleyici rol oynamıştı. Ahmedzai, ikinci yardımcı olarak da Adalet eski Bakanı ve halen Yüksek Eğitim Bakanlığı yapan Server Daniş'i seçerek Hazaraların da oylarını kazanmayı hedefliyor.

Hamid Karzai'nin ağabeyi Kayyum Karzai de adaylar arasında bulunuyor. Fakat Başkan Karzai'nin hiçbir adayı desteklemeyeceğini açıktan dile getirmesi ile birlikte ağabey Karzai yarışta yalnız kalmış oldu. Bonn Konferansı sonrası süreçte önemli bir rol oynayan Zalmay Resul de Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa ederek adaylığını açıklayan diğer bir isim oldu. Afganistan eski Kralı (1933-1973) Zahir Şah'ın torunu ve Afganistan Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk devlet Başkanı (1973-1978) Muhammed Davud Han'ın yeğeni Serdar Muhammed Nadir Naim de adaylar arasında yer aldı.

Bu isimlerin dışında Hizb-i İslami üyesi Kutbeddin Hilal, Savunma eski Bakanı Abdul Rahim Vardak, Nangarhar eski Valisi Gül Aga Şirzai, diskalifiye olan adayların da desteğini alan Hedayat Amin Arsala, eski Cihadi liderlerden Abdul Rab Rasul Seyyaf ve eski Parlamenter Davut Sultansoy da adaylar arasında bulunuyor.

Hiçbir adayın ilk turda %50'den fazla oy alması beklenmiyor. En çok oy alan iki ismin yarışacağı ikinci turun en güçlü adayları ise Abdullah Abdullah ve Eşref Gani Ahmedzai olarak görülüyor. Abdullah›ın en büyük dezavantajı, kendisi de yarı Peştu (yarı Tacik) olmasına rağmen yarıştığı adayların tamamının Peştu olmasıdır. Karzai'ye yakınlığı ile bilinen Ahmedzai'nin başkan yardımcısı adayları üzerinden toplayacağı Özbek ve Hazara oyları kendisini yarışın en güçlü isimlerinden biri yapacaktır. Yine de sonuca etki edecek en önemli oylar, halkın %42'sini oluşturan Peştu halkın oyları olacaktır.

Özgür ve Adil Bir Seçim

Seçim kampanyasının başladığı ilk günden bu yana, seçimlere hile karışmaması ve özgür ve adil bir seçimin gerçekleştirilmesi temennisi, istisnasız bütün adayların vurgulamış oldukları bir konudur. 2009 seçimleri, adayların bu konuda gösterdikleri hassasiyeti daha anlaşılır kılmaktadır. Bağımsız Seçim Komisyonu'nun bağımsızlığının ve Seçim Şikayet Komisyonu'nun milliliğinin seçimlerden daha çok tartışıldığı 2009 seçimleri, tam bir başarısızlık ve hayal kırıklığı olarak kayıtlara geçerken, bugünkü adayların haklı tedirginlikler içerisinde olduklarını hatırlatmaktadır.

Güvenlik Durumu ve Taliban Tehditleri

Başkan adayları, 2 Şubat-2 Nisan tarihlerinde gerçekleşecek olan seçim kampanyalarına sıkıntılı başladılar. Taliban'ın seçimleri boykot ettiğini ve süreci bozmaya yönelik saldırıları artırarak devam ettireceğini açıklaması halihazırda var olan güvenlik korkularının artmasına yol açtı. Bazı büyükelçilik raporlarına göre başkent Kabil'de gerçekleştirilen saldırıların aylık ortalaması, 2008 sonrası dönemin en yüksek seviyesine ulaştı.

Seçim kampanyasının ilk gününün kanlı son bulması da bu sürecin ne kadar zor geçeceğinin bir diğer göstergesi olmuştur. Afgan Milli Güvenlik Güçleri'nin seçim öncesi ve sonrasında güvenliği tamamen sağlamaya yeterli olmadığı görülmektedir. Bu süreç boyunca Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nün (ISAF) de Afgan güçleri ile birlikte gerektiği zaman sahada görev alması gerekecektir.

Seçim günü, açılabildiği kadar oy merkezinin açılması ve bunların güvenliğinin sağlanması, katılım oranının yükselmesini sağlayacak unsurların başında gelmektedir. Katılım oranının yüksekliği de tarafların seçimi sahiplenme ve sonucu kabullenme olasılığını artıracaktır. Bunun yanında, sahte oy merkezlerinin açılmasının önüne geçilmesi de büyük çaplı hilebazlığın önünü kesecektir. Bunların sağlanabilmesi ve halkın güvenle oy merkezlerine gidebilmesi de güvenlik tedbirlerinin çok sıkı bir şekilde alınmış olmasıyla sağlanabilir.

Ayrıca, Seçim Kanunu, oy verme işlemi başladıktan sonra sonuçlar açıklanıncaya kadar geçen zaman diliminde herhangi bir adayın ölmesi halinde, seçimlerin yeniden yapılması gerektiğini belirtmektedir. Taliban'ın başkan adaylarına yönelik açık tehditleri göz önünde bulundurulduğunda bu durum, güvenliğin önemini fazlasıyla ortaya koymaktadır.

ABD'nin Yaklaşımı

ABD yönetimi ile Karzai arasında uzun süredir yaşanan karşılıklı güvensizliğin had safhaya ulaşması, ABD'yi artık "gelen gideni aratmaz" pozisyonuna getirmişti. Karzai yönetiminin Taliban ile gizli görüşmeler yaptığının ortaya çıkması ve Taliban'a yakın 65 ismin Bagram Cezaevi'nden serbest bırakılması ise ABD tarafında bardağı taşıran son damla oldu. Afganistan'a yapılan finansal yardımların seçim sonrasına kadar kesilmesi ihtimali bile ABD senatosunda tartışılmaya başlandı.

Karzai'nin tutumu, ABD yönetimini 2014 sonrasında Afganistan'da asker bulundurmasına imkân tanıyacak olan Güvenlik Anlaşması'nı da yeni seçilecek başkan ile imzalamaya zorlamaktadır. Adaylar arasında öne çıkan isimlerin tamamının anlaşmayı imzalayacağını belirtmiş olması ise ABD yönetiminde yeni seçilen isimle daha kolay uzlaşılabileceği fikrini yerleştirmiştir. 2014 sonrası için Afganistan'da yaklaşık 10.000 asker konuşlandırmayı planlayan ABD, anlaşmanın hiç imzalanmaması halinde ise yıl sonu itibarıyla bütün askerlerini geri çekme kararından geri adım atmayacak gibi durmaktadır.

Seçim Sonrası Afganistan

Başkanlık yarışında öne çıkan adayların, hem başkanlık münazaralarında hem de seçim kampanyalarında yaptıkları açıklamalara bakılırsa yeni başkan, uluslararası aktörler ile daha koordineli çalışacak bir isim olacak gibi gözükmektedir. Seçim sonrası oldukça kritik bir döneme girecek olan Afganistan'da bu biraz da gereklidir. Nitekim rüşvet ve yolsuzlukla mücadeleden uyuşturucu ticaretine, insan (özellikle kadın ve çocuk) haklarından iyi yönetişime kadar çok geniş bir yapılacaklar listesi bulacak olan başkanın, uluslararası aktörlerin yardımı ve desteğini almadan bu yükün altından kalkması adeta imkânsızdır.

Ekonominin ciddi oranda uluslararası yardımlara bağlı olduğu ve güvenlik durumunun özellikle son aylarda 3-4 sene geriye gittiği Afganistan'da önümüzdeki seçim, Afgan halkı için de hayati bir ehemmiyet taşımaktadır. Başarıyla verilecek bir seçim sınavı, güvenlik ve istikrarın sağlanması ile halkının geleceğini yönetebilecek, kendi kendine yeten bir yönetimin ortaya çıkması açısından büyük önem arz etmektedir.

Araştırma Görevlisi, Keele Üniversitesi

"Yeni" Çözüm Süreci:

İsrail-Filistin Barışında Kaygı Sürekliliğinden Beklenti Yönetilebilirliğine mi?

Yeni barış sürecinde" sorunun ve çözümün tarafı olan Filistin Yönetimi, Hamas ve İsrail farklı beklentiler ve kaygılar taşımaktadır.

Umut KOLDAŞ

29 Temmuz 2013'te ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin girişimleriyle başlayan "yeni barış süreci", barış/değerler odaklı idealistlere göre İsrail ve Filistin Yönetimi ilişkilerinde kalıcı barışı hedefleyen yapısal bir değişim çabasını ifade etmektedir. Fayda/çıkar odaklı realistlere göreyse "yeni barış süreci", Arap Baharı sonrası yapıbozumuna uğramakta olan Ortadoğu dengelerini kontrol altına almaya yönelik stratejik bir adımdır. Başlangıçta 9 ay sürmesi öngörülen barış sürecinde uzlaşmazlığın temelini oluşturan egemenlik hakları, güvenlik, yerleşimciler gibi sorunlara yapısal çözümler üretmek ve uygulamaya geçirmek için bu zamanın yeterli olup olamayacağı ciddi bir şekilde sorgulanmıştır. Nitekim "yeni barış sürecinde" sorunun ve çözümün tarafı olan Filistin Yönetimi, Hamas ve İsrail farklı beklentiler ve kaygılar taşımaktadır.

İsrail'in Kaygıları ve Beklentileri

İsrail, özellikle Mahmud Abbas'ın Birleşmiş Milletler (BM)'deki devlet ilanı çıkışından sonra, tek taraflı ve belli bir kontrol mekanizması tarafından yürütülmeyen bir Filistin Devleti inşa süreci istememektedir. Filistin'de böylesi bir devletleşme sürecinin, Arap Baharı sonrası Suriye, Lübnan ve Mısır gibi ülkelerdeki belirsizlikle birleştiğinde, İsrail, kendi açısından ekonomik, politik ve güvenlik maliyetinin yüksek olacağını hesaplamaktadır. Tek taraflı kontrol dışı bir devletleşme sürecinin, bölgedeki "radikal gruplar" tarafından İsrail'e karşı yürütülen mücadelenin aracı haline getirilebileceğini öngörmektedir. Bu anlamda, İsrail'in son dönemdeki farklı inisiyatifleri, örneğin ABD'den Mısır'da iktidarda bulunan askeri rejime destek vermesini talep etmesi, aslında bu kontrol edilmesi zor olan belirsizlik ortamını kendi açısından biraz daha kontrol edilebilir ve yönetilebilir kılma istencinden kaynaklanmaktadır.

İsrail, eğer Filistin'de Filistinli bir devlet inşa süreci yaşanacaksa bunun kendisi tarafından kontrol edilebilir ve yönetilebilir bir süreç olmasını istemektedir. İsrail'in bu süreç içinde egemenlik konusunda öne çıkan temel beklentileri şunları içermektedir: Filistin Yönetimi'nin İsrail devletini ve onun Yahudi niteliğini tanıması, İsrail'in Yahudiler için bir anavatan olduğu gerçeğini kabul etmesi ve İsrail'e yönelik sistemli bir şekilde yürütülen tahriklerin önlen-

mesi. İsrail, güvenlik alanında ise, Mahmud Abbas ve Hamas çekişmesinde muhatap sorunu yaşadığı Filistin "devletimsi yapısının" devlet sorumluluğunda olduğunu ispat etmesini ve bunun için de güvenlik alanında İsrail'i rahatlatacak bir dizi önlem almasını beklemektedir. Bu önlemlerin en başında, İsrail karşıtı gruplara silah akışının ve lojistik desteğin kesilmesi yoluyla karşı-önlem alınması bulunuyor. Ancak Filistinli muhataplarından bu önlemlerin alınmasını talep eden İsrail, gerek egemenlik gerekse güvenlik konularında geçiş süreci tamamlanana değin mutlak kontrolü elinden bırakmayı istememektedir.

Mahmud Abbas Liderliğinin Kaygıları ve Beklentileri

Mahmud Abbas, Filistin devlet inşa sürecinde başat unsur olmayı arzu etmektedir. Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze'de egemenliklerine ulaşma ve devletleşme sürecinin İsrail güdümünde bir kontrol sistemi tarafından yürütülmesini istememektedir. Filistinlilerin "Geri Dönüş" hakkına vurgu yapan Abbas, Yahudi yerleşimcilerin Filistin egemenliğinde bulunan topraklardan tasviye edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Güvenlik konusunda ise Abbas yönetimi, İsrail'in Batı Şeria'daki güvenlik tekelinden rahatsızlığını sürekli dile getirmektedir. Bu bağlamda Abbas, Filistin topraklarının güvenliği üzerindeki İsrail kontrol tekelini kaldırmak için uluslararası güvenlik yapılanmalarını taraflararası pazarlıklarda araçsallaştırmaya çalışmaktadır. Filistin'in mevcut güvenlik kurumlarıyla Batı Şeria'nın iç ve dış güvenliğini sağlayabileceğinden emin olamayan Abbas, Filistin egemen devletinin silahlı kuvvetleri bu yetkinliğe ulaşıncaya dek bir geçiş dönemi öngörmektedir. Bu geçiş döneminde NATO gibi uluslararası güvenlik kurumlarının güvenliği sağlayabileceğine dair bir öneride bulunmaktan da çekinmemektedir. Abbas'ın barış görüşmelerinde NATO'nun 5 yıllık bir süreç için Filistin bölgelerinin güvenliğini sağlaması önerisi taraflararası güvenlik sorununa İsrail tekeli dışında bir alternatif sunma açısından önem taşımaktadır. NATO'nun içinde bulunacağı ve Abbas yönetimindeki güvenlik güçleriyle eşgüdümlü çalışacağı bir güvenlik yapısı, iç güvenlik açısından Abbas'ın, Hamas ve diğer Fetih karşıtı grupların faaliyetlerini daha rahat kontrol edebilmesini sağlarken dış güvenlik açısından da İsrail'in herhangi bir güvenlik ihlalinin sorumluluğunu Filistin Yönetimi'ne yükleyerek gerçekleştirebileceği askeri operasyonların meşruluk zeminini zayıflatabilir.

Hamas Liderliğinin Kaygıları ve Beklentileri

Barış görüşmesinin ilk aşamalarından itibaren Hamas'ın önde gelen yöneticileri, Mahmud Abbas ve İsrail ile barış masasına oturan diğer görüşmecilerin Filistin ulusal uzlaşısının temsilcileri olmadığını ve bu anlamda Filistin halkı adına barış görüşmeleri yapmaya yasal yetkilerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Hamas, Filistin Devleti inşa sürecinin Mahmud Abbas ve Fetih liderliğinin tekelinde ve İsrail ile görüşülerek yönetilmesini özümsememektedir. Hamas'ın ileri gelenleri, barış süreci olarak takdim edilen görüşmelerin aslında içi boş ve Filistinlilerin egemenlik haklarını hayata geçirmekten uzak olduğunu ve hatta Filistin davasını tasviye etmeyi amaçladığını belirtmektedirler. Hamas, barış görüşmelerini taktiksel bir hareket olarak değerlendirmekte ve Hamas'ın bu süreçten somut bir beklentisi bulunmaktadır. Mısır'daki rejim içi değişiklik nedeniyle bu ülkeden eskisi kadar destek alamayan ve Suriye'deki belirsizlik devam ederken bu ülkedeki muhalif gruplarla yapacağı iş birliğinin kendisi açısında olası risklerini değerlendiren Hamas, radikal adımlar atarak sürecin seyrini tümden değiştirebilecekmiş gibi görünmemektedir. Bekle-gör politikası ile süreç hakkında eleştiriler yapmakta ve bölgenin Arap/Müslüman halklarına destek çağrısında bulunmaktadır. Böylelikle Hamas, kontrollü bir yıpratma stratejisiyle çözüm sürecinin başarısızlığa uğramasını beklemektedir.

Sonuç olarak, "yeni barış sürecinde" tarafların kaygıları hüküm sürmeye devam ettikçe, beklentilerin yönetilebilirliği zorlaşmaktadır. Kaygı kontrolünü sağlayabilecek karşılıklı güven ve fayda zemini yaratılmadıkça bu sürecin de yapısal çözüm ve kalıcı barış üretme açısından önceki süreçlerden çok da farklı olması mümkün görünmemektedir. Filistin ve İsrail toplumları ile onları temsil eden yönetici/yürütücü kadrolar, kaygılarının esiri oldukları sürece, taraflarca atılan tüm adımlar günü kurtarmaya yönelik geçici önlemlerle sınırlı kalmaya devam etmektedir. Bu durum, bölgede sorunun özünü oluşturan yapıyı kökünden sarsacak devrimci bir çözüme yönelik umutları azaltırken, kendi içinde dönüşen evrimci çözümsüzlüğün baskınlığını sürdürmektedir.

Yrd. Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi

AFAD BAŞKANI: "TÜRKİYE BAŞARISINI TECRÜBESİNE, SİSTEMLİ OLMASINA VE SİYASİ İRADESİNE BORÇLU"

DR. FUAT OKTAY: 1964 yılında Yozgat'da doğdu. 1985 yılında, Çukurova Üniversitesi, İşletme Bölümü'nden mezun olduktan sonra üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1990 yılında, ABD Wayne State Üniversitesi'nde İmalat Mühendisliği alanında yüksek lisans ve İşletme alanında MBA programlarını tamamladı. Beykent Üniversitesi'nde Dekan Yardımcılığı ve İşletme Bölüm Başkanlığı da yaptı. THY A.Ş.'de Stratejik Planlama ve İş Geliştirme, Satış ve Pazarlama, Üretim Planlaması ve Bilgi Teknolojilerinden sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürüttü. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nda Türk-İngiliz, Türk-Alman ve Türk-İspanyol İş Konseyleri Yürütme Kurulu üyeliklerinde bulundu. Dr. Fuat OKTAY, 2 Ocak 2012 tarihinden beri T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı görevini yürütmektedir.

ORSAM: Suriye krizinin genel gelişimine baktığımızda mülteciler önemli bir boyut olarak öne çıktı. Türkiye her ne kadar krize hazırlıksız yakalanmış ve yoğun bir mülteci akımıyla karşı karşıya kalmış olsa da bununla başa çıkma ve bunu yönetme konusunda çok başarılı bir performans sergiledi. Çeşitli şekillerde Türkiye dışında yaptığımız temaslarda bunu ayrıca gözlemliyoruz. Burada izlenen stratejiyi kısaca özetleyebilir misiniz, başarının arkasında yatan faktörler nelerdir?

Dr. Fuat Oktay: Öncelikle, hoş geldiniz demek istiyorum. Ben de ORSAM ile görüşlerimizi paylaşıyor olmaktan duyduğum memnuniyeti ifade etmek isterim. Başarı hepimizin başarısı aslında. Biz bunu, Türkiye'nin başarısı olarak görüyoruz. AFAD olarak biz, bir ortak gücü harekete geçirdiğimizi, Türkiye'nin ortak gücünü harekete geçirdiğimizi düşünüyoruz. Mart-Nisan 2011, mülteci krizinin ilk ortaya çıktığı dönem ve şu an itibariyle neredeyse 3 yılı tamamladığımız bir süreçten bahsediyoruz. Bu 3 yıl sonunda şu anda Türkiye'de 800 bini aşkın geçici koruma statüsüne sahip mülteci söz konusu. Yani biz mülteci diyoruz, ama resmi olarak mülteci statüsünde değil misafirlerimiz; kendilerine koruma altında bir statü vermiş bulunmaktayız. İlk günden itibaren Sayın Başbakanımızın da talimatıyla açık kapı politikası uyguladık. Yani, Türkiye bütün her şeyiyle kapılarını açacağını ifade etti. Komşusunda devam eden bir dram, bir zulüm var ve insanların üstüne, evlerinin üstüne, bombaların yağdığı bir ortamda, insanlar kendilerine güvenli bir yer ararken Türkiye kapılarını açtı. Bunun koordinasyonu aşamasında ilk günlerden itibaren AFAD öne çıktı.

> Bizim AFAD ve Türkiye olarak yaptığımız tamamen sistemli hareket etmek oldu. Başarının altında yatan ana etmen de budur.

Bizim yaptığımız çalışmalar sürekli ileriye dönük, uygulanabilir ve çok güçlü bir şekilde planlanan lojistik bir boyuta sahip ve bunu siyasi olarak ciddi bir kararlılık ile açık kapı politikası adı altında uyguladık. Yine, siyasi anlamda hükümetin her türlü imkânıyla arkamızda olması, bütün lojistik faaliyetleri yürütmemiz için sadece mali boyutta değil, her alanda en büyük yardımcımız oldu. Yine bir başka önemli unsur da bizim bu hizmeti verirken bütün kurum ve kuruluşlarımızın ortak gücünü harekete geçirmemizdi. Bu süreçte, bütün kurum ve kuruluşlarımızın hazırlık düzeyi ile kapasite ve kabiliyetlerinin ileri düzeyde olduğunu gösterdik. Hepsinden önemlisi, Türk insanının sıkıntıda olana misafirperverliğini her alanda göstermesiydi. Demek istediğim Türk insanının sadece sıkıntıda olana kucağını açması değil, buna ek olarak sofrasını, kapısını açması, bu süreci bizim için daha kolay kıldı.

Bu bağlamda özellikle ifade etmemiz gereken bir faktör var. Bizim AFAD ve Türkiye olarak yaptığımız tamamen sistemli hareket etmek oldu. Başarının altında yatan ana etmen de budur. Sistemden kastımız da gelenlere sadece barınma ve beslenme hizmeti sunmak değildir. Biz asla böyle bir şey düşünmedik. Biz dedik ki; öyle bir sistem kuralım ki bu sistem sürdürülebilir olsun, bu sistem geliştirilebilir olsun ve bu sistem modüler olsun. Yani, sistemi parçalara ayırıyor olabilelim ve bu parçaları genişletebilelim veya daraltabilelim. Farklı alanlarda, farklı isteklere daha esnek bir yapıda cevap veriyor olabilelim istedik. Dolayısıyla günübirlik ihtiyaçlara cevap vermekle yetinmedik. Tamamen böylesi bir sistemin geliştirilmesine odaklandık.

Başarımızın altında yatan sebepleri çok basit bir şekilde bu çerçevede ifade edebilirim.

Geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler genelde iki kategoride değerlendiriliyor. Kamplarda kalanlar ve kamp dışında kalanlar. Özellikle kamplardaki fiziki altyapı konusunda Türkiye'nin başarısı uluslararası alanda da takdir edilen bir konu. Genel anlamda kamplardaki mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz bugüne kadar kamp ya da geçici barınma merkezi ismini kullanmaktan kaçındık ve yine dikkat edersiniz ki biz hep çadırkent veya konteyner kent demeye çalıştık. Gelen insanlara mülteci veya geçici koruma altındaki insanlar da demedik; orada da misafir kelimesini kullandık ve bunu da bilinçli olarak yaptık. Bu da sistemimizin bir parçasıydı. Konteyner kent veya çadırkent dedik, çünkü gelenler bir zulümden, bir savaştan kaçtılar. Buraya geldiklerinde, ne kadar iyi olursa olsun, sonuçta bir kampta yaşıyorlardı, ama ismini kent koyalım ki en azından

bir kentte yaşadıkları psikolojisine sahip olsunlar istedik. Misafir dedik ki kendi çalışanımız da evindeki misafirine nasıl davranıyorsa bu kentlerde yaşayan insanların da bir misafiri olduğunu, o incelikle hareket etmesi gerektiğini düşünsün istedik. Yani sadece siyasi veya yasal sebeplerden dolayı bu hizmeti yapmasın istedik.

Şimdi kamplar özelinde az önce sistem dediğimiz unsurun içeriğinde ne var ona gelirsek; her şeyden önce bu kentlerimizde çok güçlü bir altyapı kurduk. Örneklemek gerekirse, su, elektrik ve internete kadar varan iletişim altyapısı götürdük. Yollar ve mahalleler yaptık ve bütün her şeyiyle 15 veya 20 bin nüfuslu bir şehre gittiğiniz zaman orada gördüğünüz her şeyi bizim kamplarımızda bulabilirsiniz. Gittiğinizde bir okul kampüsü bulursunuz mesela; çocuğu oraya aldığımızda bütün o savaş ortamını, yaşadığı sıkıntılarını, stresini unutur. Bu ortam bizim kampüs ortamlarımız ile aynıdır, aynı kaliteye sahiptir. Diğer taraftan, hastanelerimize baktığınızda bütün her şeyiyle bir poliklinik hizmetinin tam donanımlı boyutta verildiğini, kendi hastanelerimizde ve sağlık merkezlerimizde sunulan hizmetlerin pek çoğunun arz edildiğini ve aynı hassasiyetle çalışanlarımızın, doktorlarımızın ve sağlık personelimizin bu hizmeti verdiğini görürsünüz. Diğer taraftan, bir lojistik merkezimiz vardır ve bu lojistik merkezimiz, gıda ve giyim gibi her açıdan donanımlıdır.

Şimdi bütün bu çalışmaların arka planında yine bir sistem vardır. Sadece kamplarımızda şu an 220 bin kişi kalıyor ve 22 tane kampımız var; bunlara baktığınızda ortak standardı görürsünüz. Hangi kampımıza, ne zaman giderseniz gidin bir ortak standart bulursunuz. Örneğin,10 farklı ilimizde 22 kampımız var ve kamplarımızdaki okullarımızda yaklaşık 63-64 bin öğrencimiz var. Bunlar ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri. Hatta bu sayıları sizinle paylaşacak olursam, bugün itibariyle bizim yaklaşık 6.300 okul öncesi öğrencimiz, 31 bine yakın ilkokul öğrencimiz, 17.600 ortaokul öğrencimiz ve 7.900'e yakın lise öğrencimiz var. Yine, buralardan mezun olanlar şimdi üniversiteye başlıyorlar. 2.800 tane öğretmenimiz var; bunların 2.300'ü Arapça bilen, Arap öğretmenler ya da Arap kökenli öğretmenlerimiz. Dahası, bunların 500'ü yine Milli Eğitim Bakanlığımız bünyesindeki Türk öğretmenlerimiz. Dolayısıyla burada şunu yapıyoruz: Milli Eğitim Bakanlığına diyoruz ki biz altyapıyı kuruyoruz, okullarımızı kuruyoruz, ama bunun uzmanı biz değiliz. Demek istediğim burada Milli Eğitim Bakanlığımız var ve

bütün her şeyi ile bunun uzmanı olan, yani müfredatın ne olacağıyla ilgilenen, standartların belirleneceği ve sürdürülebilir bir kalitenin sağlanacağı bir sistemin uzmanı. Milli Eğitim Bakanlığımızı davet ediyoruz ve diyoruz ki siz bu sistemin sürdürülmesinden sorumlusunuz. Aynı zamanda diyoruz ki, siz kamp yönetimine karşı da sorumlusunuz. "Lojistiği biz sağlarız hizmeti siz sağlarsınız", ama kamp yönetiminin belirlediği standartlar çerçevesinde. Müthiş bir işbirliği, burada harika bir şekilde devam ediyor.

Şu anda dediğim gibi, belki de dünyadaki en kaliteli hizmeti veriyoruz. Aynı sistemli yaklaşımı hastanelerimizde de uyguluyoruz. Sağlık Bakanlığımıza dönüyoruz ve diyoruz ki, 'tamam biz hastanemizi kurarız, ama bunun standartları sizde. Buradaki uzman sizsiniz.' Bu defa Sağlık Bakanlığımız ile masaya oturuyoruz ve diyoruz ki "kurulumdan sonraki hizmetin kalitesi ve sürdürülebilirliği de sizdedir." Oraya baktığımızda da bugüne kadar verdiğimiz yaklaşık 2.milyon 400 bin poliklinik hizmetimiz var. Bu ciddi bir rakam. Şimdi onun ötesinde 300 bine yakın hastanelerde yatan hastalara verdiğimiz hizmetlerimiz var. 40 bine yakın ameliyatımız var. 10 bini aş-

kın doğumumuz var kamplarımızda. Bir başka yere bakıyoruz, mesela, işin yemek, gıda boyutuna. Tarım Bakanlığımıza diyoruz ki "gıda güvenliğinde biz, sizi sorumlu tutarız." Herhangi bir gıda zehirlenmesine karşı doğrudan siz sorumlu olacaksınız, dolayısıyla gıda güvenliğini sağlıyor olacaksınız.

Zaten Türkiye'de sağlanan bir altyapı var, bir tecrübe var ve onu kamplara yansıtıyoruz; kamp yönetimine de bizlere de karşı sorumlusunuz diyoruz. Diğer tüm birimlerimizde aynı şekilde davranıyoruz. Güvenlik boyutunda İçişleri Bakanlığımıza dönüyoruz ve diyoruz ki "kampın güvenliği ile ilgili siz sorumlusunuz." Standartlar şunlardır, sürekliliğini sağlayacaksınız. Bütün bunlar bir bütün. Bunun içerisinde sosyal tesisler var tabii; yani sadece okul ve çocuklar ile sınırlandıramayız. Bunun yanı sıra camiler ve kurslar açılmaktadır. 160'a yakın kursumuz var ve yetişkin kursiyerlerimiz buralarda kurslara devam ediyorlar. Kurs merkezlerimizdeki İngilizce, Türkçe, Arapça, bilgisayar, kuaförlük, dikiş-nakış ve halıcılık gibi kurslardan şimdiye kadar 30 bini aşkın Suriyeli faydalandı ve şu anda da yaklaşık 7 bin kursiyerimiz bulunmaktadır.

Yemek konusunda ise; yemekleri içeride veriyorduk, ama sürekli gelişen bir sisteme sahip olduğumuz için daha sonra gördük ki bu konuda da bir ilerleme sağlayabiliriz. Çünkü 3 yıl bir insan aynı yerde kalınca siz dünyanın en iyi hizmetini sunsanız da o rutinden bunalıyor. Yani, kendi evi gibi hissettirmeniz lazım; yoksa hangi yemeği verirseniz verin oradaki memnuniyetin düştüğünü görüyorsunuz. Bunun sonucunda kamplarımızda marketler açtık. Daha sonra kamplara BM'nin Dünya Gıda Programıyla birlikte kartlar dağıttık; Kızılayda var bunun içerisinde ve kartlara belirli bir miktarda para yükledik. Sadece temel ihtiyaçlarınızı bununla alabilirsiniz dedik; şimdi herkes marketlere gidiyor. Yine, bütün konteynerlara ve çadırlara mutfak setleri dağıttık; istediklerini alıyorlar oradan ve kendi istedikleri yemekleri yapıyorlar, bulaşıklarını yıkıyorlar, kendi temizliklerini yapıyorlar. Bunların sayesinde insanlar kendilerini ev ortamlarında hissetmeye başladılar.

Yani, kısaca, burada bir bütünlük var, bir bütün olarak sistemin kalitesi söz konusudur. Bizim AFAD olarak yaptığımız, günlük olayların ötesinde bu sistemin ürettiği bir hata var mıdır ona bakmak ve ısrarla bu sistemin geliştirilmesini takip etmek. Kamp kurulum standartlarımız, yönetim standartlarımız vardır ve bunların uygulanması noktasında da hassas davranırız. Kısaca, başarı da, sürdürülebilirlik de, kalite de buradan geliyor.

Kamplardaki durum konusunda genel anlamda bir başarı söz konusu. Öte yandan, kamplarda kalan misafirlerin dışında daha büyük bir grup kamplar dışında bazen kendi imkânlarıyla bazen farklı kanalların desteğiyle ve bazen de belli bir koruma çerçevesi olmadan yaşamını sürdürüyor. Onların dışarıda olmasının belli sebepleri var. Bazıları kendi tercihleriyle, bazıları ise kampların kapasitesinden dolayı bu yola yöneliyor. Zaman zaman kamp dışında kalanların içinde olduğu koşullara yönelik olarak kamuoyunda rahatsızlıklar öne çıkabiliyor. Kamplar dışında kalanların genel durumu hakkında ne düşünüyorsunuz ve bununla ilgili yine AFAD ve diğer devlet kurumlarımızın ve sivil toplumumuzun çalışmaları nelerdir; yetersiz ise bunu ileriye taşıyacak adımlar nelerdir?

Tabii, kampların dışı ayrı bir problem. Zaten biz onu ısrarla yine AFAD ve Türkiye olarak, dile getirmek istiyoruz ve uluslararası camiada da ifade ediyoruz. Kamplardaki hizmet seviyesinin kalite-

sine bakarak, kamp dışındakilerin de aynı seviyede hizmet aldıkları şeklinde bir yanılgı olmasın istiyoruz. Kamp dışında problem var; problem dediğimiz hizmetin seviyesi ve kalitesiyle ilgili. Kamp dışında, şu an itibariyle, 600 bine yakın yaşayan insan var. Yoğunluk olarak genellikle sınırlarımızın olduğu illerde, kamplarımızın olduğu illerde Suriyeliler mevcut.Buna ilave olarak belki batıya doğru gittiğimizde Mersin'i Konya'yı da sayabiliriz. Diğer tarafta, belki Batman'a belki Şırnak'a kadar devam eden bir hat var. İstanbul, hatta Ankara'da, da yoğun şekilde Suriyeliler görülmeye başlandı.

Şimdi ihtiyaçlar boyutuna baktığımızda kamp içindeki insanın ihtiyacı neyse dışarıdakinin de odur. Gönül arzu eder ki herkese kamp yapalım, herkesi kampın içerisine alalım. Ama bunun iki sıkıntısı var; bir, bu kadar büyük bir çoğunluğa, yani 800 binin üzerindeki bir nüfusa yetecek sürekli bir kamp yapmanız sürdürülebilir değil. İki, herkes kampa gitmek istemiyor. Hangi hizmeti verirseniz verin, ne kadar iyi olursa olsun veya siz ne kadar iyi olduğunu söylüyor olursanız olun, ısrarla kamp dışında kalmak istiyorlar. Kamp dışında kalmak isteyenler arasında yine farklılıklar var. Krizin başladığı ilk yıllara, 2011-12'ye baktığımızda maddi durumu iyi olanlar, pasaportu olanlar, yani yasal yoldan Türkiye'ye kendi imkânlarıyla gelenler, daha iyi şartlarda, dışarıda ev kiralayarak kalanlar vardı. Tabii sonrasında gelir sürekli olmadığı için, onların da gelir seviyesinde çok ciddi düşüş yaşandığı için belirli bir süre sonra bir şekilde muhtaç hale geliyorlar. Sonrasında, Suriye içerisindeki karışıklığın yoğun şekilde devam etmesi ve geliri tamamen düşük veya hiçbir imkânı olmayanların geçişlerinin artması bu yapıyı değiştirdi.

> 10 farklı ilimizde 22 kampımız var ve kamplarımızdaki okullarımızda yaklaşık 63-64 bin öğrencimiz var.

Dolayısıyla, biz ilk etapta ne yapabiliriz diye sorduğumuzda, sayı hızla artmaya başlayınca sağlık hizmeti vermeye başladık. Acil sağlık hizmeti verelim dedik. Yani yaralı olarak gelenleri veya acil hastaları, hastanelerin kapısından geri çevirmeyelim dedik. Sonuçta bu insani bir görev. Sonrasında acil hizmetlerin yeterli olmadığı görüldü ve yine siyasi bir karar olarak tüm Suriyelilere bu hizmetler açıldı. Yani, şu anda Türkiye'de bulunan Suriyeliler, kayıt yaptırmaları şartıyla -yaptırmadılarsa bile hastanelere gittiklerinde bu kayıtlar yapılıyor zaten- tüm devlet hastanelerinden hizmet alabilir durumundalar. Şimdi sağlık hizmeti açısından baktığımızda bu bir rahatlama sağladı, ama yeterli değildi.

Demografik yapıya baktığımızda Suriye'nin dışında 2,5 milyona yakın mülteci var. Bunun 800 bini aşkın kısmı Türkiye'de, geri kalanları ise Ürdün, Mısır, Irak, Lübnan gibi bölge ülkelerinde yer almaktadır. Bizde olanların yaklaşık 4'te 3'ü kadın ve çocuklardan oluşuyor. Türkiye'de nüfusun normal olarak yüzde 20'si çocuktur, ama Suriye'den gelen insanların yüzde 25-30'u çocuk. Şimdi bu çocukları sokaklardan çekmemiz gerekiyor; bizim bu çocuklara başka birileri ulaşmadan bizim ulaşmamız lazım. Dolayısıyla bununla ilgili yoğun çalışmalarımız var. Okullaşmayla ilgili, dışarıdaki çocukların sokaktan çekilmesiyle ilgili çalışmalarımız var. Şu an sadece Suriyeliler için kurmaya çalıştığımız, 15'e yakın okul var. Burada da UNICEF ile birlikte çalışıyoruz, ama yeterli değil. Milli Eğitim Bakanlığı ile de çok ciddi bir çalışmamız var; devlet okullarının ikinci öğretim yoluyla buralarda hizmet verip veremeyeceği araştırılıyor. Eğer bu sağlanırsa şu anda bütün valiliklerimiz ile yerelde ve bakanlığımızla da genelde bu konuyu çözmeye çalışıyoruz. Bu konuyu çözebilirsek ciddi bir ihtiyacı ortadan kaldırmış olacağız, ama şu anda yaklaşık 10-15'e yakın okulun yapımı da devam ediyor.

Gıda veya barınma ihtiyacı açısından kendisine yeterli olanlar var, sıkıntıda olanlar var. Sıkıntıda olanlara baktığımızda yine gelir seviyesi tamamen düşük olanlar karşımıza çıkıyor. Fakir aileleri tespit etmek için bir başka çalışmamız var. Burada zaten kamp dışındaki hizmetleri tamamen devletin götürmesini istemiyoruz; bütün çalışmaları sivil toplum kuruluşlarımızla birlikte yürütmek istiyoruz. Ayrıca uluslararası sivil toplum kuruluşları ile birlikte, BM ile birlikte çalışıyoruz. Bütün hepsine diyoruz ki 'buyurun beraber yapalım.' Biz AFAD olarak da bir sistem geliştirdik adına da "Yardım Dağıtım Sistemi" dedik. Elektronik bir sistem bu; bütün Türkiye'deki mültecilerin tamamını biyometrik kayıt altına alıyoruz. Kamplardakilerin tamamı alınmış durumda; şu anda da dışarıda kayıtlar başladı. Kayıtları aldığımızda tamamen ihtiyaç listesi ortaya çıkmış olacak. Zaten şu an genel ihtiyaçların çoğunu da biliyoruz.

Dönüyoruz yardım yapacak kuruluşlara diyoruz ki "bakın size kullanıcı adı, kimliği ve şifre verebiliriz, ihtiyaçları buradan net görebilirsiniz ve nereye ne tür yardım yapabileceğinizle ilgili taahhütte bulunabilirsiniz." Bununla ilgili yoğun çalışmalarımız var ve aynı şekilde sivil toplum kuruluşlarımızın çok yoğun çalışmaları var. Hemen hemen hepsi de şu anda sahada.

Önceden sivil platform boyutunda bir kampanya başlatılmıştı; sonrasında AFAD kolaylaştırıcı bir rolde bu kampanyanın koordinasyonunda yer aldı. "Bir Ekmek Bir Battaniye" kampanyasını hatırlarsınız. O kampanya daha çok Suriye'de kalışı teşvik edelim amacıyla Suriye'nin içerisine yardıma dönüktü. Şimdi onun bir sonraki uzantısı olarak, yine sivil platformun öncülüğünde başlatılan, "Sana İhtiyacım Var" kampanyası yürütülüyor. Bu kampanyada, bir Suriyeli çocuğun gözüyle 'bizim size ihtiyacımız var' mesajı iletiliyor. O kampanya halen devam ediyor ve bu ay sonuna kadar devam edecek. Tüm illerde yoğun bir ayni yardım çalışması var. Yine, Türkiye Diyanet Vakfı olsun, Kızılay olsun diğer sivil toplum kuruluşlarımız olsun çok yoğun bir şekilde yardım toplama faaliyetlerinde yer alıyorlar. Bütün bunları bölgeye, ihtiyacı olan yerlere sevk ediyoruz. Ama bu yeterli mi, değil.

Şu anda bizim Türkiye olarak bütçeden yapılan harcamalarımız, BM standartlarında ele alındığında 2,5 milyar doları aşmış durumda. BM standardında diye özellikle belirtiyorum; bu normalde orada çalışan herkesin ücretlerini de içinde barındıran, kampların maliyetlerinin ise tamamını içinde barındıran bir sistem, BM'nin kendi sistemidir. Ona göre hesapladığımızda, 2,5 milyar doları aşmış durumda. Şimdi sivil toplum kuruluşlarımız yine yaklaşık 400 milyon doların üstünde bir yardımda bulundu. Bunları da biliyoruz. Sivil toplum kuruluşlarımızın ifade ettikleri bunun çok çok üzerinde, ama bize rapor edilenle hareket ettiğimiz için bu kadarını açıklayabiliyoruz. Bunun çok üzerinde olduğunu da biz tahmin ediyoruz.

Peki, bu noktada uluslararası kuruluşların katkısı konusunda ne diyeceksiniz?

Tabii uluslararası yardım burada çok önemli; uluslararası yardım çok da gelmiyor. Bugün itibarıyla hala 183 milyon dolar uluslararası yardım söz konusu. Bu, rakama Türkiye'nin harcadığı miktar dahil değil. Bunun sadece 105 milyon doları BM'den. Bu da BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNICEF ve Dünya Gıda Programı'ndan geldi. UNICEF'in 6 milyon dolarlık bir yardımı var. Diğerleri de 50 milyon dolar civarındadır. Bu yeterli değil tabii; çok düşük bir rakam ve dolayısıyla biz bütün dünyaya şunu söylüyoruz: Kamp dışında uluslararası camianın ve sivil toplum kuruluşlarının çok daha ciddi şekilde rol alması, sorumluluk alması gerekiyor. Biz burada AFAD olarak kolaylaştırıcı unsur olacağız. Her türlü iş birliğine açık olacağımızı belirtiyoruz, ama beklediğimiz daha fazla katkı, sadece yerli sivil toplum kuruluşlarına değil, BM de dahil olmak üzere uluslararası sivil toplum kuruluşlarına sesleniyoruz. Yine diğer ülkelerden özellikle de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden daha geniş katkı beklentisinden bahsediyorum. Bu yardım çağrısına henüz ciddi bir cevap yok, ama yerel sivil toplum kuruluşlarımız ellerinden gelen her şeyi sonuna kadar yapıyorlar.

Tabii bir de sınırın ötesine yapılan yardımlar var.

Evet, bu noktada yine Suriye tarafında bir 'sıfır noktası yardımları' diye ifade ettiğimiz uluslararası hukuka uygun biçimde Türkiye'nin geliştirdiği bir sistem söz konusu. Suriye sınırını geçmeden, sınırın Türkiye tarafında bir yardım kabul merkezi oluşturduk. Oradan Kızılay sorumludur. Herkes oraya yardımını bağışlayabilir; oraya da diğer taraftan ihtiyacı olan gelir, bu yardımları diğer tarafa götürebilir. Bu yardımların da biz bütün hassasiyetimizle muhtaç olan insanlara ulaştırılmasını sağlamaya çalışıyoruz. Dolayısıyla, oraya da ciddi bir miktarda yardım sağlanmış durumda.

Yani bütüne baktığımız zaman belki 3,3 milyar dolarlık bir toplam yardım görüyoruz.

İnsanların bir ülkeden diğer ülkeye geçişinin mültecileri kabul eden ülkeye sosyal etkileri de doğal olarak oluyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Özellikle Suriyelilerin çoğunlukta olduğu sınıra yakın bölgelerde sosyal etki konusundaki görüşleriniz nelerdir? Bu konuyla ilgili bir çalışmanız var mı ve son olarak bu sosyal değişimin yaratacağı negatif yansımaları azaltma yönünde atılan adımlar nelerdir?

Var tabii; özellikle sınır bölgelerinde yaklaşık 12 ilimizde bu değişimin etkisi yakından hissediliyor. Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Mardin hemen ilk etapta bu sosyal etkinin görüldüğü

şehirlerdir. Özellikle bazı yerlerde çok ciddi sayıda Suriyeli misafirlerimiz mevcut. Bu Türkiye'de değil de başka bir ülkede olsaydı çok ciddi sıkıntılara neden olabilirdi. Bizim insanımızın engin hoşgörüsü, dar durumda olanla ekmeğini, evini paylaşma duygusu, yani kültürümüzün etkisini bu bölgelerde görüyoruz. Biz AFAD olarak ilk başta şöyle bir karar almıştık; bölgede yapılan tüm hizmetlerle ilgili zorunlu olmadığımız sürece merkez yerine yerelden tedarik etmeyi planlamıştık. Dolayısıyla, bu sayede, orada Suriyeli nüfusun yerel halka yük olmasından ziyade şehrin ekonomisine katkı sağlamalarını istedik. Böylece sosyal barışa da katkı sağlayan bir unsur olsun diye düşünerek bu planı uygulamıştık. Şu anda da bu karara uymaya devam ediyoruz. Bunun çok ciddi katkılarını gözlemledik; ekonomik boyutta yerel ekonominin canlılığı korunmuş oldu, sosyal anlamda ise önceden belirttiğim gibi halkımızın hoşgörüsü ile gelen misafirlerimizin entegrasyon süreci başarıyla devam etmektedir. Ama şunu da gözlemlemekteyiz. Sağlık hizmetleri anlamında bölgede artan nüfus sonucunda bir kapasite sorunu ile karşı karşıya kalıyoruz. Bu sebeple, Suriyeli misafirlerimizin yararlanacağı yeni sağlık merkezlerinin kurulması için çalışmalar sürdürüyoruz ve böylece sosyal barışı sürdürmeyi planlıyoruz. Yani, şu anda gördüğümüz kadarıyla sosyal boyutta iki ülkenin halkları arasında belki bugüne kadar hiç olmamış düzeyde, yani Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri, bir iç içelik yaşanmaktadır. Biz bu hususu şöyle değerlendiriyoruz. Bu süreci doğru değerlendirebilirsek iki ülkenin halkları arasında geleceğe yönelik çok güçlü bir dostluk köprüsü kurmuş oluruz. Yani burada kalan insanlar ülkelerine döndüklerinde gönüllerinde bize ait bir yer kalmış olacak. Bu krizlerin bir an önce bitmesini arzu ediyoruz. Şu anda belki bir çıkış yolu gözükmüyor ama er ya da geç bu kriz bitecek ve insanlar evlerine geri döneceklerdir. Döndüklerinde umut ediyoruz ki biz de onların evlerine gidip dostluk çayları içeceğiz.

Tam bu noktada sormak istediğim başka bir soru var. Tarihsel olarak benzeri örneklere baktığımız zaman kriz çözülse bile mültecilerin bazıları gitmiş oldukları ülkede kalıyorlar. Suriye örneğinde krizin uzama ihtimali de söz konusu. Kalıcılık ihtimali konusunda öngörüleriniz nelerdir ve buna dönük hazırlıklarınız var mı?

Tabi bizim arzumuz herkesin evine dönmesi; yani burada cennet de vaat etseniz, bülbül ve altın kafes

deyişindeki gibi herkes yuvasına dönmeyi arzu eder. Bizim beklentilerimiz bu yönde. Tabi bu aşamada, bu hususla ilgili şu kadar kişi kalacaktır gibi bir veri yok. Dolayısıyla bu varsayımlardan bir çıkarım yapmak sağlıklı olmaz, ama ülkemiz her türlü senaryoya hazırdır. Ülkemizin gücü de buradan gelmektedir.

Bundan sonraki aşamada Suriye krizinin derinleşmesi durumunda yeni bir mülteci dalgasına karşı çalışmanız var mı? Artan sayılar karşısında nasıl bir politika izlemeyi düşünüyorsunuz?

Tabii ileriye dönük çalışmalarımız her zaman vardır. Yani şöyle bir örnek vereyim size. Bizim bir gecede 10 bin kişiyi aldığımız günler olmuştur. Bunu Türkiye hissetmemiştir; yani bu kadar insanının mobilizasyonunu ülkeye hissettirmeden yerleştirmek çok büyük bir başarıdır, operasyon kabiliyetidir. Bunun ne ifade ettiğini pekiştirme açısından bir diğer örneğe bakabiliriz: Almanya ile Türkiye arasında yeniden yerleştirme (re-settlement) bağlamında bir süreç söz konusudur. Aylardır 10 bin kişinin yerleştirilmesi planlanmaktadır; uzun sürmesinin sebebi çok seçici olmalarından kaynaklanmaktadır. Buna karşın düşünün biz 10 bin kişiyi bir gecede alıyoruz. Dolayısıyla, Türkiye'nin geleceğe yönelik senaryoları vardır. Ümit ediyoruz ki bu kriz bir an önce biter.

Öte yandan, BM'nin de zaten geleceğe dönük planları var. Şu anda 9 milyon mülteci söz konusu; bunların 6,5 milyonu içerde kendi evini terk etmiş, kendi ülkesinde mülteci durumda. Yaklaşık 2,5 milyonu da ülkenin dışına çıkmış durumda. BM'nin beklentisi 2014 sonu itibariyle ülke dışına çıkacak olanların sayısının 4 milyonu geçeceği yönündedir. Buradan BM'nin Türkiye'ye yönelik beklentileri ise 1,5 milyona ulaşan bir mülteci artışıdır. Ümit ediyoruz senaryo bu şekilde gerçekleşmez, ama Türkiye olarak biz her türlü hazırlığı yapıyoruz ve önlemi alıyoruz.

İnsanı yardım alanında Türkiye'nin kurumsal altyapısını yeniden yapılandırma faaliyetleri hakkında neler söyleyebilirsiniz? Bu bağlamda AFAD ve ilgili kuruluşların faaliyetleri ve özellikle devlet kurumları ile sivil toplum örgütlerinin insani yardımların koordinasyonu hakkında bilgi verebilir misiniz?

Biz, Suriye krizini kendi afetlerimizi yönetme anlamında da çok ciddi bir laboratuar olarak değerlendiriyoruz. AFAD olarak afetin yönetimini iki farklı alanda ele aldık ve bu çerçevede yeniden yapılanıyoruz. Afetin yönetimi ile ilgili çok ciddi çalışmalarımız var; bu alanlarda belki dünyanın örnek alabileceği en ileri sistemlerin üzerinde çalışıyoruz ve 2014 sonu itibariyle bu sistemleri bilişim altyapılarıyla birlikte kurmuş olacağız. Bir müdahale ihtiyacına karşı çok ciddi bir çalışmamız söz konusu. Diğer taraftan da kriz yönetiminden risk yönetimine geçen, yani zararları azaltmayı hedefleyen, bir risk yönetimi sistemi geliştirme yönünde çalışmalarımız var. Sadece doğal afetlere yönelik değil, bunun yanı sıra Suriye olayı gibi insan kaynaklı afetlere de odaklanıyoruz. Yine teknolojik afetler söz konusu; örneğin nükleer ve kimyasal tehdit ve kazalar, biyolojik veya siber saldırılara karşı da zararları azaltmaya yönelik çok ciddi bir model üzerinde çalışıyoruz. Bu doğrultuda, bütünleşik tehlike haritalarının üretilmesi ve bu çerçevede geleceğe dönük risklerin belirlenmesi ve onların azaltılması gibi projelerimiz mevcuttur. Kısaca, afetin yönetimine dönük yeniden yapılanma ve yoğun projeler devam etmektedir. Diğer tarafta ise AFAD'ın yönetimi anlamında AFAD'ın içerisinde kendi sistemlerini geliştiriyoruz. Gerek organizasyonel gerek süreç anlamında çok ciddi çalışmalarımız söz konusu.

Tabii bunların bir alt kümesi olarak insani yardımlara bakabiliriz. Buradan edindiğimiz tecrübelerle, öncelikle sivil toplum kuruluşlarıyla aramızda bir güven unsuru oluşmuştur. Bu noktada bir ihtiyacı fark ettik. Sivil toplum kuruluşlarımıza dönük olarak standartların belirlenmesi, akreditasyon sisteminin kurulması -yani sivil toplum kuruluşlarımızın seviyelerinin bir üst lige çekilmesi-yoluyla bunların uluslararası arenaya taşınmasıyla alakalı çalışmaktayız. Bu standartların yükseltilmesi çalışmalarını da STK'lar ile birlikte yürütmekteyiz; yaklaşık olarak 12 tane çalıştay yaptık bu hususla ilgili. Ümidimiz Haziran sonu itibariyle bu sistemi tamamlayıp yoğun eğitim süreci ile birlikte akreditasyon sistemini başlatmaktır. Bunu sağladığımız zaman Türkiye'yi bu alanda bir üst lige taşımış olacağız. Uluslararası alanda faaliyet gösterebilme anlamında bir üst lig. Zaten şu an uluslararası alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarımız mevcut. Bu sistem ile hem sayıları hem de kaliteleri artmış olacak. Dolayısıyla Türkiye, 2014 yılı sonu itibarıyla afet ve acil durumların yönetimi alanlarında sistem üreten bir yapıya sahip olacaktır.

Bu keyifli sohbet için teşekkür eder, çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz.

STRATEGIC STUDIES NETWORK ZİRVESİ

23-25 Şubat 2014 / Bangkok

Stratejik Çalışmalar Grubu (*Strategic Studies Network*) Kuzey Afrika, Ortadoğu, Orta Asya ve Güneydoğu Asya bölgelerinde siyaset, doğal kaynaklar, ekonomi, diplomasi ve askeri güç konularında disiplinler arası çalışmalar yürüten 65 araştırma merkezinin bir araya gelerek oluşturduğu bir ortaklıktır. Grubun amacı, stratejik araştırmalar merkezleri arasında güvenlik tehditlerine karşı samimi ve doğru bilgi akışına dayalı sürekli diyalog sağlanmasıdır.

Grubun en önemli tartışma forumu, yılda bir kez düzenlenen "Stratejik Çalışmalar Zirvesi"dir. Zirve toplantısında, söz konusu coğrafyadan gelen bilim adamları ve karar alıcılar arasında ilişki kurulmakta, stratejik öneme sahip konular üzerinde detaylı şekilde tartışma imkanı elde edilmektedir. Zirve'ye özel davet ile hükümet yetkilileri, iş dünyası, sivil toplum, akademi ve büyük uluslararası kuruluşlardan katılım olmaktadır.

Grubun bu yılki Zirve Toplantısı 23-25 Şubat 2014 tarihlerinde Tayland'ın Başkenti Bangkok şehrinde gerçekleştirilmiştir. 2014 yılı Zirve Toplantısı'nda 31 ülke, 56 farklı kuruluştan toplam 120 katılımcı yer almıştır. Strategic Studies Network, Zirve Toplantısı'nın yanı sıra "Çalışma Grupları Toplantıları" gerçekleştirmektedir. Her yıl içinde iki kez bir araya gelen uzmanlar farklı başlıktaki çalışma gruplarında fikirlerini paylaşmakta ve nihayetinde bir sonuç raporu hazırlamaktadır. 23-25 Şubat Bangkok Zirve Toplantısı'nda 2014 yılının ilk "Çalışma Grubu Toplantısı" da gerçekleştirilmiştir. Bu yıl için altı çalışma grubu oluşturulmuştur. Bunlar, Bölgesel ve Küresel Perspektiften İran, Karşılaştırmalı Perspektiften Arap Baharı, Değişim Sürecinde Afganistan, Deniz Güvenliği, Barışı Korumada Eğilimler, Çatışma Sonrası Uzlaşı gruplarıdır. Bangkok'ta gerçekleşen toplantılarda grup üyeleri arasında görev dağılımı yapılmış ve sonuç raporunun nasıl yazılacağına ilişkin yöntem belirlenmiştir. Çalışma grubu üyeleri yıl içinde iki kez bir araya gelerek yıl sonunda sonuç raporlarını tamamlayacaktır.

Stratejik Çalışmalar Zirvesi'ne Türkiye'den 12 akademisyen ve araştırmacı katılmıştır. Dışişleri Bakanlığı SAM, ORSAM, SETA, TASAM, TESEV araştırma merkezleri temsilcilerinin yanı sıra Akdeniz ve Okan Üniversitesi'nden birer akademisyen Türk heyeti içinde yer almıştır. Zirve'nin ilk gününde gerçekleştirilen "Arap Dönüşümü" başlıklı oturumda ORSAM Başkanı Doç. Dr. Şaban Kardaş sunum yapmıştır. Suriye konusundaki görüşlerini paylaşan Kardaş, Suriye krizinin bölgesel ve uluslararası sistemin çatışma çözümü mekanizmalarının eksikliğini ortaya koyduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, krizin başında yapılan tespitlerin doğruluğuna rağmen, sonraki aşamalarda, özellikle krizin ortaya çıkardığı güvenlik kaygılarının öne çıkması nedeniyle, uluslararası toplumun gerekli adımı atamadığını belirtmiştir. Yönetilemeyen bir kriz olarak ortaya çıkardığı güvenlik tehditleri ile anılan Suriye krizinin her şeyden önce bir insanlık dramı olduğunun unutulmaması ve bu açıdan çözüm arayışlarında önceliğin bu konuya verilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

Zirve'de Arap Dönüşümü'nün yanı sıra, Ortadoğu'da Bölgesel Güvenlik, Eğitimin Geleceği, Su ve Yiyecek Güvenliği, Ekonomik Güvenlik, Asya Dinamizmi, Enerji Devrimi gibi başlıklar farklı oturumlarda konunun uzmanları tarafından tartışılmıştır. Zirve, çalışma gruplarında ortaya çıkan fikirlerin tüm katılımcılarla paylaşıldığı genel oturum ile sonlanmıştır.

Oytun ORHAN

SAM-SELAHADDİN ÜNİVERSİTESİ ÇALIŞTAYI

20 Şubat 2014 / Erbil

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) ve Erbil şehrinde bulunan Selahaddin Üniversitesi tarafından, Türkiye'nin Erbil Başkonsolosluğu'nun katkılarıyla 20 Şubat 2014 tarihinde bir yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu toplantıya SAM Başkanı Doç. Dr. Mesut Özcan başkanlığında iştirak eden heyet mensupları ve Selahaddin Üniversitesi ve Kuzey Irak'taki diğer kurumlardan katılan temsilciler tarafından çeşitli sunumlar yapılmış, akabinde Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nden iştirak eden yetkililerin Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikaları başta olmak üzere çeşitli konularda yönelttikleri sorular etrafında bir görüş teatisi gerçekleştirilmiştir.

Toplantıda konuşan SAM Başkanı Özcan, Türkiye'nin özellikle son 10 yıllık dönemde Ortadoğu'ya yönelik olarak bölgedeki kademeli dönüşüme yumuşak gücüyle katkı sağlama hedefini önplana çıkaran bir yaklaşım sergilediğini ve bu amaçla bölge ülkeleriyle ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerini arttırma yoluna gittiğini belirtmiştir. Arap Baharı'nın bölgeye getirdiği belirsizlikler karşısında ise Türkiye'nin "halkların taleplerini destekleme" prensibini esas alarak hareket ettiğini belirten Özcan, bu doğrultuda Türkiye'nin bölge ülkelerine demokrasi, kurumsallaşma ve ekonomik rasyonalizasyon alanlarında imkânları ölçüsünde mali ve istişari destek sağladığını dile getirmiştir.

Toplantı'da konuşan ORSAM Başkanı Doç. Dr. Şaban Kardaş ise Türkiye'nin coğrafi olarak enerji zengini Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya ile enerji tüketicisi Avrupa ülkeleri arasında konumlanmasından ve bizatihi kendi ekonomisi için giderek artan enerji ihtiyacını karşılama yolları araştırmasından ötürü oldukça dinamik ve çokboyutlu bir enerji diplomasisi yürüttüğünü ifade etmiştir. Türkiye'nin anılan enerji zengini bölgelerde başta Azerbaycan ve IKBY olmak üzere çeşitli kaynak ülkelerden gelecek hidrokarbon kaynaklarını Türk enerji piyasasına ve Batı pazarlarına aktaracak bir kavşak ülke olabilmek amacıyla farklı projeleri gündeminde tuttuğunu belirten ve bu kapsamda son güncel örnek olarak TANAP boru hattını zikreden Kardaş, Türkiye'nin önündeki dış politika konularının (Kıbrıs, Azerbaycan-Ermenistan sorunu, Irak'taki içsorunlar vb.) çoğunun enerji dosyasıyla da ilintili olduğunu vurgulamıştır.

Toplantıda ayrıca Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünden Dr. Helin Sarı Ertem, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nden Dr. Murat Yeşiltaş, Başbakanlık'tan Furkan Torlak ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Başkan Yardımcısı Mehmet Köse tarafından da sunumlar yapılmıştır.

Toplantıda IKBY Hükümet Sözcüsü ve KDP Dış Politika Direktörü Safin Dizayi, Türkiye ile IKBY arasındaki ilişkilerin 1991'den bugüne çok büyük mesafe katettiğini belirterek, bu eğilimin temposu değişse de, farklı devlet adamları tarafından sürdürüldüğünü dile getirmiştir. 2003 ABD işgalinden sonraki dönemde Türkiye'nin ilk etapta Bağdat'taki Merkezi Hükümetin önemli noktalarında yer alan Kürt yöneticilerle, akabinde ise IKBY'nin Irak anayasal sistemi içerisinde edindiği yerle orantılı olarak bölgesel yönetimle diyalog kurduğunu ve Türkiye Dışişleri Bakanı'nın bu süreçlerin hepsine önemli katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca bu süreç doğrultusunda Erbil'de Başkonsolosluk açılması, bölgedeki Türk yatırımların artması gibi önemli dönüm noktalarının yaşandığını ifade eden Dizayi, IKBY'nin sahip olduğu zengin doğal kaynakları ve beşeri sermayesiyle Türkiye'den her alanda gelecek işbirliği önerilerine açık olduğunu dile getirmiştir.

Murat YEŞİLTAŞ

KÜRTLER VE KÜRDİSTAN TARİHİ

Hazırlayan:
Berkan ÖĞÜR

Muhammed Emin Zeki BEGE
Nübihar Yayınları, İstanbul, 2010
800 sayfa, 9944360852.

Kürtler, Kürdistan ve Kürt siyasi ve kültürel tarihi üzerine yakın zamanda pek çok inceleme yayımlanmasına rağmen Muhammed Emin Zeki Beg'in (Eski Irak Bakanı) 1937'de yazdığı "Kürtler ve Kürdistan Tarihi" isimli eserin Nübihar Yayınları tarafından Türkçeye çevrilmesi, Türkçede konu üzerine çıkan birçok kitabı kapsamı ve detayı, birincil kaynakların kullanılması bakımından geride bırakmaktadır.

Toplamda 800 sayfadan oluşan eser iki ciltten oluşmaktadır. İlk cildi Muhammed Emin Zeki Beg tarafından, ikinci cilt ise eseri Arapçaya çeviren Muhammed Ali Avni tarafından yazılmıştır. Bu nedenle eserin ana bölümünü ilk cildin oluşturduğunu söylemekte fayda var.

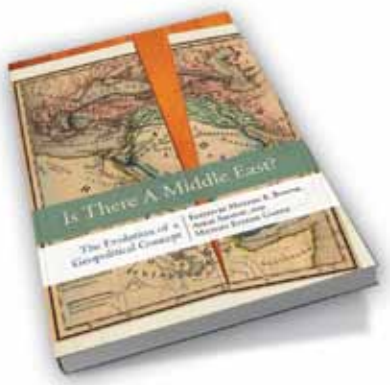
Eserin övgüye değer en önemli kısmı, Kürt tarihine ilişkin net bilgilere ulaşılamayan karanlık devrine ilişkin spekülatif bilgileri ve efsanelere dayanan hikayeleri derli toplu olarak vermesidir. Kürt tarihi söz konusu olunca, efsanelerin dayandığı muhtemel tarihi gerçekleri, yazarın kendi görüşünü de okuyucuya dayatma eğilimi olmadan aktarması metni daha önemli hale getirmektedir. Kitabın bir diğer önemli katkısı ise Kürtlerin erken tarihine ilişkin arkeolojik bulguları titizlikle okuyucuya aktarıyor olmasıdır.

Kitapta, bir siyasi tarih anlatımına göre oldukça akıcı olan üsluba ek olarak bilimsel çalışmalarda görmeye pek de alışkın olmadığımız dinsel bir tonun var olduğunu ayrıca eklemeliyiz. İslam dinindeki Şii geleneğinin küçümsenerek ve yanlışlanarak anlatılması, tarihteki Alevi/Şii Kürtlerin isyanlarını "beyhude", "akılsızca", "canavarca" şekilde betimlemesi eserin mezhepçi bir perspektiften kaleme alındığı hissini uyandırmaktadır.

Bir çeviri olmakla birlikte güzel bir Türkçeye sahip olan eserin modern dönemde Kürt ve Kürdistan tarihine ilişkin yazılan ilk eserlerden olması açısından değerini daha da arttırmaktadır. Bu bakımdan kitap, Kürtlerin ve Kürdistan tarihine ilgi duyan herkesin incelemesi gereken bir eser olarak öne çıkmaktadır.

Ar. Gör., Sakarya Üniversitesi

BİR ORTADOĞU VAR MI: BİR JEOPOLİTİK KAVRAMIN EVRİMİ

IS THERE A MIDDLE EAST: THE EVOLUTION OF A GEOPOLITICAL CONCEPT

Michael E. Bonnie, Abbas Amant, and Michael Ezekiel Gasper

Stanford University Press, California, 2012, 344 sayfa, 9780804775274

Hazırlayan: Murat YEŞİLTAŞ

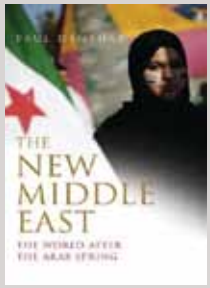
Bir coğrafi kavram olarak Ortadoğu'nun 1902 yılında Alfred T. Mahan tarafından keşfinden bugüne çok fazla zaman geçti. Bu zaman zarfı içinde Ortadoğu birçok kez kavramsal bir değişime uğradı. Bazen Arap Ortadoğu'su bazen Müslüman Ortadoğu'su bazen Büyük Ortadoğu olarak tanımlanan "Ortadoğu" bugün "Yeni Ortadoğu" olarak tanımlanmaktadır. Ancak 20. ve 21. Yüzyıl boyunca özellikle Batı tarafından yapılan bu tanımlamalar Ortadoğu'nun coğrafi olarak neresi olduğuna dair sorunun peşinde koşmak yerine,"onun" "ne olduğuna" dair cevaplar üretmeye çalıştılar. En önemlisi de ento-coğrafi bir birim olarak Ortadoğu küresel jeopolitik rekabetin konjonktürel söylemlerine göre değişim gösterdi. Edward Said'in, Batı'nın Doğu'yu temsil etme biçimlerini sorguladığı *Oryantalizm* adlı eserinde kökleşen soruların ayak izlerini takip eden "eleştirel jeopolitik" çalışmalar ise farklı Ortadoğu kavramsallaştırmalarının bizatihi Batı'nın hegemonya kurucu söylemlerinden ve onların güvenlik çıkarlarından ayrı düşülemeyeceğini ileri sürdüler. Bir derleme kitap olan *Is There a Middle East? The Evolution of a Geopolitical Concept* bu soruyu ilk defa detaylı bir şekilde ele alan oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Toplam 10 makaleden oluşan kitap, her bir bölümünde Batı'nın Ortadoğu'yu farklı şekillerde tarihsel olarak nasıl kavramsallaştırdığını ve kurguladığını farklı boyutları ve örnekleriyle ele almaktadır. Kitabın özellikle eleştirel jeopolitik çalışanların ve Ortadoğu'nun jeopolitik bir kavram olarak tarihsel dönüşümünü yeniden düşünmek isteyenler için bir başucu eser olmaya aday olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi

THE NEW MIDDLE EAST: THE WORLD AFTER THE ARAB SPRING

Paul Danaha

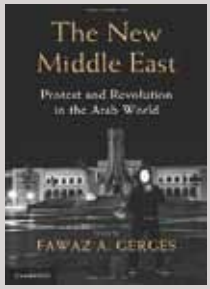
Bloomsbury Press, New York, 2013, 480 sayfa, 978-1620402535

THE NEW MIDDLE EAST: PROTEST AND REVOLUTION IN THE ARAB WORLD

Fawaz A. Gerges (Editor)

Cambridge University Press, New York, 2013, 488 sayfa, 978-1107616882

MISIR DEVRİMİ SÖZLÜĞÜ

İsmail Numan Telci

Açılım Kitapları, İstanbul, 2014, 352 sayfa, 9944105507

SEMPOZYUMA DAVET

Ankara Uluslararası İlişkiler Lisansüstü Sempozyumu

26 Nisan 2014

AUİLS | 2014

- Sempozyumun dili Türkçe ve İngilizce'dir
- Sempozyuma, eğitimlerine devam etmekte olan *her alandaki* lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) öğrencileri başvurabilir.
- Sempozyuma sunulacak bildiriler, Uluslararası İlişkiler disiplininin akademik olarak ilgilendiği her alan ve konuya dair olabilir.
- Kıbrıs Barış Harekatı'nın 40. yılı olması nedeniyle AUİLS | 2014, Kıbrıs ile ilgili bildirilere özel bir oturum ayırmayı planlamaktadır.
- Sempozyumda sunulan bildirilere, sempozyum kurulunca değerlendirilerek, sempozyum yayınında yer verilebilecektir.

Önemli Tarihler

- 21.03.2014: 200-250 kelime arasında hazırlanan bildiri özetlerini içeren başvurular, sempozyum ağ sayfası aracılığıyla yapılmalıdır.
- 16.04.2014: Kabul edilen bildiriler, oturumlar, oturum başkanları ve sempozyum programı gibi diğer bilgiler ağ sayfası aracılığıyla ilan edilecektir.
- 25.04.2014: Kabul edilen bildirilerin, 3000-6000 kelime arasındaki tam metinleri, *eersoy@ybu.edu.tr* adresine gönderilmelidir.

AUİLS HAKKINDA

Ankara Uluslararası İlişkiler Lisansüstü Sempozyumu (AUİLS), 2012 yılından beri düzenlenmekte olan ve alanındaki benzer diğer faaliyetlerden birçok yönleriyle ayrılan, akademik bir platformdur. AUİLS'ı benzer akademik faaliyetlere nazaran bir adım öne geçiren özelliği, sempozyum, uluslararası ilişkililer disiplinini kısıtlayıcı bir yaklaşımla değil genişletici bir yaklaşımla ele almasıdır. Bu çerçevede, örneğin, maddesel/teknolojik arka planın sosyal/siyasi alana yansımalarının da değerlendirildiği bir platform olması AUİLS'ı, Türkiye çapında benzersiz kılmaktadır. AUİLS'ın bunu başarmasında özellikle, geniş katılımlı kalabalık toplantılar yöntemi yerine, dar katılımlı ve seçkin bir gruptan oluşan katılımcıların daha verimli sonuçlara ulaşabildikleri gerçeğinin önemi büyüktür.

/ankarauils

ankarauils.blogspot.com

SERHAN ÜNAL: sunal@ybu.edu.tr

EYÜP ERSOY: eersoy@ybu.edu.tr

AUİLS | 2014, Yıldırım Beyaz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ve Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü ev sahipliğinde düzenlenmektedir.

A STAR ALLIANCE MEMBER

TURKISH AIRLINES

TURKISHAIRLINES.COM

TÜRKİYE BURSLARI
SCHOLARSHIPS

EĞİTİM İÇİN TÜRKİYE

Türkiye Bursları dünyanın her ülkesinden başarılı uluslararası öğrenciler için Türkiye' deki üniversitelerde yükseköğretim imkanı sağlayan bir burs programıdır.

www.turkiyeburslari.gov.tr
Detaylı Bilgi İçin

